

Sumari

Editorial	Festa Major	3
Dossier	La Festa al segle XIX ..... XAVIER RIPOLL	4
	Les Festes Majors del barri després de la Guerra Civil ..... NICASI CAMPS	10
	Temps de canvis ..... JOSEP M. HUERTAS	18
	Pregoneres i pregoners de la Festa Major ..... JOAN CARLES LUQUE	20
	La festa major en imatges	22
Temes	El vapor de la llana: trajectòria històrica ..... MARTÍ CHECA	28
	Barcelona Activa ..... ANTONI OLIVA	36
	75 anys de l'Atletic Poblenou ..... MONTSERRAT SINTES	38
	El David, un fórmula 1 fet al Poblenou. Fàbrica Nacional de Cyclecars David ..... JORDI FOSSAS	42
	Ulls a l'infinit: Miquel Clivillé, un noucentista poblenoví reivindicat ..... BERNAT CASSAIGNE BORRÀS	46
	Plaça de la Llibertat d'Expressió ..... JOSEP M. HUERTAS	52
Entrevista	Tres Poblenovins superen els cent anys ..... NICASI CAMPS, YOLANDA PIRLA I LUNA, ELENA DE LA CRUZ ASTASIO	56
Dietari	Agenda de l'any	62

FOTO SUPERIOR COBERTA:
*Festa Major.
La Rambla, el Casino
l'Aliança a l'esquerra.
Setembre 1956*

FOTO: BRANGULI

CONSELL DE REDACCIÓ: Nicasi Camps, Elena de la Cruz, Jordi Fossas, Josep Maria Huertas, Joan Carles Luque, Andreu Mitjans, Robert Nebot, Antoni Oliva, Pere Parera, Yolanda Pirla, Josep Sarsanedas, Montserrat Sintes.

REDACCIÓ: Arxiu Històric del Poblenou. Carrer de Pallars, 277 - 08005 BARCELONA Telèfon 932 664 441
<http://www.geocities.com/Athens/Acropolis/3324>

ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC: Joan Lluís Quilis

IMPRESSIÓ: Tam Tam - Ramón Turró, 100-104 - 08005 BARCELONA

Jocs a la Festa Major 1956. Plaça Dr. Trueta
F. MONTEJANO

Festa Major

Per fer aquest nou número d'*Icària* ens hem posat la nostra millor cara i la roba més elegant i ens hem anat de festa. El que us proposem és un recorregut per les Festes Majors del nostre barri en tres moments ben diferents. Que comenci, doncs, la festa!

D'entrada ens situem al convuls i ja llunyà segle XIX. A partir d'un repàs a les nombroses publicacions locals de l'època, en Xavier Ripoll ens porta a conèixer com es forjaren unes festes populars i sornegueres i, també, com es reflectiren a les celebracions molts dels esdeveniments que marcaren el segle, ja fos localment o mundialment. Des de la conflictiva annexió de Sant Martí a Barcelona fins a les pèrdues de les colònies i la crisi econòmica, sense oblidar les males condicions de vida dels treballadors i la conflictivitat social.

Fem un salt endavant i visitem la grisa i magra postguerra. En Nicasí Camps fa un detallat recorregut per les festes sota el franquisme. Amb la prohibició de tot el que recordés el passat i la imposició d'una nova escenografia, sempre ben assajada. Però també amb l'alegria que volia venir als balls, als carrers guarnits, a les pinyates i a les activitats per a la canalla.

I per acabar el recorregut, uns apunts d'en Josep Maria Huertas sobre els anys 1974 a 1977, temps de canvi, com diu el títol. No solament perquè moria un règim i en naixia un de nou, sinó també perquè la crisi començava a deixar al barri un tel de decadència industrial que vam trigar a treure'ns de sobre.

Per complementar el repàs, en Joan Carles Luque ens parla dels pregons i els pregoners, que des de l'any 1979 s'ocupen d'obrir les festes.

No podia faltar un recull gràfic de més d'un segle de Festa Major. Hi trobareu fotografies, programes, cartells i ressenyes de diaris. Són el testimoni d'un barri que a mitjan setembre sap oblidar penes i diferències i surt al carrer a celebrar la seva Festa Major.

La festa al segle XIX

Retrobar el present en el passat és una fórmula habitual per aplicar en alguns aspectes històrics. Les festes majors formen part d'aquest emmirallament en el temps, perquè bona part de les activitats que avui s'hi desenvolupen no són més que un procés de continuïtat –actualitzat– de les que se celebraven fa més d'un segle, i que van quedar reflectides a la premsa martinenca, que va aparèixer entre el 1872 i el 1898 a través de vint-i-set publicacions, de les quals només dues eren totalment en català.

La Festa Major del Poblenou no sempre es va fer pel setembre. Fins al 1872 se celebrava l'11 de novembre, data oficial de celebració de Sant Martí de Provençals. El canvi de data l'explica el diari *El Provensalense*, del 17-11-1895:

«Cuando se abrió al culto la iglesia que actualmente es Parroquia del Taulat, como que su patrona fue Santa María y regalo de la esposa de un fabricante la imagen de la Purísima Concepción que adorna su altar mayor, los feligreses de aquella parroquia celebraron con festejos extraordinarios la fiesta de su patrona y á medida que fue poblándose aquella barriada y se constituyeron sociedades recreativas, fue aumentando la importancia de aquella Fiesta Mayor á la cual asistía el Ayuntamiento de este pueblo, concurriendo á las fiestas religiosas en corporación y sin que nunca hubiesen celebrado fiestas por San Martín. Este estado de cosas duró hasta el año 1872 en que los habitantes comprendidos en la Parroquia del Taulat determinaron trasladar su Fiesta Mayor al mes de septiembre.»

El Poblenou –o barri del Taulat, com se l'anomenava sovint en aquella època– no era l'únic cas; de fet, a Sant Martí, el darrer trimestre de l'any s'hi celebraven quatre festes majors, localitzades al Poblenou, el Clot, la Sagrera i la carretera de Mataró, per raó de la topografia del municipi. Aquesta divisió en el calendari festiu va ser deplorada per alguns diaris locals del moment, que

veien com s'esmicolava la festa única de la població martinenca, alhora que es dispersaven els esforços de participació en l'organització festiva i es donava poc relleu als actes. Davant de tot això, algunes persones van intentar –sense èxit– tornar a unificar les diverses festes, però

sols es va arribar a esbossar una coordinadora d'entitats amb l'objectiu de mancomunar-se per a la confecció dels programes i els festeigs. Altres publicacions, com ara el diari en català *L'Arch de Sant Martí*, veien inevitable la secció festiva per motius geogràfics, encara

Suplement del diari local *Al Eco del Taulat* publicat el 1872, on es detallen tots els actes de les festes del barri

que «donantli cada barri lo carácter de festa de tot Sant Martí, creant verdaders llassos de germanó que deuen existir per pertanyer tots á un mateix poble» (21-9-1884).

La celebració de la festa el setembre no treu que hi hagués algun dissident nostàlgic que preferís continuar celebrant-la pel novembre, com ara el Casino Colón que, el 1889, encara s'adheria a la data oficial.

Comissions de festes

Els agents socials que van fer possible les festes majors populars –enfront de les oficialistes– van ser els mateixos veïns. Organitzats en *comissions de festes*, la preocupació principal dels seus representants ja era l'econòmica, que en aquells moments es resolia per mitjà de donatius, una operació que obligava a presentar posteriorment un estat de comptes públic i detallat:

«Se nos ha pasado para su inserción el escrito que suscribe la Comisión de festejos públicos, que con celo trabaja para que todos los habitantes de esta feligresía puedan participar de las diversiones que se propone llevar á cabo durante los días de nuestra próxima fiesta mayor. También se nos ha notificado que algunos vecinos de la calle de Mataró trabajan con plausible actividad con el fin de amenizar las mismas fiestas.

»Comisión de Festejos. Los individuos que la componen y suscriben, sin perjuicio de admitir á cuantas personas lo deseen, manifiestan al público del barrio del Taulat que en la tarde de hoy y probablemente mañana, pasarán á domicilio para recoger el donativo de aquellas personas que convengan en celebrar con festejos públicos, la próxima fiesta mayor. Advierta el público, que el número é importancia de tales festejos serán proporcionados á las cantidades recogidas; y que en el número próximo de este periódico, insertará esta Comisión un estado de lo recaudado é invertido.» (*Eco del Taulat*, 8-9- 1872)

SUPLEMENTO
AL ECO DEL TAULAT
DE SAN MARTIN DE PROVENÇALS.

Conforme prometimos en el periódico núm. 3, publicamos la relación de los distintos festejos con que se celebrará la **FIESTA MAYOR** de la parroquia de Santa María del Taulat, durante los días 15 y 16 del corriente, segun los datos que se han servido proporcionarnos las distintas Comisiones organizadoras, detallados en el siguiente

PROGRAMA.

Día 15.	Día 16.
<p>A las 9 de su mañana, se abrirá para el público, delante del local de la Sociedad <i>La Alianza</i>, una fuente de las aguas potables conducidas recientemente á este barrio, por D. José Antonio Codina, levantándose al mismo tiempo un surtidor alimentado por las mismas aguas: Amenizará este acto la acreditada orquesta <i>de los Filatenses</i>, de Sabadell.</p> <p>A las 10, se celebrará, en la iglesia parroquial, otro solemnísimo y grande orquesta, haciendo el puerilísimo uno de los más reputados profesores de la vecina capital.</p> <p>Durante la tarde del mismo día, tendrán lugar en la carretera de Mataró las diversiones siguientes:</p> <p>A las 2, se verificará el juego de CORRER SORTIDA.</p> <p>A las 3, juegos de CUCANA, adjudicándose distintos premios, agrandando entre ellos una rica tija de seda, pelles y conejos.</p> <p>A las 4, se adjudicarán tres premios, consistentes el primero en 60 reales, 40 el segundo y 30 el tercero, á las mujeres que levante tres, dos ó un castor de alfarera, de capacidad seis puerros á lo menos, recorran en menos tiempo el trecho que se les señalara.</p> <p>Por último, al anochecer se elevará un globo aerostático que despidirá fuegos artificiales.</p> <p>En la tarde del mismo Domingo habra rosario cantado en la iglesia.</p> <p>Por la noche, la calle de la carretera de Mataró, estará iluminada á GIORNO, y adornada durante los dos días de fiesta.</p> <p>A las 8 de la misma, en la calle Mayor del Taulat, se disparará un ramillete de fuegos artificiales y se elevará otro globo aerostático.</p> <p>De las 10 al amanecer tendrán lugar dos funciones de baile en los vestios y hijos estabulados levantados, uno por la Sociedad <i>Alianza</i>, con la orquesta <i>de los Filatenses</i> de Sabadell, y otro por la Sociedad <i>Sotobonista</i>, situado en la calle de la carretera de Mataró y propiedad de D. Tomás Galab, con la orquesta de los <i>Andrés</i>.</p>	<p>A las 9 de su mañana habrá oficio de difuntos en sufragio de los fallecidos en la parroquia durante el año.</p> <p>A las 10 en punto, en el salón de la <i>Alianza</i>, se verificará un gran concierto vocal é instrumental, dirigido por el popular y reputado D. José Anselmo Clavé, ejecutando el siguiente</p> <p style="text-align: center;">PROGRAMA.</p> <p>PRIMERA PARTE.—Sinfonía, <i>Definición</i>, de Escobedo. —Hillo á voces solas, <i>Arre Movera</i> de Vives. —Fonema, <i>Alfonsito del Tivolito</i>, de Vives. —Canción (suro y orquesta), <i>La cabaña del granero</i>, de Clavé. —Canción (suro y orquesta), <i>Gloria á España</i>, del mismo.</p> <p>SEGUNDA PARTE.—Orquesta, <i>Sinfonía Mayor</i>, de Rossini. —Coro á voces solas, <i>Los Niños de Fúria</i>, de Clavé. —Sinfonía, <i>Guillermo Tell</i>, de Rossini. —Coro á voces solas, <i>La Marsellesa</i>. Himno de Rouget de Lisle, arreglado en catalán, por Clavé.—Gran rigodon (suro y orquesta), <i>La Fandango</i>, de Clavé.</p> <p>A las 2 y media empezarán en la calle Mayor del Taulat varios juegos de SORTIDA Y CUCANA, con distintos premios.</p> <p>A las 3 se dará principio á los bailes, en los mencionados estabulados, terminando al anochecer.</p> <p>A las 8 de la noche, en la carretera de Mataró, se disparará un ramillete y abundante castillo de fuegos artificiales, amenizando el espectáculo una reputada orquesta que tocará escogidas piezas.</p> <p>Desde las 10 al amanecer habrá bailes en los referidos estabulados.</p> <p>Durante los dos días de FIESTA MAYOR recorrerá las calles de la población la danza conocida vulgarmente por BALL DE BASTONS.</p> <p>Podemos asegurar que el Ayuntamiento ha concedido permiso para la estancia de corvón durante los días 14 y 15 del corriente.</p> <p style="text-align: right;">En Mta de Provençals 15 de Setiembre de 1872. LA REDACCION.</p>

NOTA.—Para mayor exactitud del público, los señores de las dos veces que se celebran los festejos de *Sortida* é *Instrumental*, han acordado hacer estos acontecimientos en los días 15 de la noche y á las 10 de la mañana en que se verifican en Sabadell, para lo primero que dicho acontecimiento se celebrará en el Taulat, y para lo segundo que se celebrará en el Taulat, en la calle de la carretera de Mataró, en la casa de D. Tomás Galab, que ha sido el lugar de la reunión de *Sortida*, á las 10 de la mañana que se celebró en la noche del día 15 de Setiembre de 1872. Durante los dos días de *Sortida* habrá rosario cantado á las 10.

Núm. 3. Domingo 9 de Setiembre de 1877. AÑO V.

EL VIGILANTE,

PERIÓDICO SEMANAL DE INTERESES LOCALES Y GENERALES
DE SAN MARTIN DE PROVENÇALS.

CONDICIONES DE SUSCRICION E INSECCION.

Suscritores protectores 3 rs. mensuales é lo mismo de cámara. 3 »
 que hablan fuera de esta ó de Barcelona... 8 rs. trimestre.
 Número sueltos... 0-50 rs.

ANUNCIOS.—0-50 rs. línea.
 A los 20 días suscritores 25 por ciento de rebaja.
 Remitidos y comunicados á precios convencionales.

La correspondencia administrativa dirigida al administrador y la de redacción al Director de EL VIGILANTE.

Hoy casi olvidamos nuestras habituales tareas para dar cabida en nuestras columnas al programa de los festejos con que celebrará su fiesta mayor los feligreses de la parroquia de Sta. María del Taulat. Publicamos así mismo un bonito artículo que creemos leerán con gusto nuestros suscritores.

PROGRAMA DE LA FIESTA-MAYOR DEL BARRIO DEL TAULAT.

DIA 15.—A las diez de la mañana saldrá un rosario con dos tambores anunciando la fiesta por todo el barrio.
 A las 10 sortida de castillos en la calle de Guald-Bo. (Cruce de la plaza) con varios premios.
 A las 11 llegará los delicias haciendo la pasacalle.
 A las 4 de la tarde corvón de rosario en un corvón de la calle del cementerio.
 A las 8 función dramática en el teatro *La Alianza*, presentada en escena el drama *L' Heros* y la pieza *La Maruja*.
 A las 10 baile en el estabulado de la calle de San Pedro.
 DIA 16.—Día de delicias.
 A las 8 y media Concierto vocal-instrumental, por los coros *Apelo*, *Fraternidad de Gracia* y *Estere*, formando un conjunto de 180 cantantes y 30 profesores del Gran Teatro del Liceo.

A las 9 de la tarde sortidas infantiles y otros juegos en varias calles.
 A las 8 medianoche en varios puntos y parada en la plaza del *Arzagal*, continuando los bailes al son de los delicias.
 A la misma hora bailes en los estabulados de *La Alianza* y de la calle de *St. Pedro*.
 Nota: Continúan los bailes en los locales indicados.
 DIA 16.—Cucana en varios puntos; seguirán por la mañana y tarde bailes y bailes en las mismas horas del día anterior y en los referidos estabulados.

OBSERVACIONES: Los bailes que tendrán lugar en el estabulado de la calle de San Pedro serán públicos, siendo el precio de entrada 5 reales en los de noche y 4 en los de tarde.
 Habrá servicio especial de tran-vías para los que deseen regresar á Barcelona al terminar los bailes de noche.

VOCAL É INSTRUMENTAL. QUE TENDRÁ LUGAR el día 9 de Setiembre de 1877, en el estabulado situado al lado de La Alianza del Pueblo Nuevo, en el que tomarán parte las Sociedades Corvón Apelo, Fraternidad de Gracia y una buena parte de coristas de Estere de Clavé, bajo la dirección de D. Juan Guiti.

La orquesta se compone de

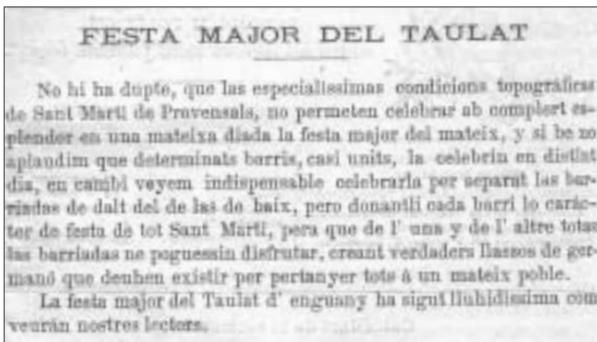
28 PROFESORES CON SU DIRECTOR.

PROGRAMA. 1.ª PARTE.

Sinfonía, *St. go Sento Bay*, de...
 Coro y orquesta, *La Graciosa*, de...

Portada del diari de Sant Martí *El Vigilante* del 1877, on apareix el programa de la Festa Major de l'encara barri del Taulat

Article publicat al periòdic polític "L'Arch de Sant Martí" del 21 de setembre de 1884 on es posa de manifest el rebuig a la celebració, els dies 14,15 i 16 de setembre, de la festa major al Poblenou -Festa Major del Taulat- independent de Sant Martí.

daritat, l'inici d'un període de relació social, d'establiment de lligams i de contactes personals necessaris per a la vida col·lectiva. La festa -a més del seu component lúdic- engendrava noves amistats, prometatges, relacions professionals, etc.

Activitats de tota mena

A grans trets, les activitats festives es dividien entre les de caire religiós, especialment les relacionades amb els programes de festa major oficialistes i que incloïen els oficis solemnes cantats, el rosari, les processons, el retoc de campanes, etc., i les culturals i recreatives, que òbviament eren les que dominaven dins de l'univers festiu en forma de teatre, concerts, balls, sardanes, corals, cercaviles, jocs infantils i populars, focs artificials, toros, etc., i eren les tres primeres -sobretot la del ball- les més concorregudes. Les competicions esportives encara no estaven generalitzades i es limitaven a finals d'aquell segle a curses de velocípedes o de dones amb càntirs sobre el cap. Capítol a part era l'enlairament de globus aerostàtics, un espectacle molt apreciat. Pel que fa a les corrides de toros (toretas), alguns gasetillers de l'època els qualificaven de «bárbaros» i «denigrants».

Els actes de caritat formaven part de les actuacions d'algunes entitats com a part de la festa. És el cas de L'Aliança, que hi repartia certa quantitat de carn, arròs i pa a un nombre determinat de gent necessitada; o bé a través de subscripcions: «En medio del fausto y la alegría, ha habido quienes convencidos de que mientras unos la celebrarían con más ó menos desahogo, había otros que faltos de recursos [...], no podían éstos celebrarla en modo alguno.

»[...] De esos desaventurados, de esos infelices se acordó La Alianza [...], abriendo una suscripción entre sus socios [...] 750 pesetas fueron el resultado de dicha suscripción. Cantidad relativamente crecida pues si bien figu-

ran en la lista personas de posición desahogada, los más son simples obreros que viven con el producto de su jornal.» (La Unión de los Pueblos, 18-9-1892)

Des del punt de vista d'organització, les festes majors s'articulaven de manera privada -aquells actes celebrats en les respectives entitats- o pública, com ara els balls dels envelats; i la gresca i les tradicions al carrer, com ara les corals, les sardanes o els castellers. Les activitats es presentaven ordenades en el temps, dins del marc d'un Programa de Festa Major, i és que el factor «temps» era important, ja que comportava un canvi per uns quants dies en els costums (anar a dormir més tard, etc.). El temps festiu és antagònic del laboral, i més en el marc d'una barriada industrial i treballadora.

«Fue notable en todos conceptos el concierto vocal é instrumental, dirigido por el inteligente maestro de coros, D. José Anselmo Clavé, que la Sociedad La Alianza verificó en su entoldado. El ajuste y precisión habidos en todas las piezas del programa dieron una prueba evidente de la reputación que goza ese distinguido músico-poeta, como también el buen concepto en que se tiene la acreditada Orquesta dels Fachendas de Sabadell.» (Eco del Taulat, 22-9-1872)

Un programa estàndard de festa major de la segona meitat del XIX era aquest:

«Programa Fiesta Mayor barrio Taulat:

Día 8. A las 7 de la mañana saldrá un pregonero con dos tambores anunciando la fiesta por toda la parroquia.

A las 10, sortija de caballos en la calle de Guald-Ras (Ciudad de la Plata) con varios premios. A las 11 llegarán las dulzainas haciendo la pasacalle.

A las 4 de la tarde, corrida de toretes en un cercado de la calle del cementerio. A las 8, función dramática en el teatro La Alianza, poniéndose en escena el drama L'Hereu y la pieza La Maruja. A las 10, baile en el entoldado de la calle de S. Pedro.

Día 9. Diana de dulzainas. A las 8 y media, concierto vocal-instrumental, por los coros Apolo, Fraternidad de Gracia y Euterpe, formando un conjunto de 100 coristas y 30 profesores del Gran Teatro del Liceo.

A las 2 de la tarde, sortijas infantiles y otros juegos en varias calles. A las 3. sardanas en varios puntos y cucaña en la plaza del Arangade, continuando los bailes al son de las dulzainas. A la misma hora, bailes en los entoldados de La Alianza y de la calle de S. Pedro. Noche: continuan los bailes en los locales indicados.

Día 10. Cucaña en varios puntos; seguirán por la mañana y tarde sardanas y bailes en las mismas horas del dia anterior y en los referidos entoldados.

Observaciones: los bailes que tendrán lugar en el entoldado de la calle de S. Pedro serán públicos, siendo el precio de entrada 8 reales en los de la noche y 4 en los de tarde.

Habrà servicio especial de tram-vias para los que deseen regresar á Barcelona al terminar los bailes de noche.» (El Vigilante, 9-9-1877)

En aquest programa, les «corridas de toretes» formaven part dels actes:

«Dejamos sin describir la corrida de toretes porque no sabemos si fue un ensayo para los años venideros ó un desengaño para los aficionados. Fortuna fue que, no obstante de tanto desbarajuste, no hubo incidentes deplorables si se exceptua la triste muerte de aquellos pobres irracionales que huian de los racionales como el cordero huye del lobo.» (El Vigilante, 16-9-1877)

Aquesta darrera ressenya no ens ha de fer creure que tothom participava en actes festius més que discutibles; hi havia sectors que defensaven una festa major més culta:

«[...] En San Martín se trabaja y se prospera, hay todo lo indispensable para hacer una fiesta mayor útil á la par de bella. Lo que falta es algo de cohesión, de unidad, de estímulo; lo que

Número 29 d'El Eco de las Afueras del 1884, on es detallen els actes de la festa d'aquell any a la Sociedad La Alianza i el Casino del Triunfo

Número de Las Afueras del 1880, on surt una notícia sobre la Festa Major del Taulat

falta es que se abandone algún tanto el asendereado método de los farolillos y las banderolas y se adopte algo más el de los certámenes y las cosas útiles.

»[...] Podemos fomentar los certámenes industriales, las transacciones fabriles, los concursos teórico-prácticos de aquello que más íntimamente está enlazado con nuestra vida social, y de este modo sacar honra y provecho de lo que hoy sacamos únicamente esparcimiento y algazara.» (El Porvenir, 9-9-1894)

La festa complia una funció evasiva; allunyava temporalment dels mals de cap quotidians, de la rutina i dels problemes socials del moment:

«Todo va mal. Oigase á un político que no coma del presupuesto, á un comerciante, á un industrial, á un capitalista, á un obrero, todos dicen esto va mal. Los negocios se paralizan y el trabajo méngua. ¿Cómo olvidar pues, ó mejor dicho, cómo salir siquiera

momentáneamente de ese mar de tribulaciones y desdichas?

»Ocho días atrás encontramos el modo. Invitados cortesmente á los festejos con que celebró su fiesta mayor el barrio del Taulat, allí acudimos y en él olvidamos las quejas y los lamentos del pobre y del rico, del fabricante y del obrero. No lo duden ustedes, una fiesta mayor es capaz de convencernos de que la marcha social ha cambiado.

»Desde el capitalista más opulento al más humilde operario, todos modifican su habitual modo de vivir [...]. El fabricante cierra la cárcel y permite al obrero que respire un par de dias el aire libre. (El Vigilante, 16-9-1877)»

Alhora, la festa relaxava els costums i invertia certs valors establerts que es notaven sobretot en els balls, com ara el major consum d'alcohol o els acudits atrevits. Era com un desfogament en massa però que acabava en el restabliment de l'equilibri social. L'èxit assolit

en el grau de divertiment dels socis, l'elegància dels balls o els guarniments de carrers i envelats a cura de les comissions o les entitats era una preocupació constant en les gasetes de la premsa martinenca en què, d'altra banda, abunden les referències a les senyores com el «bello sexo», la «ignorancia», la «inocencia» i altres expressions sexistes del moment.

«Podemos y aun debemos decir que ha sido este año lucida la Fiesta Mayor en la barriada del Taulat. Varias de sus calles estaban adornadas y especialmente de del Triunfo. En cada uno de los extremos de la rambla se levantó un arco. En el del que desemboca en la calle Mayor constaba de tres grandes arcadas; la central mas elevada que las otras dos. En la parte superior veíase el escudo de la población y debajo de este se leía lo siguiente: "Fiestas y Ferias del Taulat".» (La Unión de los Pueblos, 18-9-1887)

A final de segle, entre els diversos carrers guarnits, destaquen, atenent-nos als noms d'aleshores, els carrers de Wad-Ras, Major, passatge de Rovira, Llatzeret, passatge de Cantí, Pujadas, Sant Pere i Barri de la Plata.

Les casetes d'atraccions representaven un negoci petit i rendible. Les peticions per instal·lar-les a la Rambla eren nombroses. Als botiguers i a les tasques del passeig i rodalies també els provava, tot i les habituals tronades del setembre que més d'una activitat havia igualit.

«Debido sin duda á la menuda y continuada lluvia que cayó, la fiesta mayor del barrio del Taulat ofreció poco atractivo, pues hubo necesidad de suspender la mayor parte de festejos públicos que estaban anunciados. [...] De manera que á no haber sido los diversos casinos de la barriada, la fiesta mayor ni hubiera podido dársele el nombre de tal, y á que el mejor atractivo para el público, el ramillete de fuegos artificiales, resultó una “pifia” por efecto de la humedad que se dejó sentir. (La Voz de las Afueras, 16-9-1888)

»En la Rambla del Triunfo era imposible transitar por ella. Todo el lado E estaba cuajado de garitas, que vendían alfeñiques, pañuelos, sortijas, aderezos de similor y mil otros objetos de quin-calla. En la parte O vimos algún sacamuelas y algún “sacadinero”, amén de un entoldado de que nos ocupamos en otro lugar.» (La Unión de los Pueblos, 20-9-1891)

Els obrers no sempre estaven «per festes»

Com altres indrets populars, Sant Martí de Provençals va patir una forta conflictivitat social al llarg del segle XIX: nombroses vagues el 1854, una greu crisi industrial deu anys més tard, gran conflictivitat laboral durant la dècada dels anys setanta i vuitanta, etc. Problemes als quals cal afegir les epidèmies motivades per la manca d'infraestructura de serveis sanitaris a conseqüència del caos

urbanístic que afavoria els interessos dels propietaris fabrils. Tot plegat va desanimar més d'una Festa Major.

Malgrat tot, el municipi va esdevenir centre d'atenció de molts immigrants de la resta d'Espanya, cosa que va ocasionar un creixement demogràfic i una concentració obrera a Sant Martí. Nouvinguts que a poc a poc es van anar integrant a la nova terra.

«[...] No faltarán expatriados en su patria que al son de peteneras y jotas echarán una cana al aire con sus cantares por el estilo: “Fiestas en extraña tierra poco son y poco valen; los cantares de mi pueblo esos sí que son cantares.” Que no es decir poco, cuando ni es extraña la tierra que habitan, ni sus cantares tienen más valor en otras partes que aquí.» (La Voz de las Afueras, 13-9-1891)

Però no tots els treballadors i les treballadores, inclosos els menors, podien gaudir de la festa, perquè els torns laborals o, simplement, el cansament que arrossegaven motivat per la duresa dels treballs manuals i els llargs horaris fabrils feien que més d'un s'ho pensés.

«Mientras unos se acicalan lo bastante para producir buen efecto en la diversión á que van á tomar parte, otros toman las herramientas para irse al trabajo; es decir, que mientras aquellos sudan divirtiéndose, estos sudan trabajando.» (El Vigilante, 12-9-1875)

Tot i que els actes oficials, les publicacions, els programes, etc., es fessin en castellà, els sectors populars continuaven expressant-se en català i mostrant l'estimació per la seva terra, entre altres maneres per mitjà de la celebració d'activitats tradicionals catalanes durant les festes.

«Es la Festa Major una festa eminentment catalana y com á tal devém estimarla ab todas nostras forsas, ella es una penyora inequívoca de la manera de ser de nostres antepassats y debém reivindicarla sense parar may.» (L'Arch de Sant Martí, 9-11-1884)

L'abril del 1897, Sant Martí de Provençals va ser annexat a Barcelona. Malgrat la disconformitat dels seus habitants i els esforços de la premsa martinenca per frustrar l'agregació, l'annexió va ser un fet. Quan les festes majors van arribar, els ànims del veïns no eren els mateixos dels anys anteriors:

«[...] Así es que la fiesta de San Martín descontando los festejos de las sociedades, resultó deslucida, desanimada y muy lluviosa, dando á la localidad tal estado de tiempo, un aspecto monótono, indiferente y sombrío, como queriendo significar que no siendo San Martín ya un pueblo independiente, débense los vecinos excusar de preparar ningun alegre entretenimiento que por modo directo trasciende al dominio público.» (Las Afueras de Barcelona, 14-11-1897)

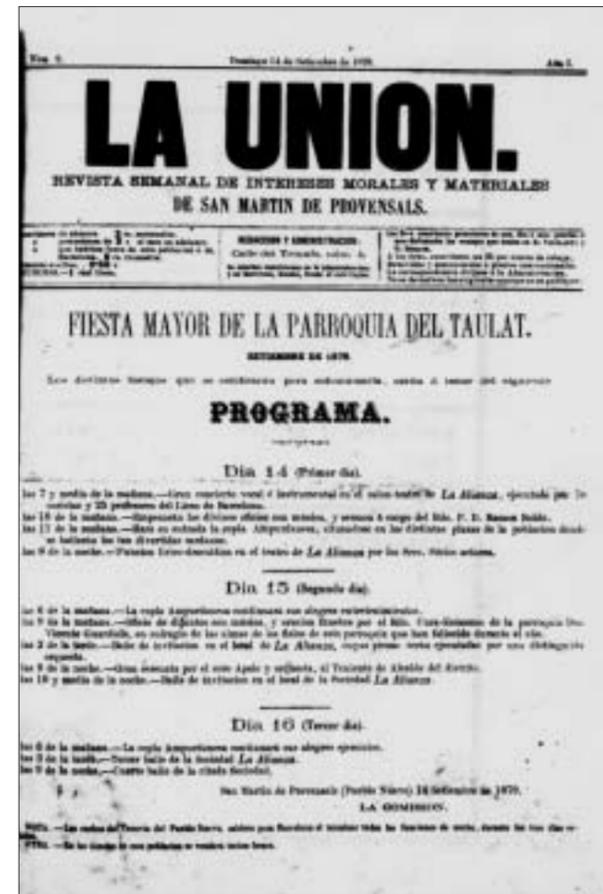
Anècdotes de festa

La pèrdua de les colònies espanyoles d'ultramar a la darrer part d'aquell segle va trastocar l'opinió pública i, també, la vida política i econòmica. El desànim es va estendre entre els veïns dels barris de Sant Martí –annexats a Barcelona– i entre els gasetillers de les publicacions en castellà:

«La fiesta mayor de la barriada del Pueblo Nuevo este año no da señales de vida. Y se explica que así suceda, pues con las actuales circunstancias y tristezas que no solo afligen al país sino que afectan profundamente los bolsillos de cuantos deseáramos divertirnos, instan é inducen á suprimir festejos que en otros años se celebraban con regocijo y aguardar el próximo que seguramente la situación de España no será tan crítica.» (Las Afueras de Barcelona, 11-9-1898)

Anècdotes a part, no hi mancaven les apostes, que devien posar el punt més lúdic de la festa:

«En las próximas pasadas fiestas del Pueblo Nuevo tuvo lugar una apuesta consistente en hacer entrega de 50 ptas. á Juan Giró si permanecía todo el día

Concis programa de festes de la parròquia del Taulat aparegut al setmanari La Unión del 1879

Portada de les mateixes dates però un any més tard: la parròquia ha esdevingut ja el barrio del Taulat

expuesto á las agudezas y ocurrencias del público sin reirse lo más mínimo. No hay por qué decir que los chascarrillos de todas clases menudearon durante diez horas consecutivas, pues quien lograra hacer reir al Giró tenía ofrecido un premio de 25 ptas. Ni por esas. Más serio que un Sócrates estuvo el Giró escuchando frases gedeónicas y chistes epigramáticos, y transcurrido el tiempo prefijado, se le hizo entrega de las 50 ptas.» (El Provensalense, 20-9-1896)

Industrials i propietaris amb interessos a la barriada sovint eren blanc dels comentaris de periodistes que coneixien les dures condicions de vida i de treball dels treballadors de l'època.

«Nunca hubiéramos creído que en un pueblo como San Martín, y en plena fiesta mayor se verificaran actos propios de un país por civilizar.

»El Sr. Godó, que todos ya conocen por sus “humanitarios sentimientos”, mandó construir un entoldado exclusivo para sus trabajadores, al efecto les repartió varias invitaciones, más como se repartieron tan profusamente (según

creemos unas ¡8 mil!) al inaugurarse el entoldado, el domingo por la noche, fue invadido por un sin fin de personas, que no hubo otro remedio que llamar á la guardia civil de acaballo y á varios municipales, que dieron varias cargas á los “invitados” para restablecer la confusión que se produjo en los primeros momentos. Esto fue la “sinfonía”.

»[...] ¡Cuánto más hubiera estado acertado Sr. Godó repartiendo el dinero empleado en aquella babel, para los pobres de aquella barriada ó tal vez para los mismos trabajadores! El desprendimiento del Sr. Godó ni ha ensalzado á la fiesta mayor, ni á la cultura, ni á la moral y decencia pública.» (La Unión de los Pueblos, 20-9-1891)

Els polítics –la majoria dels quals eren còmplices dels sectors econòmics dirigents– tampoc no s'escapaven de l'escarni.

«En estos momentos entró el Sr. Gobernador de la provincia [...]. Al llegar el Sr. Antunez al palco escénico sentóse en el trono destinado á la Reina de fiesta, por lo que hubo quién creyó que

esta vez seria Rey y no Reina el que presidiría la repartición de los premios. El Sr. Agustí y demás individuos de la Junta no sabían, preocupados, que partido debían tomar y así transcurrieron unos 5 minutos; hasta que el Sr. Agustí se decidió, cobrando aliento para ello, á decir al señor Gobernador que no era aquel el sitio que debía ocupar en dicha fiesta.

»Entonces pasó á ocupar un “taburete” que hizo las veces de silla ó sillón presidencial de nuestro Ayuntamiento. Ante este cambio hubo un chistoso que exclamó: –¡Qué descenso tan rápido y notorio; pasar de un trono á ocupar un taburete! ¡Por los clavos romanos!» (La Unión de los Pueblos, 19-9-1886)

La Festa Major del Poblenou sempre ha abraçat aquells trets definidors de les festes populars de qualsevol comunitat, com són el protagonisme de la gent i la festa del poble i per al poble, enfront de la continuïtat de les festes tradicionals i de la rigidesa de les festes oficials.

Les Festes Majors del barri després de la Guerra Civil

En aquest ampli dossier sobre les festes majors del barri que presenta la nostra revista *Icària*, se'm demana que parli de les celebrades després de la Guerra Civil.

Diuen que no és correcte que un escrigui parlant en primera persona. Sempre ho he cregut així i he procurat seguir aquesta norma, però avui, com que els records són tan vius, demano permís als lectors per fugir una mica d'aquest precepte i amb els meus records humanitzar els programes oficials de la Festa Major dels anys 1940-1948, que tenim la gran sort de guardar, i entre uns i altres ens ajudaran a perfil·lar molts aspectes d'aquells temps.

Antecedents històrics

Abans, però, creiem que seria necessari situar-nos, encara que només sigui de passada, uns noranta anys abans per parlar dels seus orígens. Com tots sabem, el barri es va configurar cap allà l'any 1850 a l'entorn d'una capella sota l'advocació de Santa Maria del Taulat i dedicada a la Puríssima Concepció, que té la diada el 8 de desembre; per tant, la Festa Major va quedar establerta en tal data. Però l'any 1872, els nostres avantpassats, cansats de fer la festa quasi a l'hivern, van demanar a les autoritats civils i eclesiàstiques celebrar-la el 12 de setembre, dia del Dolç Nom de Maria. Posteriorment, al·legant que el dia 12 sempre plouia, es va passar al segon diumenge de setembre, però... sempre ha continuat plovent!

Tenim poca, quasi nul·la, documentació d'aquest llarg període de noranta anys, però per la conversa dels nostres veïns de més edat sabem que sempre es va anar fent, més o menys animada al llarg dels temps.

Al nostre Arxiu tenim unes quantes excepcions: uns programes de mà de Festa Major del Centre Moral dels anys 1926 i 1929, que podrien ser d'avui mateix, i unes fotografies prou eloqüents. Una de les fotografies, de la

dècada 1920-1930, és del carrer de Puja-des, quasi davant de la Tintoreria Barcelonesa, on veiem no solament un carrer guarnit, sinó també el que s'anomenava un envelat descobert, amb llotges i tot. En una altra, el carrer de Marià Aguiló amb Lull guarnit indicant-nos l'any: 1921. I en una tercera, una imatge d'uns dotze anys més tard la Rambla tocant al carrer de Joncar, on podem veure els clàssics barracons ambulants de fira que solien acompanyar les atraccions.

La Festa major als anys quaranta

Diem els anys quaranta, però el 1939 ja s'havia celebrat. En sóc testimoni directe. Tenia 7 anys i feia vuit mesos que havia arribat al barri. Estava malalt, enfebrat, i em va venir a buscar una ambulància per portar-me a l'Hospital de Sant Pau. Enmig de la febrada i la set —es veu que havien prohibit donar-me aigua— vaig veure un esclat de barraques de fira, música i alegria pertot arreu, i em sembla recordar, o m'ho va fer veure la febre o la imaginació, els famosos caballitos, la popular atracció que gira amb animals de fusta, principalment cavalls, que, al mateix temps que l'aparell gira, ells puguen i baixen.

La propaganda del Règim

En els programes oficials d'aquests anys no hi manca mai una arenga del «Delegado de Propaganda del Distrito y Presidente de la Comisión de Festejos». Unes vegades signa només amb el càrrec i d'altres ho fa amb el nom complet: José Segura Sanfeliu. Hem seleccionat unes quantes de les seves «perles»:

De l'any 1940, comença així: «El Movimiento Nacional Sindicalista reincorpora a la nueva España lo tradicional, típico y glorioso, ya que es reflejo de sanas costumbres y honrosas hazañas.» Després continua: «La ola de liberalismo, en su marcha arrolladora, se infiltró con preferencia en esos reductos

de auténtico espíritu patriótico, desterrando la paz hogareña para sembrar la discordia y el odio.» I continua: «Ha sido preciso una Guerra larga y difícil para llegar a la implantación de un nuevo Sistema en el que todo ello es incompatible.» El final lògic és: «UNA, GRANDE y LIBRE.» El 1942 diu: «Nada mejor que el léxico falangista, orientador de la España recuperada a costa de sangre y dolor [...]» I el 1943 afirma: «[...] a los hogares laboriosos y humildes del más humilde y laborioso barrio barcelonés, las sonrisas y el calor que el Caudillo, providencial conductor de los destinos de España, quiere que sea la base de su grandeza.» I per reblar més el clau, els de la Comisión afegeixen: «GRATITUD a nuestro GLORIOSO CAUDILLO, que está haciendo de ESPAÑA un oasis de paz venturosa y fértil.»

I el Delegado continua el 1944: «[...] Se impone una sincera meditación para dar amplia cabida en nuestro interior a la gratitud que debemos a quien ha sabido librarnos de tales desastres desde 1936 a 1939.»

El 1945 seguia: «[...] Entregarse a variadas diversiones donde predomina la admiración por las damas ricamente ataviadas de ceñidos y cimbreantes talles, con peinados complicados para realce de rostros siempre tentadores(?) [...]» Finalment fa una menció a la fi de la Segona Guerra Mundial: «El derecho a participar en forma definitiva a los beneficios de la Paz [...]»

El 1946 s'acaben les arengues del Delegado de Propaganda però continuen, encara que una mica més moderades, les de la Comisión.

La nostra parla va continuar bandejada del programa oficial fins al 1974, quan, encara que la Salutació fos en castellà, el text ja era català. I el 1975, per primera vegada, es va fer totalment en la nostra llengua, fins i tot el Pueblo Nuevo de la portada va passar a ser Poble Nou, que és com s'escriu aleshores.

La carrossa de l'Esbart Montseny passant davant del Tío Che a la cavalcada del 1961 BRANGULI

Els presidents d'Honor, els de la Comissió, les autoritats, etc.

Els paraments del Règim creava una sèrie de presidències d'honor, de comissions efectives, i d'autoritats convidades que feien feredat. Posem com a exemple el programa de l'any 1944. Entre els primers figuraven el tinent d'alcalde del Districte X, el senyor Carlos de Montoliu, baró d'Albí (?); el Concejal-Delegado del Distrito y Jefe de FET y de las JONS, el senyor Pedro Fonfreda Puig, i el rector de Santa Maria, mossèn Pius Bosch Creus. La Comisión era formada pel president, el sotspresident, el secretari, el tresorer i el vocal. De ben segur que tots ells eren gent amant del barri i no necessàriament franquistes. Entre les autoritats invitades hi trobem el capità general de la IV Regió Militar, José Moscardó, i el governador civil Antonio de Correa Veglison. Altres anys hi trobem com a presidents d'honor l'alcalde de

Nens i mares en un berenar popular al passatge de Cantí cap al 1950

La Junta de Festes posa al passatge de Cadena (dècada dels anys cinquanta)

Barcelona —sense dir el nom—, el governador civil, una comissió oficial i un comitè executiu presidit per un veí, el senyor Mani, delegat d'Educación y Descanso, un secretari i vuit vocals, tots ells representants d'entitats del barri.

Ah! En aquest any 1945, el capità general i el governador civil havien estat rellevats, ara eren José Solchaga i Bartolomé Barba. És la darrera vegada que aquests càrrecs s'esmenten pel nom de qui els ostenten.

El teatre i altres espectacles

L'art de Talia ha estat sempre la base d'entitats com el Centre i ho era d'Educación y Descanso, que alternava amb la sarsuela. Per tant, per Festa Major procuraven fer alguna obra sonada. Repassant les comèdies d'aquells anys veiem que són bandejades les escrites en català. Només l'any 1946 semblen haver rebut una forta empenta. De les cinc representades, quatre són catalanes.

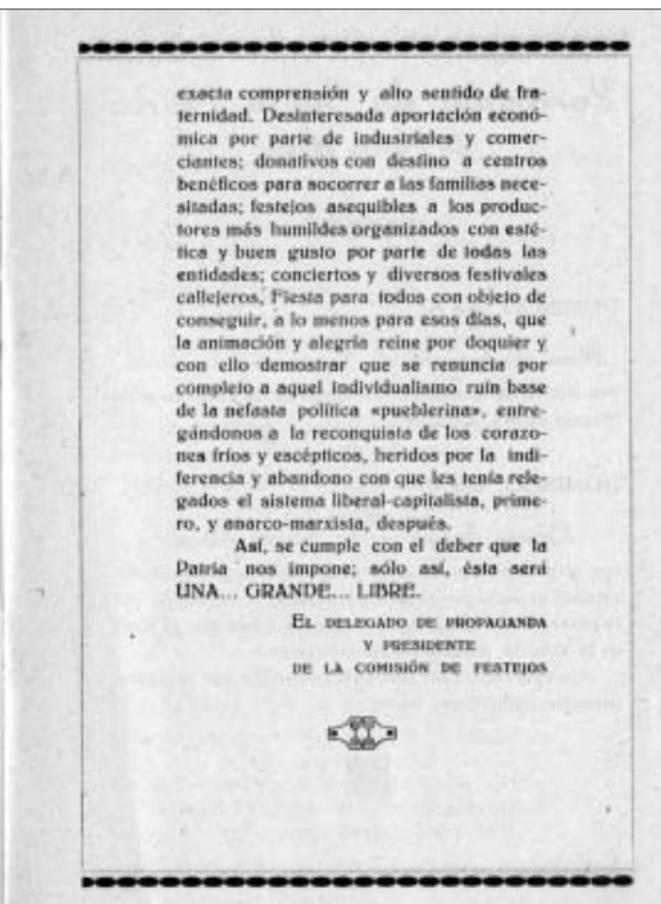
Però els anys següents tornem a perdre per dos a un, tres a dos, etc.

Al Casino, durant tres anys seguits es va representar òpera, i també sarsuela, igual com a Colón i a Can Descanso. Al Centre i a La Pau, més esporàdicament. El 1940 també es va representar teatre i sarsuela en un misteriós «Salón de Fiestas del Gran Café de la Victoria».

Més tard, la Comissió va fer sortir el teatre al carrer, concretament a la plaça de la Piscina.

Els carrers guarnits

Ja hem dit que, els anys vint, els carrers es guarnien, però es van deixar de fer amb la guerra i, els primers anys de la dècada del 1940, mentre que a altres barris es feia, al nostre no. Va costar arrencar una mica, però després es van animar força. En sóc testimoni, ja que tot i viure a la Rambla, la finestra de la meva habitació era al passatge de Cantí. El primer any en què consten va ser el

Missatge del Delegado de Propaganda del Distrito y Presidente de la Comisión de Festejos inserit al programa de festes del 1940

El regidor Leoncio Domènech a les festes de la Mercè del 1955, envoltat de camises blaves

Les autoritats locals inaugurant una exposició a l'envelat del carrer de Taulat amb la Rambla. Darrere apareix el regidor Leoncio Domènech. Any 1964

1943, i s'esmenta als carrers de Llatzeret i Marià Aguiló, entre Joncar i Pons i Subirà.

Després van seguir Amistat i Marià Aguiló, en els seus diversos trams. També el carrer de Pujades (entre Bilbao i Lope de Vega), fins a fer-hi passar el tramvia 53, i Lutzana (entre Pujades i Pallars), fins al moment de fer-hi circular el troleibús F.P. També en un punt tan allunyat del centre com el passatge del General Bassols, més conegut com a passatge de la Cadena, i alguns altres carrers com ara Pallars amb Rambla, Curtidors, Tortellà, Enna, Bac de Roda, Castanys, Lope de Vega, passatge Casamitjana, etc. Anys més tard, en treure el tramvia 41, s'hi va afegir el Wad-ras (ara Dr. Trueta) entre Granada i Badajoz. Els premis per ser els millors carrers eren atorgats per la Comissió de Festes i les quanties eren bastants minses; al llarg dels anys van ser diversos els carrers que

van obtenir premis. A part dels premis oficials, el passatge de Cantí –no sóc partidista– popularment va tenir dos anys d'impacte. Un, quan arran de la pel·lícula de Walt Disney Pinocho, van guarnir-lo amb escenes del film, i a més van presentar un nen del carrer com el Pinotxo. L'any següent, van tornar a fer forrolla amb «Xauxa, és un país molt gran», amb el carrer ple d'arbres d'on penjava tot tipus de menjar, i presentant dos pagesos, el Tano i la Tuies, i el seu fill de visita a Xauxa.

El carrer de l'Amistat també va assolir un gran èxit amb el tema d'un altre film, La Canción de Bernardette, sobre la vident de Lourdes. Fins van obtenir el permís de la Paperera Godó per tallar el pas de la fàbrica. Però hi va haver discrepàncies pel fet d'adornar un lloc d'esbarjo amb una temàtica religiosa. Coses de l'època, però la sang no va arribar al riu.

Cap allà la dècada dels anys seixanta, es va produir una crisi alimentada per la novetat de la televisió, ja que tothom es quedava a casa i els caps de setmana en fugia amb el 600, i ens vam quedar sense festes als carrers. Al programa de l'any 1965 només s'esmentava el passatge del General Bassols i el carrer de Marià Aguiló entre Llull i Pujades. D'aquest llarg parèntesi no ens en vam recuperar fins a uns vint anys més tard.

El ball als carrers i a les societats

No cal ni dir-ho. El ball formava part de la major part de la programació tant als carrers com a les societats recreatives –Casino, Colón, Pau, Artesana– i cada un procurava anunciar-los amb la més extensa quantitat de qualificatius. D'aquesta manera, teníem ball, amb els noms següents: «escogidos», «selecto», «de gala», «de 10», «extraordinario»,

«de sociedad», «populares», «deslumbrante», «lucido», «perfumado», «gran», «solemne», «lucidísimo», «magnífico», «ochocentista», «de confetti», etc. A part d'aquests, els de carrer tenien més adjectius: «del farolillo», «de la silla», «de sobremesa», «multicolor», «del caramelo», «discofónico» –o sia amb discos–, etc. Encara que aquests carrers portaven igualment orquestres, segurament més assequibles per a les seves butxaques –però res de conjunt de tres, quatre o cinc músics, sinó autèntiques orquestres de catorze o més membres– però entre setmana, generalment era sense música en directe. I sobretot durant el dia funcionava el «disco-dedicado», allò de «Pepito dedica a una chica rubia maravillosa la canción...», i al cap d'una estona senties: «Una chica rubia dedica a un muchacho muy simpático con bigote, el disco...». Tots amb tema amorós, cosa gens difícil. D'aquells

anys i per les finestres que donaven al passatge de Cantí, encara recordo lletres senceres d'aquelles cançons.

Els balls del Casino eren considerats més fins, amb orquestres de fama i, en algun cas, com el ball de deu, amb les noies amb vestit llarg. Els de Colón i La Pau eren més populars i els músics no eren tan coneguts.

Sardanes i «danzas regionales»

Sardanes, poques, però se'n van fer de seguida. Ja figuren al programa del 1940. Alguns anys fins i tot promogudes per la mateixa comissió oficial, però «casualment» en llocs tan allunyats, i no volem pas dir que els pocs habitants d'aquells indrets no hi tinguessin dret, però fer-les a «Pedro IV, esquina Pujadas, junto al paso a nivel del tren de M.Z.A.» i «frente a la parróquia del Sagrado Corazón» vol dir alguna cosa que no és pas descentralització, sinó mala milk, que diria aquell.

Tot i aquesta aparent tolerància, el Centre va tenir problemes en intentar programa-les juntament amb un concurs poètic en català, i el seu Esbart Dansaire Santa Maria era anunciat com a «conjunto de danzas regionales», cosa que li continuava passant, anys molt més tard, a l'Esbart Montseny.

Esports i altres activitats

L'Agrupació Excursionista Icària, el Club Natació, la Penya Ciclista, la Societat Colombòfila, el CD Júpiter, el Frente de Juventudes, el Frontón Pueblo Nuevo, entre altres, se sumaven a la Festa Major amb diversos actes i proves esportives: marxes atlètiques, carreres de bicicleta, volada de coloms, acampades, partits de futbol, rugbi, «pelota nacional», etc. També Educació y Descanso oferia partits de «balompié» i lluita lliure, i el Centre i La Pau, de bàsquet, tennis de taula i torneig d'escacs.

Berenar infantil de Festa Major el 1946. A més dels tres-cents nens, veïns del Poblenou, hi assistiren cent del Patronat de Protecció

I, no cal dir-ho, jocs de tota mena per a la mainada: carreres de sac, trencar l'olla. I a més, en tots els carrers es feia la tradicional xocolatada o el berenar, en els quals molt sovint eren convidats els menors acollits a l'asil, o Protecció de Menores, del barri.

També era molt corrent els concursos d'imitadors de cantants i còmics. A poc a poc van anar venir les proclamacions primer de miss o reines i després de pubilles d'entitats o carrers. Al de Castanys (1948) es va fer un concurs de «Belleza masculina», amb jurat femení! Més endavant van començar altres modes: bingo, majorettes, gimcanes, cineclubs, castells de sorra, el pasacalle –que amb el temps va esdevenir cercavila–; més tard s'inicià el pregó, els recitals de la nova cançó, les proclamacions dels Premis Sant Martí, etc.

Els caballitos o els caspolinos

Però per damunt de tot això, el Poble Nou tenia fama de tenir el millor i el més extens parc d'atraccions de tota mena. En cap altre barri no hi podríem trobar una cosa igual. Els motius eren diversos: per l'amplada dels seus carrers i per ser alguns un cul-de-sac que no provocava problemes d'espai, i les línies de transport públic –autobusos i tramvies– eren poques i estaven concentrades en uns carrers molt concrets. Però no hi era aliena la família Orús, empresaris d'aquest ram, coneguts com els caspolinos.

En obrir nous carrers o línies de transport, les atraccions van anar direcció a Taulat, fins a fer el salt mortal al lloc d'ara a Calvell amb Carmen Amaya, on es pot dir que ha significat el capítol final de la fira al barri.

Volada de coloms al carrer de Pujades per part de l'Associació Colombòfila del Poblenou, el 12 de setembre de 1951, i amb la presència de les autoritats

L'art i la Festa Major

Sempre ha estat la Festa Major, i ho continua sent, motiu perquè els artistes del barri i fins i tot els forans exposessin les seves obres. Totes les entitats, en un moment o altre, han donat cabuda en els seus locals a un o diversos artistes. Un any es van comptar sis exposicions simultànies de diverses disciplines. Potser podríem destacar l'Ateneu Colón que, durant llargs anys, a part de l'exposició, feia un concurs de pintura a l'oli. També les exposicions de La Caixa, al local que tenien a la Rambla amb Pujades, i Icaria i les seves fotos de muntanya sempre eren molt visitades. Igualment volem recordar una exposició insòlita pel marc que la va acollir: el grup El Quatrameró, format per quatre pintors i pintores poblenovins, va instal·lar l'any 1964, a l'inici de la Rambla amb Taulat, un envelat en el qual mostraven les seves creacions.

Amb l'aparició de l'Escola d'Art de la Rambla, cada setembre, igualment, els alumnes ens mostren la seva obra i, a més, la dècada dels setanta, la Comissió de Festes convocava un concurs de pintura ràpida. L'obra guanyadora era reproduïda a la portada del programa oficial de festes de l'any següent.

La Rambla sempre ha estat l'eix

No ho recordo exactament, però amb l'ajut dels programes esmentats, podem dir que, a part que ha estat i és l'eix vertebrador de la festa, la Rambla fou il·luminada per primera vegada l'any 1944 i que ho continuà sent en anys posteriors, malgrat les greus restriccions elèctriques, que en certs mesos ens deixaven sense ni llum ni força durant dotze hores, des de les vuit del matí fins a les vuit del vespre.

Un grup de dones a la Rambla cantonada Llull, amb la fira al fons, a la dècada dels anys cinquanta

Salidas

1:	Paqueteria "Camper" (impresos)	45
2:	1 s'aja tabacot (para afegues)	34830
3:	Paquets (placig premio educ. y Rec. 2a)	150
4:	Ala Olla Social del St.	3000
5:	Banda cornetas Grup Paja (diana)	800
6:	" Grup Paja (para-calle)	800
	Oficio Petrolina	500
	Comptivo " d la memoria de motin Pja)	100
7:	Clasa (gigantes)	1000
8:	graficas Bertran (impresos bonos)	200
9:	Organizaciones S. F. B. (festival infantil)	1500
10:	grafica implem. del Cine Social "	25
11:	Sociedad de señoras (despedida musical)	56170
12:	Oficio Bosis (profes y copas)	1164
13:	Organizaciones S. F. B. (merienda infantil)	200
14:	Subvención certamen pintura S. y R.	800
	1er premio calles	1000
	2er " " "	750
	3er " " "	500
	4er " " "	300
	1er accésit " "	250
	2er " " "	200
15:	D. Estebé (Castilla fuegos artificiales)	2522
16:	J. Molinero (coplas Sardanas)	1280
17:	Museo Colon (Subvención certamen pintura)	200
18:	Paqueteria "Virgen" (volos merienda inf.)	700
	Oficio para el Barate	410
19:	19 H. chaerles (merienda infantil)	646
	825 botellas llet " "	75125
	extraccio de 11 botelles " "	11
	Revista "Carriera" (Comitè de Banda)	100
20:	Paqueteria "Carriera" (calentador sillat)	50
21:	1er colección fotografias	200
22:	" " " (solicitudes)	300
23:	Oficina "Buzos" (instalacion electrica)	12775
24:	Programa "Marica" (programas)	2710
25:	Oficio "Juegos de Mesa"	85
26:	Valentin "Amor" (retrato y carpinteria)	312
	Donativa "Parroquia Sta. Maria"	450
27:	" " " S. Francisco	350
	" " " Sagrado Corazon	200
	Gastos generales: profunciones, gastos univ. nómaly, delincencias, taxis, pelicas, etc. etc.	158770
	reintegrados al Sr. Ferrer	222110
	Total	30400

Relació de totes les despeses efectuades durant la festa major de l'any 1948, amb un total de 30.400 pessetes. Cal destacar el cost del castell de focs que va ser de 2.522 pessetes.

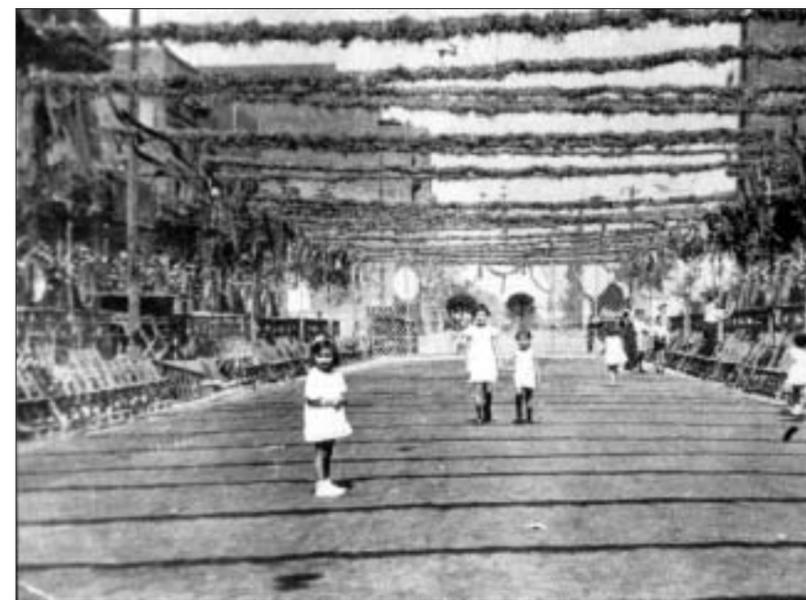
Sí. La Rambla, per bé o per mal, sempre ha estat el carrer que ha aglutinat els diversos actes: ja sigui per donar el tret de sortida a una cursa de bicicletes, d'atletes o el punt d'arribada d'una altra; per donar pas al «regimiento de cornetas y tambores» de la Falange, o perquè ells o el Frente de Juventudes plantessin les seves tendes i fessin acam-

pada a la rodona de Pallars o a la de Pujades; també per sonar la traca inicial de Festa Major, o ara per fer la cercavila amb els gegants i els capgrossos.

El concert de la banda i els focs artificials

Els primers anys d'aquesta època, la festa s'allargava fins al dilluns i el dimarts pos-

teriors al segon diumenge. El dilluns era el tradicional concert de la Banda Municipal, i el dimarts, els focs artificials. Després es van incloure dins de la mateixa setmana, com ara. Els marcs de la festa pirotècnica, abans d'anar a la platja, van ser diversos: davant del Casino, davant de Colón, al carrer de Pallars amb Rambla, als jardins del doctor Trueta, etc.

Nens passejant per un carrer guarnit a la Festa Major, durant la dècada dels anys cinquanta

Volien sentir-se bons

A part del berenar als nens de l'asil, també els de la Comissió volien sentir-se bons i, l'any 1943, van crear l'«Importantísimo Reparto de Premios a la Virtud, Laboriosidad y Pobreza»; l'any següent van destinar 20.000 pessetes repartides en 1.000 bons de 20 pessetes entre els necessitats. Igualment, la Falange, molt generosa ella, oferia –els anys 1945 i 1946– «un espléndido reparto de 50 canastillas para recién nacidos de familias humildes». Sense cap més comentari!

Punt final

No. No acabarem dient allò de qualsevol temps passat va ser millor. Millor, ben segur que no, però diferent sí... Molt diferent, sobretot políticament!

Encara que... Diferent? No havíem parlat d'uns programes dels anys 1926 i 1929 molt iguals al que es fa ara? Potser és que la diferència només és aparent... Potser sí!

NICASI CAMPS I PINÓS

El Caspolino

Amb aquest nom eren conegudes les atraccions de la família de Marcos i Anuncia Orús ja que eren nascuts a l'Aragó, concretament a Casp. Tant era així que algú arribava a dir, en comptes del nom popular de caballitos, els caspolinos. Cap allà els anys vint van establir-se al barri, concretament al carrer de Llacuna xamfrà amb Llull, davant de l'església dels protestants. Van aixecar casa i hi van fixar la seva residència estable, quan no anaven pels pobles i els barris de festa major o fira. Als baixos de la finca i per darrere tenien un ampli magatzem i un taller de muntatges de noves atraccions que donava al passatge de Ferrer i Vidal. Per a ells treballaven bona part d'industrials i artesans del barri.

Parlant amb dos dels néts, Encarnació Moreno Orús i Josep Orús, uns bons amics, m'expliquen coses de la família, sobretot de la seva àvia, una dona emprenedora com poques. No contents amb les clàssiques atraccions d'aquells anys, viatjaven a l'estranger a la recerca de novetats i de França van portar a l'Estat el primer «auto de xoc». Més endavant d'un lloc més proper, Andalusia, fan implantar el primer «Látigo» català.

Tinc dues anècdotes i una cella partida relacionada amb els caspolinos. El meu pare ens tenia prohibit, a les meves germanes i a mi, pujar als seus «Voladors», ja que els considerava perillosos, però la temptació era massa forta, i tots

La Rosa i en Joan en una atracció de fira, durant la festa del 1950 LLUÍS CASTANY

tres vam decidir no fer-ne cas. Mentre ens esperàvem per pujar-hi em devia apropar massa i una cadireta impulsada per l'ocupant va anar parar a la meua cella esquerra, que encara conserva la cicatriu. A correu cap al dispensari de primeres cures que hi havia a la Rambla, al costat de la comissaria de policia. La versió per al meu pare va ser una caiguda i topada contra la vorera del carrer. No crec que s'ho arribés a creure, però no va dir res.

La segona anècdota és millor. Com que els Orús eren clients de Can Furró, el garatge de Rambla amb Taulat on jo treballava, alguna Festa Major m'havien donat passis per pujar a les seves atraccions.

La família va tenir cinc fills i una filla, tots dedicats al mateix negoci. L'any 1941 van obrir al Paral·lel, davant del Teatre Espanyol, un local fix d'atraccions i, uns anys més tard, un altre a la plaça de Gal·la Placidia, just a la boca de sortida dels FGC. Una part de la família Orús encara continua anant per les fires amb el nom de Caspolino o sense. Altres són més sedentaris, com els meus amics, que conserven, una mica per nostàlgia, el local de Gràcia, reconvertit només per a infants, ja que el del Paral·lel els el va expropiar l'Ajuntament. És allí, envoltats de cartells retro, on parlem i em confirmem que el negoci va de baixa, el jovent d'ara necessita atraccions més fortes, etc.

N.C.P.

Temps de canvis

Nicasi Camps, al Quatre Cantons de l'octubre del 1974, comentava que els nostàlgics estaven d'enhonorabona, ja que un carrer havia tornat a guarnir-se després de molts anys sense que aquest costum fos present a la Festa Major del Poblenou. I era cert. El dissabte 7 de setembre de 1974 s'havia inaugurat la festa amb una petita expectació per veure el passatge de Cantí engalanat. Val a dir que bona part de la redacció de la revista poblenovina hi va fer cap, i s'ha conservat una fotografia on es distingeixen Francesc Macià, Àngela Vinent i Pedro Morante, aleshores un seminarista del Sagrat Cor.

L'endemà, els comentararis eren ben bé uns altres. Es va saber que hi havia cinc poblenovins entre els 67 detinguts d'una trobada de l'Assemblea de Catalunya a Sabadell. Sobretot es va saber quan l'Àngela Vinent, que tenia entrades per anar a sentir Lluís Llach al Casino, no hi va arribar. Els altres detinguts van ser Josep Maria Torres, Esteve Serra, Joan Pallarés i Josep Cañada. La

Festa Major, doncs, va tenir un protagonisme polític poc corrent.

En l'ordre natural festiu, a més, van ser presents, a banda de Lluís Llach, com a figures destacades, Raimon, la Trinca –que alguns trobaven car perquè la butaca costava 250 pessetes–, Tete Montoliu i una representació d'El retaule del flautista. Un altre fet, a més del polític, preocupava la gent: moltes empreses tancaven i la gent perdia el lloc de feina. Aquell setembre, els treballadors de l'empresa Iberia Radio s'havien tancat a la parròquia de Santa Maria del Taulat i la seva amarga història planava sobre el barri els dies de la festa. 384 obrers al carrer no eren una quantitat qualsevol. I, a més, hi havia les crisis de Can Felipa, de Parsons, etc.

La tómbola cultural

El 1975, vuit entitats van mancomunar esforços i van organitzar una tómbola cultural per Festa Major. Va néixer a l'escalf del Congrés de Cultura Catalana. Van sortejar prop d'un miler de llibres i

300 discos, i es va considerar tot un èxit, a més d'un simulacre d'entesa entre entitats no sempre inclinades a fer coses en comú. Com que els problemes socials continuaven, un nou grup teatral, Roba Estesa, va representar una obra contra la contaminació que encara patia el Poblenou per part d'indústries poc escrupoloses amb el medi ambient. També va ser l'any que Comediants va actuar al barri, amb l'espectacle Catacroc.

El 1976, amb Franco ja mort, hi va haver alguns intents d'espectacles més agosarats, com un Holiday Sexy Show al Casino i una representació del musical Hair, que inclou algunes escenes amb personatges sense roba. Eren els signes dels nous temps. No hi van faltar tampoc els nois de La Trinca, que durant uns quants anys venien sempre, ja que eren èxit assegurat. També hi va actuar l'orquestra Companyia Elèctrica Dharma.

El 1977, l'any que havia tornat la democràcia després de prop de 40 anys, l'Associació de Veïns del Poblenou va

Carrer guarnit darrere el cementiri, el 1983
PEPE ENCINAS

organitzar un acte que ha esdevingut un clàssic: un concert d'havaneres. Ho va fer a la platja per reivindicar-la, ja que estava catatònica, sense res més que la brutícia i el mar. L'acte més popular entre els joves, però, va ser el Ball de l'Estatut, a la plaça de Sant Bernat Calvó. Es va celebrar el dissabte 10 de setembre, per agafar forces per a l'endemà, el famós 11 de setembre, per anar a la manifestació del milió de persones que diuen que van ser menys, però...

Van ser quatre anys molt especials, els del darrer franquisme i els de la transició, que van servir per revifar la Festa Major. Aquell 1977, l'Associació de Veïns del Poblenou, que tenia un full a Quatre Cantons, va reivindicar que l'organització de la Festa Major passés a la coordinadora i deixés d'estar en mans del districte, un districte que, recordem-ho, era encara franquista. Deien que «les festes majors, els darrers anys, s'han començat a recuperar com a autèntiques festes populars dins de les poques possibilitats que oferia la darrera etapa franquista». I afegien: «Que ningú no ho dubti: a la Festa Major del Poblenou, la Catalunya democràtica i autonòmica hi serà present.»

JOSEP M. HUERTAS

Concurs infantil al passatge de Cantí, durant les festes del 1983
PATRICIO SIMÓN

Un dels actes més populars de la Festa Major, la sardinada a la Mar Bella (1980)

Decoració del passatge de Cantí amb la recuperada retolació en català a la festa del 1980

Gegants i cercavila de Festa Major el 1981
AMANCIO

Pregoneres i pregoners de la Festa Major

Pregoner. «Personalitat encarregada de fer el pregó de festes.» D'aquesta manera tan breu i senzilla –no hauria de ser d'altra manera– defineix el mot *pregoner* el *Diccionari de la Llengua Catalana*. Una mica més amunt de la plana 1563 –a l'edició del 1995– defineix el mot *pregó* com: «Discurs literari que hom pronuncia en públic en ocasió d'una festivitat o celebració.»

D'aquesta manera trobem definides les dues característiques del pregoner: la persona que en públic fa el discurs de Festa Major. Al llarg de més de vint anys, la rodona de Rambla amb el carrer Ramon Turró ha vist desfilar cuiners, periodistes, botiguers, artistes, escriptors, actors, esportistes, actrius, fent –amb diferent sort i èxit– el paper de pregoner o pregonera.

La primera personalitat a la qui la Coordinadora d'Entitats va demanar que fes de pregoner fou l'escriptor Xavier Benguerel. En el programa de Festa Major de l'any 1980, a la primera plana es pot trobar el text del seu pregó. L'escriptor defensava la necessitat de convertir la Festa Major en un símbol de «pau i justícia» –no oblidem que érem a l'any 1980, en ple procés de transició democràtica. Un any després, un altre insigne poblenoví feia de pregoner, en aquest cas era l'escultor Josep Maria Subirachs, qui apel·lava a la cultura com a essència de la Festa Major, tot i que més endavant establia una connexió directa entre la recuperació de la festa major i el restabliment de la democràcia.

L'any 1982, per fi, una dona feia de pregonera, en aquesta cas fou l'actriu Maria Àngels Moll, qui s'adreça als veïns del barri des de la rodona del Casino. Com un any després ho va fer el periodista Josep Maria Huertas, qui afirmava que les festes majors eren un dels signes d'identitat de barri al qual no es podia renunciar. La Festa Major de l'any 1984 va veure com a pregoner un capellà; era Joan Enric Vives, aleshores arxiprest del

L'esportista paralímpic Joaquim Vilaplana, pregoner d'un any emblemàtic, el 1992

Poblenou i delegat episcopal a Justícia i Pau. La Coordinadora d'Entitats com a col·lectiu fou el pregoner de l'any 1985, en motiu del seu desè aniversari.

Ramon Bou, membre de la junta del Casino, fou el pregoner de l'any 1986; paradoxalment és l'únic pregoner que no figura el seu nom en el programa de la Festa Major. L'esportista Jordi Domingo era el pregoner de l'any 1987 i gran part del seu pregó estigué dedicat a recordar el Poblenou de la seva joventut, tan diferent del Poblenou «preolímpic» on ell era ara el pregoner; així mateix, reivindicava el paper de les múltiples associacions poblenovines com la xarxa que mantenia viu l'esperit del barri. L'any 1988 tornava a repetir una actriu com a pregonera. Era el cas de Marta Padovan que, com ella mateixa reconegué, féu un pregó molt personal on recordà, entre altres coses,

la vaqueria que posseïa la seva família al Poblenou.

El 1989, el pregoner fou el periodista Ramon Pellicer. El fet trencava una llarga tradició de pregoners nascuts al Poblenou; la Coordinadora apostava per dur personatges populars, connectats en algun moment amb la vida del barri, i l'invent es va repetir alguns anys. Un any després un altre personatge mediàtic, el periodista especialitzat en cuina i alimentació, Llorenç Torrado, era el pregoner. L'impacte de la televisió era evident. L'escultor Josep Maria Subirachs tornava a repetir com a pregoner l'any 1991.

L'any olímpic va veure un esportista com Joaquim Vilaplana era el pregoner. En Joaquim Vilaplana era un destacat jugador de tennis de taula que havia participat en diferents campionats per a tennistes minusvàlids. Passada la febre

PREGONERS I PREGONERES DE LA FESTA MAJOR DEL POBLENOU

1980 Xavier Benguerel
1981 Josep Ma. Subirachs
1982 Maria dels Àngels Moll
1983 Josep Ma. Huertas
1984 Coordinadora d'Entitats
1985 Joan Enric Vives
1986 Ramon Bou
1987 Jordi Domingo

1988 Marta Padovan
1989 Ramon Pellicer
1990 Llorenç Torrado
1991 Josep Ma. Subirachs
1992 Joaquim Vilaplana
1993 Ricard Reguant
1994 Lola Lizaran
1995 Gemma Nierga

1996 Agapito Fernández
1997 Cristina Dilla
1998 Teresa Ferreres
1999 Joan Rendé
2000 Coordinadora d'Entitats
2001 Victòria Pagès
2002 Alex Leris
2003 Colla dels Gegants del Poblenou

olímpica, l'any 1993, era el director de teatre i cinema Ricard Reguant qui s'adreçava als veïns amb un pregó força irònic i divertit on posava en solfa no solament alguna de les autoritats, sinó també modes i costums socials del moment.

No obstant això, la televisió continuava sent la gran caixa de ressonància. D'aquesta manera, l'any 1994, dos actors televisius que no tenien res a veure amb el Poblenou –Lola Lizaran i Alfred Luchetti– eren els pregoners. El seu mèrit consistia a donar vida a un matrimoni d'una mítica sèrie de TV3, *Poblenou*. Per cert, Alfred Luchetti no es va presentar al pregó. Continuant aquesta febrada mediàtica, la Coordinadora feia pregonera a Gemma Nierga, una altra periodista. Els seus mèrits: haver actuat algun cop com a actriu en alguns dels teatres del Poblenou. Aquests darrers anys 1994 i 1995, els pregons no tenien res a veure amb el barri, ni amb la vida veïnal. Tot i la presumible bona fe de les pregoneres, el pregó hauria servit per a la Festa Major de Sant Joan de Mediona o per Tombuctú, donada la manca d'arrels i el desconeixement del barri per part dels pregoners. Aquest dèficit significà un canvi decisiu en el nomenament dels pregoners, que a partir d'aquell moment eren persones estretament vinculades a la vida barri, encara que fora dels límits poblenovins fossin autèntics desconeguts. Així s'entén que el malaurat Agapito Fernández, el gran impulsor de l'esport al barri, fes el pregó de l'any 1996, i reclamés directament al regidor la millora dels serveis esportius del barri, sabent perfectament del que parlava. L'any 1997, la pluja va deslluir el pregó de l'actriu Cristina Dilla, que començava a ser coneguda pels seus papers en obres de teatre i diferents sèries de televisió.

Emblemàtic fou el cas de l'any 1998, ja que per primer cop una botiguera era la pregonera. Parlem de la inefable Teresa Ferreres, la mestressa de La Licorera. Sens dubte, el seu pregó no va ser

L'actriu Àngels Moll, primera dona encarregada d'obrir la Festa Major amb el pregó, l'any 1982

Josep M. Prochazka, pregoner de l'any 2000 com a membre de la Coordinadora d'Entitats. Darrere de l'alcalde Joan Clos es pot veure mossèn Joan Soler, un altre dels membres històrics de la Comissió

una peça d'oratória, però els veïns veïen i coneixien qui parlava i se sentien amb menor o major mesura identificats amb aquella dona. L'any 1999, l'escriptor i periodista Joan Rendé s'adreçava als seus veïns. El pregó del 2000 fou col·lectiu, ja que tornaven a repetir els membres de la Coordinadora d'Entitats, que aquell any commemorava el seu vint-i-cinquè aniversari. L'actriu Victòria Pagès era la pregonera de la Festa Major del 2001. La Coordinadora explicava en el programa de Festa Major que en la mesura del possible cada any hi hauria una alternança entre pregoners poblenovins i persones conegudes del món de la cultura vinculades al Poblenou. Un botiguera, el llibreter Alex Leris, era l'encarregat de llegir un pregó desenfadat, humorístic i força heterodox, l'any 2002.

És aquesta la llista completa dels pregoners i les pregoneres, molts més homes que no pas dones –només una dona per cada dos homes–, lligats al món de l'art i l'espectacle. El gremi dels actors és el més representat; cap membre del món de l'ensenyament, ni tampoc cap obrer, ni cap membre del món sindical, Com diu el refrany castellà «ni son todos los que están, ni...», és cert que hi ha poblenovins que han acumulat mèrits més que suficients per des de la tarima que hi ha davant del Casino o des de la balconada, com es feia els primers anys, es puguin adreçar als seus amics i veïns, però malauradament encara no els ha arribat el moment. En definitiva, els pregoners i les pregoneres no deixen de ser un signe del temps; els primers anys vam veure els poblenovins il·lustres i més coneguts fora del barri; després ens vam deixar enlluernar per les figures televisives, tot i que la relació amb el nostre barri era molt feble, i finalment vam recuperar els nostres veïns més il·lustres, que són, en el fons, l'ànima de moltes institucions.

JOAN CARLES LUQUE

La festa major en imatges

La festa, com acte fora del normal, trencador de la rutina, ocasió especial és una excusa perfecte per agafar la càmera i sortir al carrer. Són instantànies del moment just en que el nen trenca la pinyata, de les noies veient passar els que després els demanaran per ballar, del guarniment de carrers, dels jocs i els actes públics.

Totes les fotos que hem seleccionat tenen el denominador comú de la gent al carrer. Per que per Festa Major la gent surt al carrer on es troba en massa amb tot el barri. És una trobada alegre, cívica i popular, que no acaba fins altes hores de la matinada, si és que la pluja ho permet.

Us convidem a fer una passejada per algunes imatges entranyables de la nostra Festa Major. Molts hi trobareu, de ben segur, escenaris, guarniments i actes que us són familiars, i potser fins i tot aquell/a noi/a amb el que aquella nit va ballar. D'altres us ho mirareu extranyats, us agafa massa lluny.

També hi trobareu un recull de programes de festa, targes de ball i ressenyes a diaris locals antics (llegint el text es veu com hi ha hagut de canvi en el llenguatge, el to, la ingenuïtat). Hem triat els més significatius, ordenats cronològicament de manera que s'aprecii l'evolució.

1. Retrat de la reina dels Jocs Florals del Poblenou, l'any 1901

2. Envelat de Festa Major a la cruïlla Llacuna – Ramon Turró, a principis del segle XX

3. Dos nois ben mudats passen davant de les noies, al carrer de Pujades entre la Rambla i Venero, l'any 1920

4. El carrer de Marià Aguiló guarnit l'any 1921, a la cantonada amb Lluç. A l'esquerra, la cooperativa L'Artisana

5. Àngela Lerne, reina dels Jocs Florals de l'Ateneu Democràtic i Regionalista, acompanyada del poeta premiat (1933)

1. Participants a la Cursa Ciclista de la festa, l'any 1930, a l'encreuament dels carrers de Pallars, Badajoz i Pere IV

2. Elecció de miss Jardí, Ramona Anguera, al Centre Republicà Democràtic Federal, carrer de Marià Aguiló, el 1934

3. Balcó guarnit per la Festa Major al passatge de Cantí (1940)

4. La família Borrego llueix el seu balcó guarnit a la Festa Major del 1940 al passatge de Cantí

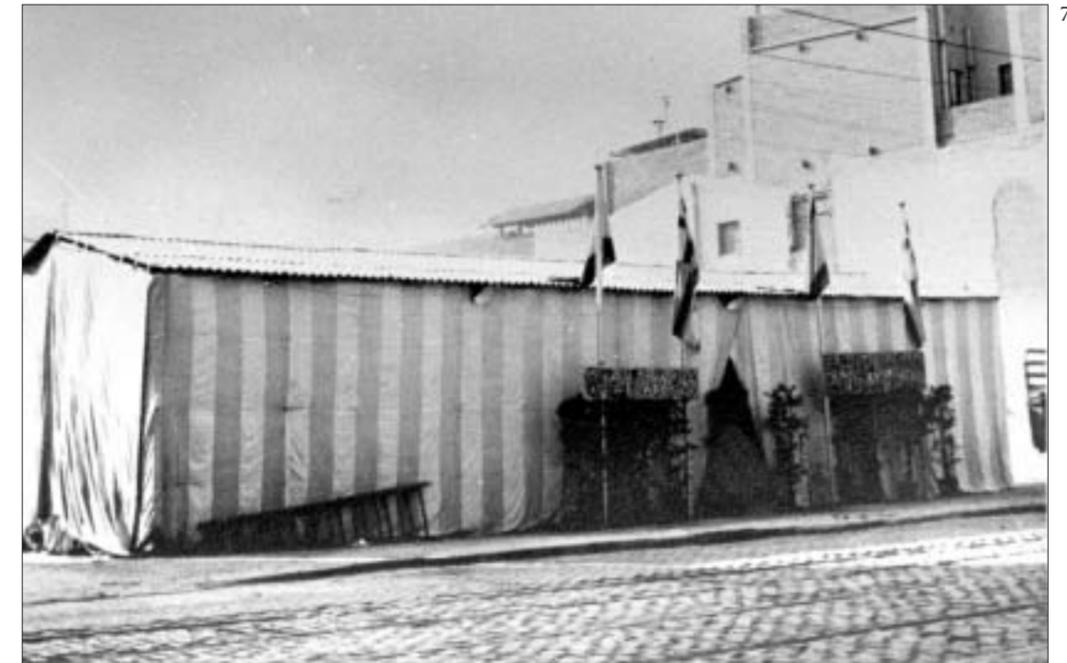
5. Ball de gala al passatge de Cadena, a la dècada dels anys cinquanta del segle XX

6. Un grup de veïns posen al guarnit carrer d'Amistat, a la dècada dels anys cinquanta del segle XX

7. El carrer de Llatzeret guarnit als anys cinquanta

8. Motius sardanístics serveixen per guarnir, també als anys cinquanta, el carrer d'Amistat

9. Acte d'entrega de premis durant una Festa Major. Any 45-46

1. Amb aquesta Torre Eiffel, el passatge de Cadena rep el premi al millor carrer guarnit l'any 1954

2. En Jordi Muntaner, l'any 1954, en una atracció de fira al carrer de Llacuna

3. Carrossa de l'Ateneu Colón a la cavalcada del 1961

4. Grup de veïns davant del guarniment del carrer d'Aguiló (dècada dels cinquanta)

5. Un grup de nens escolten amb atenció possiblement un pallaso amb gorretes de Cola Cao (dècada dels anys seixanta)

6. La carrossa del Club Natació Poble Nou desfila per la Rambla a la cavalcada del 1961

7. L'Envelat de Pintura, original exposició d'art a un envelat a l'antic final de la Rambla (cruïlla amb el carrer de Taulat) organitzat pel grup d'artistes Els Quatre de l'Envelat (Engràcia Casas, Joan Casas, Emília Castells i Gonçal Sobré), el 1964

1. La Banda Municipal ofereix el tradicional concert a la rodon de la Rambla amb Ramon Turró

2. Portada del programa de la Festa Major de l'any 1976 del Casino L'Aliança

3. Atraccions de fira a la cruïlla de Roc Boronat - Doctor Trueta l'any 1979 o 1980

4. Dracs i petards a l'inici de la Festa Major del 1982

A la plana següent: Recull de programes de festa de diferents èpoques i tendències

Programes de les festes

Fiesta Mayor DE LA BARRIADA D'EN TRULLA.
CASINO FAMILIAR PROVENÇALENS.
 Programa de les Festes que ha de celebrar dicha Societat los dias 28, 29 y 30 de los corrientes.
 DIA 28.
 A las ocho y media de la noche - GRAN VELADA LITERARIA MUSICAL, bajo el siguiente Programa: Primera parte. 1.ª Agradecida, «Bella la Dalia» a piano, por el señor Pabelló. 2.ª Lectura de inspiradas poesías, por varios jóvenes de la población. 3.ª Melodía, a piano, por el ayuntamiento señor Pabelló. 4.ª Recitación de nobres poesías por varias señoritas. 5.ª «El Carnaval de Venecia», ejecutado al piano por el señor Pabelló. Segunda parte. 1.ª Lectura de poesías por varias señoras. 2.ª Pava a piano, por el señor Pabelló. 3.ª Lectura de aplaudidas composiciones por varias señoritas. 4.ª Farsitas sobre motivos del «Faust», por el señor Pabelló.
 DIA 29.
 A las tres de la tarde - GRAN CONCIERTO VOCAL É INSTRUMENTAL, ejecutado por la masa coral Familiar Provençalense, bajo la dirección de Sr. Gabriel Andrián y la orquesta «La Trullada».

Olympic Club
 Una comissió de joves que volen festejar la Festa Major!
3.ª Aniversari
 organitzat conjunt. Dels 19 al 22 de setembre. A les 10 del matí en la plaça de la Mar Bella.
PROGRAMA
 1.º Gran concert de música coral.
 2.º Gran ball de música popular.
 3.º Recital de poesías.
 4.º Recital de poesías.
 5.º Recital de poesías.
 6.º Recital de poesías.
 7.º Recital de poesías.
 8.º Recital de poesías.
 9.º Recital de poesías.
 10.º Recital de poesías.

Societat LA ALIANZA
 DE PUEBLO NUEVO
 • 1911 •
Fiesta Mayor
 1915
 Du 8, 11 y 12

Poble Nou
Fiesta Mayor 1938

CLUB DEPORTIU JÚPITER
FESTA MAJOR 1918
 15 SETEMBRE
ATLÈTIC DE SABADELL
C. D. JÚPITER
 (FOLLETS BULLERS)

POBLE NOU
FESTA MAJOR 1927

Programa General
Festa Major
 Class i Entendiments Festius
 Dia 1919
 Setembre 1919

CENTRE REPUBLICA DEMOCRÀTIC FEDERALISTA
FESTA MAJOR
 Programa de Festes
 del dia 15, 16, 17 i 18 de Setembre 1930

L'ALIANÇA
FESTA MAJOR 1934
GRAN FUNGÓ DE GARRA
 del 15 de Setembre, a les 10 del matí, en la plaça de la Mar Bella.
MARIA ESPINALT

PROGRAMA GENERAL
Fiesta Mayor
PUEBLO NUEVO
 SEPTIEMBRE DE 1947

Fiesta Mayor
Pueblo Nuevo
 SEPTIEMBRE DE 1942

Fiesta Mayor 1946
 Programa de Fiestas de la CALLE PUTJADAS
 (entre las de Bilbao y Lago de Yegre)
 Del 14 al 22 septiembre
PUEBLO NUEVO

Fiesta Mayor 1947
 Pueblo Nuevo

fiesta mayor
 Septiembre de 1935

fiesta mayor pueblo nuevo 1.963

FESTA MAJOR DEL POBLE NOU 1969
 10 ANYS DE COORDINADORA D'ENTITATS

Festa Major 1970

4 QUATRE CANTONS
Poble Nou, Festa i Entorn

FESTA MAJOR 1994
 COMISSIÓ DE JESUS BILBAO GULLI

El vapor de la llana: trajectòria històrica¹

Antoni Escubós i Roure, un emprenedor amb una innovació tècnica (1853-1861)

El 1853, Antoni Escubós i Roure va instal·lar-se al carrer de Sant Joan de Malta per produir teixits de llana i estam. L'inici de la seva trajectòria empresarial està lligada a dos fets clau. Un, que la nova indústria va apostar per produir una novetat inèdita a Catalunya, teixits de llana barrejats amb cotó i seda.¹ Aquest fet fa suposar que el seu impulsor coneix la innovació tècnica necessària per tirar endavant la proposta.

La segona, el fet de localitzar la nova fàbrica a l'antic camí de Sant Joan de Malta, cosa que mostrava una clara voluntat de desenvolupar el seu establiment en les millors condicions possibles –les aigües de la sèquia Madriguera passaven a la vora– i, sobretot, d'apostar per un nou espai, la urbanització del qual s'havia iniciat amb aquesta iniciativa,² tot connectant amb el territori on la industrialització de Barcelona s'estava desenvolupant, el Poblenou.

Antoni Escubós i Roure era nat a Mataró, on la seva família mantenia una fàbrica de teixits de llana, *Josep Escubós i fill*, des del 1779. Era una indústria petita que el 1862 tenia 10 telers i 16 treballadors.

Escubós, instal·lat a Barcelona i coneixedor de l'ofici, va voler desenvolupar una indústria pròpia, molt probablement per haver desenvolupat uns importants coneixements tècnics que es van traduir, temps després, en dos privilegis d'invenió de la seva propietat. El primer portava com a títol «Procedimiento para fabricar fajas en telares metálicos», concedit l'agost del 1858, i el segon, «Procedimiento para elaborar en telares mecánicos las fajas con que se ciñen al cuerpo las clases labradoras», concedit el novembre del 1859.³

A aquestes dues patents, amb una durada d'aplicació de deu anys, s'ha d'afegir una tercera, del febrer del 1858, que pretenia l'explotació del greix extret de la llana per a l'enllumenat públic.⁴

Com es veu, Escubós va voler traslladar les innovacions que de ben segur

havia experimentat a l'empresa familiar a la seva nova indústria i, segur del procediment ideat, les va legalitzar convenientment.

D'aquesta manera, entre el 1853 i el 1859, la fàbrica instal·lada al carrer de Sant Joan de Malta adopta el nom d'**Antoni Escubós i Cia**. És una empresa de certa entitat si mirem el conjunt de fàbriques martinenses de l'època i que la situa al mateix nivell d'altres, com la de Geroni Juncadella, la dels germans Canadell, la de Joan Framis, la Jaume Ricart i fill o Jaumeandreu i Cia.

Pel que fa al nombre de treballadors als quals donava feina, sabem que l'abril del 1857, arran d'un llistat del nombre d'operaris de les fàbriques de Sant Martí, sol·licitat per la Reial Capitania de Catalunya, l'empresa ocupava un total de 138 treballadors, dividits en **31 homes i 107 dones**.

Aquest predomini de la mà d'obra femenina, gairebé el 80 % de la plantilla, queda reafirmat en un llistat realitzat el 23 de febrer de 1858 a tall de la revisió de l'anterior. En aquest llistat es precisa que a la fàbrica hi treballen **28 homes, 81 dones, 1 adult i 29 nens**. Tot plegat, 139 operaris.

Com es pot veure, predomina la mà d'obra femenina i infantil,⁵ un fet que s'explica perquè aquests col·lectius rebien salaris més baixos que els dels homes.

Pel que fa la fàbrica, es tractava d'un edifici de quatre pisos, de planta rectangular, amb pilars de fosa a l'interior i grans finestres.⁶ Un model propi de les fàbriques d'aquest moment, com és el cas de la fàbrica Estruch a Ciutat Vella, el Vapor Vell de Sants, el Vapor del Rec a Sant Andreu o Can Saladrígues i Can Jaumeandreu, ambdues a Sant Martí.⁷ Aquesta fàbrica havia estat construïda en l'anomenat Prat de les Febres, prop del pas de la sèquia Madriguera, en uns terrenys que havien estat de la família Vilavecchia i de la comunitat de Santa Maria del Mar.

Creixement vertiginós: Escubós s'associa amb Claudi Arañó (1861-1868)

Les innovacions tecnològiques de les quals era propietari Escubós i el seu projecte empresarial el van posar en contacte amb Claudi Arañó i Arañó.

Claudi Arañó, nascut el 1827, era l'hereu d'una nissaga de fabricants de teixits, originaris de Manresa i amb establiment al carrer de Jonqueres, núm. 2, Gaietà i Lluís Arañó.

Claudi havia començat a treballar de ben jove, i aviat va mostrar una especial atracció per la mecànica i la tècnica dels filats, un fet que li va permetre ampliar la fàbrica familiar i situar-la entre les primeres de Barcelona.

D'aquesta manera, el 1851 figurava com a principal soci de la seva empresa, ara a nom seu, Claudi Arañó i Cia.

Sembla versemblant que un pas més cap a l'expansió de l'empresa dels Arañó va ser la producció de teixits de mescla. Cal pensar que la seva família havia produït, des del segle XVIII, teixits de seda, cotó i de llana.

L'establiment d'un productor de llana amb mescla com l'Antoni Escubós i que, a més, introduïa millores tècniques a la producció no va passar desapercebut a Claudi Aranyó que, entre el 1859 i el 1861, va entrar a formar part d'Antonio Escubós i Cia. com a accionista minoritari.

Era una estratègia comercial que caminava cap al control de la producció dels teixits de llana i, sobretot, cap a una diversificació de la clientela. Mentrestant, Arañó, a la fàbrica del carrer de Jonqueres, feia mocadors i cortines de llana i estam amb 79 telers i 266 treballadors i participava en la confecció de llana, ja que Antoni Escubós i Cia. tenia 23 telers mecànics, 12 cardes i 2.550 pues de filar per produir vestits de dona de llana pentinada.

Segons la comptabilitat municipal de l'Ajuntament de Sant Martí sabem que, el 1861, Antonio Escubós i Cia.

Dues portades del setmanari local El Martinense on apareix Can Jaumeandreu. A l'esquerra, del 1878, el diari s'exclama de la falta de treball que fa que la planta, amb una plantilla d'entre 300 i 400 treballadors, hagi d'estar aturada

tenia **280 treballadors** i, si fem cas de les dades anteriors, en poc més de tres anys ha doblat el nombre de treballadors.

Un fet que confirma no tan sols l'èxit de l'empresa, sinó també l'avantatge comercial que l'anomenada «fam del cotó» (1861-1868) li va proporcionar. La Guerra de Secessió americana va retallar dràsticament les importacions de cotó i el sector que treballava aquest producte va entrar en una profunda crisi. La llana barrejada d'Escubós i Arañó no solament els va permetre suportar la davallada, sinó també superar-la amb èxit i fer-se un forat al mercat del tèxtil.

Un èxit que es va refermar amb la seva participació a l'Exposició Universal de París del 1867. Aquell any, l'empresa tenia 200 telers accionats per 80 CV de força, i s'elaboraven 1,2 milions de metres l'any.

Com es pot observar, el nombre de telers havia passat del 23 del 1861 a aquests 200, un increment del 868%.

Aquest creixement en maquinària va paral·lel a les necessitats de mà d'obra. El maig del 1868, la plantilla és de **133 homes, 434 dones i 54 nens, és a dir, un total de 621 treballadors**.⁸ En sis anys ha triplicat els operaris. Amb aquestes xifres, no sembla estrany que l'empresa fos el primer contribuent industrial de Sant Martí de Provençals,⁹ i que la veu popular consolidés el **Vapor de la Llana** com el nom d'aquesta fàbrica.

Els Arañó controlen el Vapor (1868-1884)

El 1868, l'empresa passa a anomenar-se **Escubós i Aranyó**, ja que el primer té problemes de salut i força edat i es retira el 1873, per morir el 1877. En aquells moments, Antoni Escubós Roure no és només un empresari amb una fortuna respectable, sinó també una persona a la qual cal tenir en consideració, com ho demostra el fet que Manel Duran i Bas (1823-1907), diputat del Partit Conservador que, a sol·licitud del primer ministre Cánovas del Castillo, el va

incloure en el llistat d'empresaris catalans als quals calia visitar.¹⁰

Claudi Arañó i Arañó incorporà el seu germà Enric a la gestió de l'empresa i a l'accionariat. Els nous administradors van decidir ampliar la fàbrica del carrer de Sant Joan de Malta. El 17 de març de 1870 sol·licitaven permís per a «un edifici per a una màquina i calderas de vapor i otro para cuadro de tejidos de lana y una chimenea».¹¹

L'elevat volum de producció recomanava una millora de la maquinària que impulsava els telers i una ampliació de les sales de fabricació. El projecte dissenyat pel mestre d'obres Josep Marimón i Cot,¹² destaca per l'ús del maó com a element de suport i decoratiu, especialment a les finestres, i l'ús de voltes a la catalana. El nou edifici té 13 metres d'alçada. També es construeix la xemeneia octogonal de 38 metres –totes dues construccions, actualment, es conserven– i un edifici de calderes, avui desaparegut. Cal parar atenció a les dimensions de la maquinària que Escu-

bós i Arañó instal·len. Són quatre generadors de vapor amb una pressió màxima de 5 atmosferes i les quatre calderes cilíndriques tenen una força de 60 CV cadascuna. Com es pot veure, la potència de la maquinària que havia de moure els embarrats que accionaven els telers era considerable.

A aquesta ampliació de la fàbrica segueix la sol·licitud d'un permís, el 18 de maig de 1872, per a la construcció d'una nova factoria als carrers d'Alí Bei i Ausiàs Marc, un projecte signat pel mateix Marimón i que exemplifica les necessitats d'expansió de l'empresa dels Arañó.¹³

Aquest projecte es va haver d'aturar per diverses circumstàncies. D'una banda, Antoni Escubós deixà l'accionariat de l'empresa, cosa que va implicar el retorn del capital que ell havia aportat. De l'altra, es van haver d'eixugar les inversions fracassades fetes per Claudi Arañó a la Companyia del Ferrocarril i Mines de Sant Joan de les Abadesses. Finalment, es va haver de fer front als efectes dels aranzels afavoridors de les importacions de manufactures de llana, a la sobreproducció del sector i a la crisi econòmica que afectava el país.

Eren els inicis d'una crisi del sector que va adquirir caràcter definitiu entre el 1877 i el 1879. Claudi Arañó, com a màxim productor de manufactures de llana, és convocat per la comissió que havia de revisar els aranzels afavoridors de les importacions. Arañó, defensor del proteccionisme¹⁴ com a única eina per a la supervivència de la seva indústria, deixa constància de la situació de la seva empresa:

«En los establecimientos de nuestra casa, el trabajo ha debido reducirse las dos terceras partes, la importación ha duplicado y continúa aumentando de un modo asombroso, arrebatando a la industria lanera el poco mercado que le quedaba. Y lo más sensible es que no hay medios de sostener una competencia tan desigual.»¹⁵

La greu situació econòmica va obligar a fer una forta reducció dels operaris de la fàbrica, de la qual es fa ressò la premsa local de l'època de la manera següent:

«Establecimiento fábrica de los Sres. D. Claudio y Enrique Arañó Hermanos situada en la calle San Juan de los Caballeros de Malta, de esta población ocu-

pase en hilar, teñir y tejer la lana; en tiempos normales trabajan de 1000 a 1200 operarios; hoy en día debido a la crisis general que pesa sobre Cataluña y España entera se ocupan 500.»¹⁶

Segurament, aquesta reducció de plantilla va provocar incidents i vagues, i va deixar com a anècdota el fet que una de les poques empreses tèxtils de Sant Martí que no va acceptar la reducció de la jornada a deu hores, proposada pel sindicat de les Tres Classes del Vapor el 1873, fos l'Arañó.¹⁷

Malgrat la crisi, els Arañó van reconduir la situació i van passar a produir teixits de cotó. Van continuar la construcció de la nova factoria al carrer de Tànger que, en un primer moment, sí que es va destinar a la producció de teixits de llana i va donar feina a 200 persones, per passar als inicis de la dècada dels vuitanta del segle XIX a la manufactura de teixits de cotó. No van tornar a fer teixits de llana fins al 1892.

Aquesta factoria incrementa la seva producció els anys successius fins a disposar d'un ampli mercat a Espanya i Amèrica del Sud. De fet, els Arañó van obrir una nova fàbrica a Santa Perpètua de Mogoda, que va continuar fins al 1997.

Altrament, Enric Arañó, sense desfer la seva relació amb el seu germà, adquireix l'empresa d'Ignasi Vidal, situada a tocar de la fàbrica, al carrer de Sant Joan de Malta, 54. Es tracta d'un establiment que fou utilitzat per alguna de les fases de la producció de la nova factoria, puix que aquesta factoria va continuar cotitzant com a productora de manufactures de cotó. La continuïtat de l'establiment va arribar com a mínim fins al 1920.

Aquests anys, la fàbrica dels Arañó es troba envoltada d'altres establiments fabrils. Són a tocar la tintoreria de John Parsons, popularment coneguda com

Can Baldú, i la fàbrica de filats de llana d'Ignasi Vidal que ha comprat Enric Arañó.

Qui treballava al Vapor de la Llana?

Ja hem vist que, des dels seus inicis, el Vapor de la Llana va donar feina a un important nombre d'obers. De fet, el volum de mà d'obra va créixer de manera espectacular des del 1857 fins al 1875.

Predominava la mà d'obra femenina, que constituïa més del 80% dels treballadors, i també es donava feina a nens d'entre 4 i 14 anys. Les condicions de treball eren força dures. Jornades d'11 hores o més, amb condicions higièniques dolentes, poca llum, soroll continuat i moments de descans escassos.

Pel volum de producció i l'elevat nombre de telers, la secció de teixir devia ocupar gran part de la zona de treball. Aquí apareixia la figura del contra-mestre, que vigilava el funcionament dels telers i el treball en aquests telers. Paraules com ordit, trama, llisos, calada i llançadora devien surar en l'ambient i formaven part de l'univers vitals dels treballadors.

Sembla probable que la fàbrica no tan sols fes manufactures teixits i que també treballés el filat i fins i tot el tenyiment i l'acabat. Aquesta darrera part de la producció va ser la que amb motiu de la crisi s'abandonà i es deixés a mans d'alguna de les empreses que van llogar l'espai fabril i que treballaven el tenyiment.

Sabem que la factoria no va seguir la vaga de 1873 promoguda pel sindicat de les Tres Classes de Vapor, que reclamava una jornada laboral de 10 hores, i que la crisi d'aranzels del 1879 va afectar notablement les relacions laborals, puix que va provocar l'acomiadament de gai-

rebé la meitat de la plantilla. La presència al carrer de Sant Joan de Malta de les seus d'algunes societats de treballadors del ram del tèxtil devien també incidir en la lluita obrera que, sens dubte, devia haver la factoria.

El Vapor de la Llana: lloguer per a empreses (1884-1976)

D'altra banda, la mort de Claudi Arañó el 1884 comporta un canvi de nom, **Vídua i Fills de Claudi Arañó**, puix que al capdavant de l'empresa es posa la seva dona, Carolina Arañó i Matallana.

Tot i la davallada en la producció que l'epidèmia de còlera del 1885 i les anteriors crisis havien provocat, **Vídua i Fills de Claudi Arañó**, el 1886, encara era el cinquè contribuent industrial de Sant Martí.

Pel que fa al Vapor de la Llana, les instal·lacions, tot i utilitzades en part pels Arañó, són posades en règim de lloguer. Una opció pròpia dels temps de crisi i que en aquell moment va permetre rendibilitzar les instal·lacions, la maquinària i les calderes que accionaven els telers.¹⁸

Entre el 1877 i el 1887, sabem que les empreses que tenen la mateixa adreça que Vídua i Fills de Claudi Arañó són:¹⁹

Francesc Berenguel
Eusebio Cattelain
Germans Gràcia
Germans Macià
Martí i Rottier
Mas Riera San José
Pla
Panadés i Rottier
Romà i Vivas
Ventura i Pujol
Vernís i Soler

Es tracta d'empreses petites amb un volum de producció centrat en la manufactura del cotó i, sobretot, en els acabats i els tenyiments, el que popularment es coneix com el «ram de l'aigua».

Per un Reial decret de 25 de maig de 1900 del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, que pretén recollir les fàbriques amb més de 150 treballadors que hi ha a l'Estat, sabem que quan parla de l'empresa Vídua de Claudi Arañó diu:

«Son varias las industrias que existen en dicha fábrica con diferentes amos, sin que ninguna de ellas llegue a los 150 trabajadores.»²⁰

Anunci publicitari de l'empresa Martí i Rottier, una de les que va tenir més continuïtat entre les establertes a Can Jaumeandreu a partir del 1884

Cal destacar el fet que el nou recinte industrial va voler fer un dia festiu l'1 de maig de 1896, mentre que la resta de les fàbriques de la zona continuaven treballant.²¹

Malgrat l'escassa informació, destaquen tres empreses que van tenir una certa continuïtat les dues primeres dècades del segle XX: **Martí i Rottier, Romà i Vivas** i la que **Francisco Berenguel** va engegar el 1926, que va perviure fins a finals de la dècada dels setanta.

Martí i Rottier documenta la seva presència entre el 1887 i el 1918. Es tracta d'una empresa dedicada al tint i l'acabat de teles de cotó, estam i mescla. Sembla versemblant la seva relació empresarial amb la companyia que Emilio Rottier tenia al carrer de Pere IV, 403, dedicada a la manufactura de teixits de cotó.

Romà i Vivas, documentada també des del 1887. El 1920 tenia 142 telers mecànics destinats a la manufactura de teixits de cotó. Es tracta d'un nombre significatiu, que la convertia en la desena empresa del sector per maquinària i un dels primers 50 contribuents industrials de Sant Martí.²²

Francisco Berenguel era un industrial dedicat al tenyiment i els acabats de

teixits. El 1926 va comprar gran part de les instal·lacions del Vapor de Llana als Arañó. Es tractava d'una empresa prou sòlida, puix que el 1933 figurava entre els 25 primers contribuents industrials de Sant Martí. El 1954, l'empresa es converteix en Industrial Berenguel, SA. El 1963 figura com a dissetè contribuent industrial de Sant Martí. En aquest any documentem domiciliada a la mateixa adreça Industrial de Tintes y Acabados, SA.

A partir del 1969, alguns locals del recinte fabril han estat llogats, un fet que fa pensar que els Arañó han centrat definitivament les seves activitats a la fàbrica de Santa Perpètua de Mogoda i a la del carrer de Tànger. Es tracta de petites empreses vinculades encara amb alguns processos de la producció del tèxtil, però també hi trobem tallers i negocis de sectors aliens al tèxtil. La construcció de nous habitatges a tocar de la fàbrica el 1967 i la planificació urbanística que proposa una futura obertura de la rambla del Poblenou semblen anunciar canvis que han de comportar la desaparició del vapor. Els nous usos de l'espai van ser:

Taller de planxisteria de vehicles, propietat de Pascual Morote Sánchez.

Evolució del nombre de treballadors del Vapor de la Llana (1858-1879)

	1858	1861	1868	1875	1877-79
Homes	28		133		
Dones	81		434		
Nens	29		54		
Altres	1				
Total	139	280	621	1.000-1.200	500

Barcelona Activa

Barcelona Activa ha dirigit la restauració de Can Jaumeandreu i ja ha ocupat les instal·lacions recuperades amb una nova seu. Però, què és i què fa Barcelona Activa? Aquest article tracta de respondre a aquesta pregunta i d'explicar el sentit de les ampliacions de l'entitat, entre les quals figura l'edifici esmentat de Can Jaumeandreu.

La dècada dels vuitanta (del segle XX) va estar marcada per una forta crisi econòmica. L'atur era molt elevat i afectava gairebé tots els sectors del país. En aquest context, l'Ajuntament de Barcelona decideix crear Barcelona Activa com a eina de promoció d'empreses i de la cultura emprendedora. El plantejament de bon principi és el de passar de les polítiques d'ocupació passives (en què l'accent es posa a poder oferir com més llocs de treball, millor) a polítiques actives, basades a estimular l'esforç del desocupat, ajudar-lo a millorar les seves habilitats i facilitar-li l'accés a informació i coneixements que l'ajudaran en la recerca de feina o en la creació d'una nova empresa.

La primera activitat de Barcelona Activa és la de viver d'empreses: un lloc on s'ajuda petites empreses i emprenedors a fer els primers passos, de manera que quan deixin les instal·lacions municipals tinguin ja una certa força que els permeti trampejar els temporals del mercat.

El viver comença el 1986 amb quinze empreses, que s'instal·len ja al barri del Poblenou, concretament al lloc on l'Olivetti tenia el magatzem i el jardí d'infants, al carrer de Llacuna.

Des d'aquells inicis fins avui, Barcelona Activa ha canviat qualitativament i quantitativament, de manera que avui es defineix com una agència de desenvolupament local que té per missió promoure la creació d'empreses i d'ocupació de qualitat i en sentit de futur. El plantejament de les polítiques d'ocupació actualment és sensiblement diferent

del que hi havia dues dècades enrere. Les seves actuacions s'agrupen en quatre tipus de serveis:

Promoció econòmica

Tot allò que tingui relació amb la captació d'inversió estrangera a la ciutat, especialment en sectors que es consideren estratègics.

Servei per a l'ocupació

Programes per a la millora de l'accés a l'ocupació (reciclatge de treballadors, formació continuada, alfabetització digital, orientació en la recerca de feina i altres).

Servei d'atenció a l'emprenedor

Reuneix tots aquells serveis que tenen per objectiu convertir idees d'emprenedors en projectes viables econòmicament i operativament. Entre els diferents serveis trobem la possibilitat d'ocupar un dels locals de l'actual viver si la idea té uns mínims requisits i el projecte és realista i està ben treballat. Els locals van de 25 a 100 m² i el termini màxim de lloguer és de tres anys. A les empreses instal·lades se'ls fa un seguiment especial amb un tutor, que assessora sobre els passos que cal seguir en cada moment. A més a més, s'organitzen curssets sobre les diferents àrees de negoci i s'assessora en la recerca de finançament per tirar endavant el negoci.

Serveis a l'empresa

Les petites empreses ja creades que busquin informació per tal d'integrar-se a xarxes internacionals, buscar proveïdors, etcètera, tenen també tècnics a Barcelona Activa que els ajudaran en la seva tasca.

Per poder oferir els seus serveis al conjunt de la ciutadania, Barcelona Activa té una adreça virtual (www.barcelonanetactiva.com, on s'ofereixen bona part dels serveis esmentats), una xarxa de centres als districtes i quatre grans equipaments. D'aquesta

manera, la gestió és alhora descentralitzada i propera al ciutadà i especialitzada. Els quatre equipaments especialitzats són:

- L'actual viver d'empreses, situat al carrer de Llacuna i que actualment té capacitat per allotjar més de 90 empreses. En aquesta seu es porten a terme, a més, els serveis d'assessorament empresarial.
- El Fòrum Nord de les Tecnologies, situat al carrer de Marie Curie, a Nou Barris, on s'ubiquen els equipaments relacionats amb la divulgació i la capacitat en noves tecnologies, com ara el Cibernàrium. També hi ha un Centre d'Empreses Innovadores, pensat per a petites empreses ja existents que centrin la seva activitat en noves tecnologies i que busquin treballar en ambients innovadors. Actualment, hi ha instal·lades més de 40 empreses.
- L'equipament Porta 22, de propera inauguració, on hi haurà més de 2.000 m² per a la informació i la divulgació de noves ocupacions i de la nova cultura del treball. Es constituirà un observatori i un centre d'informació i coneixement per estudiar els canvis en el mercat del treball i les noves oportunitats d'ocupació.
- Can Jaumeandreu, que tractem més detalladament a continuació. Aquest edifici recuperat com a equipament va adreçat a la millora de l'ocupabilitat de persones amb dificultats especials (aturats de llarga durada, dones o col·lectius d'immigrants, entre altres). L'edifici ofereix espais a la ciutat per a les persones que busquen activament ocupació. 1.200 m² dedicats a orientar, motivar, formar, experimentar i divulgar estratègies per millorar l'ocupabilitat de persones que busquen feina.

Can Jaumeandreu disposa d'un programa d'activitats flexible i adaptat a diferents necessitats professionals tant de les persones aturades com de les

Nova seu de Barcelona Activa, a l'antiga nau de Can Jaumeandreu al carrer de Perú

empreses que necessiten professionals preparats.

El programa inclou:

- Tallers per a l'aprenentatge d'oficis
- Espai d'autoús de recerca de feina
- Accions de formació ocupacional
- Accions de formació per aconseguir certificats de professionalitat
- Accions d'iniciació i perfeccionament en tecnologies de la informació i les comunicacions
- Assessorament personalitzat

El viver d'empreses de Barcelona Activa ha estat el primer dels equipaments anomenats 7@. Aquests equipa-

ments formen part de la Modificació del pla general metropolità que va crear el districte d'activitats 22@. La funció d'aquests nous equipaments és la de lluitar contra la fractura digital que es pot provocar pel desconeixement d'amplis sectors de la societat de l'ús i el potencial de les noves tecnologies de la informació. També van adreçats a promocionar la formació especialitzada i a propiciar entorns de col·laboració entre la universitat i el sector empresarial. Els equipaments 7@ han de dedicar parts iguals a la formació, la divulgació i l'espai productiu.

L'illa de Can Jaumeandreu es convertirà en el segon equipament 7@, on s'alternaran els usos de divulgació i forma-

ció de l'antiga fàbrica amb la construcció de nous espais productius.

Les successives ampliacions de les instal·lacions de Barcelona Activa demostren l'aposta de l'Ajuntament per un model de polítiques actives d'ocupació que no ha deixat de donar fruits. A més, amb la finalització de les darreres obres, l'agència municipal haurà contribuït al projecte del 22@ creant una zona d'especialització en ocupació i noves tecnologies al voltant del carrer de Perú i la rambla del Poblenou.

ANTONI OLIVA

75 anys de l'Atletic Poblenu (1929-2004)

«Més que un club»

L'any 1929, en plena efervescència de l'Exposició Internacional de Barcelona, un grup d'amics i aficionats funden l'«Atlético Club Pueblo Nuevo» i la primera junta directiva d'aquesta veterana entitat, amb el simple propòsit de practicar l'esport i el futbol en un ambient d'amistat. De fet, aquest ànim ha prevalgut durant tots els anys de la seva trajectòria i, avui dia, encara es pot mantenir que l'Atlètic Poblenu, més que un club de futbolistes, continua sent un club d'amics.

L'APN, durant els seus inicis, va militar en la lliga amateur de la Federació Catalana de Futbol i va participar en les competicions d'aficionats fins a l'any 1957, moment en el qual abandona aquesta categoria per dedicar-se exclusivament al futbol juvenil i infantil. A partir d'aquest moment, l'APN se centra en la formació de la pedrera de base.

L'origen dels colors i el nom del club

Els socis fundadors de l'APN es trobaven en un bar bodega, situat al carrer de Llatzaret número 35. Allà es devien reunir els components de la que fou la primera junta directiva: Francisco Sala (president), Palentino Sánchez (secretari), José Soriano (tresorer), Rafael Sánchez, Francisco Sánchez, Ginés Norte, Eduardo Revuelta, Justo Torno i Miguel Rojo (vocals). A banda de repartir responsabilitats i formalitzar els primers estatuts, en aquest local també es van debatre temes importants, com ara el nom del club i els seus colors. El cas és que alguns d'aquests fundadors eren treballadors d'una fàbrica de botons, situada al carrer de Bac de Roda amb Pujades, on treballaven un grup d'obrers d'origen basc, seguidors de l'Athletic de Bilbao, i amb els quals van establir una forta relació. De la simpatia per l'equip bilbaí i del seu esperit de joc sorgí la idea. Es va decidir jugar amb els colors blanc i roig, i es va sol·licitar el permís a la direcció de l'Atlètic de Bil-

bao per adoptar el nom del nou equip. D'aquesta manera naixia l'única entitat futbolística del barri que duu el nom de Poblenu.

De la fallida Olimpíada Popular de Barcelona a la postguerra

El primer camp on va jugar l'APN va ser al del Rancho Grande (cruïlla dels carrers de Sant Martí de Provençals, Selva de Mar i avinguda Diagonal), tal com ho demostra un dels documents fotogràfics més antics de l'entitat. A l'actual seu social de l'APN es conserven, ben arxivats, força documents (factures d'obres i material esportiu, recaptacions dels partits, correspondència amb altres clubs esportius, llibres d'actes, etc.) que ens ajuden a reconstruir la petita història d'aquest modest equip de futbol de la nostra barriada, com també la convocatòria a participar en la fallida Olimpíada Popular, promoguda per Esquerra Republicana de Catalunya i

Manel Carretero, jugador de l'Atlètic Poblenu, al camp del Rancho Grande

que s'hauria d'haver celebrat el juny del 1935 a Barcelona.

L'any 1936, l'APN i el Gladiador –una altra entitat futbolística històrica del barri amb seu social al bar La Tertúlia, de la Rambla– juguen un partit en benefici de les víctimes del feixisme al camp de la Penya.

Acabada la Guerra Civil, la Federació Catalana de Futbol aprova la comissió gestora de l'APN i el club torna a la «normalitat», no sense deixar de patir la censura i les traves de la dictadura. D'aquesta manera, el 16 de setembre de 1940, una comunicació de la Federació Catalana de Futbol sanciona un jugador, Santiago Marco, a no jugar més per haver format part del «Ejército Rojo». L'octubre del 1941 va patir una altra imposició: el canvi de nom de l'equip castellanitzant-lo com a «Club Atlético Pueblo Nuevo». Però aquesta història no finalitzà aquí. A finals del 1941, la Federació Catalana de Futbol proposa a la direcció de l'APN un altre canvi, a conseqüència d'una petició formulada per la Unió Esportiva Poblenu. L'objectiu era evitar les reiterades confusions que la mateixa denominació d'ambdós clubs ocasionava. Com a contrapartida, la Federació proposà dues noves possibilitats per escollir: Club Atlético Hércules o Club Atlético Castillejos. Finalment, la junta directiva d'aleshores acceptà la de Club Atlético Castillejos, nom que es perllongà fins a l'any 1947.

D'aquesta mateixa època destaca la celebració de les noces d'argent, l'any 1954, amb un partit amistós contra l'Espanyol al camp del veterà club del Júpi-ter.

Manca d'uns terrenys de joc adequats

A banda del camp del Rancho Grande, l'APN –a causa de no disposar d'un camp propi– també utilitzava altres instal·lacions, com ara el camp del Joven-tut –conegut popularment com el camp del Gas o de la Paella, al carrer de Cur-

Formació al complet de l'equip de la primera època

tidors amb Bac de Roda–, el camp del Poblenu (al carrer de Perú) i el camp del Centre Moral (avinguda Diagonal amb carrer de Bilbao), avui tots desapareguts. El problema és que, com tants altres clubs esportius i associacions del barri, l'APN sempre s'ha vist condicionat per problemes econòmics i per la manca d'uns terrenys de joc adequats. Aquest fet va provocar que al final hagués de jugar fora del barri. D'aquesta manera, cap als volts de l'any 1975, abandona el camp del Centre Moral del Poblenu, on fins aleshores havia jugat, perquè estava afectat per nombrosos plans urbanístics, i es trasllada a un camp de la Federació Catalana a Sant

Adrià de Besòs. Més endavant i momentàniament, el futur del club va passar a dependre de la construcció d'un camp de futbol situat a la zona de la platja de la Marbella. La conselleria d'esports del Districte de Sant Martí, en veure que el Poblenu s'estava quedant pràcticament sense camps d'esports, inicià les gestions oportunes per resoldre aquesta deficiència. Una de les solucions més viables era aprofitar els terrenys guanyats al mar per ubicar uns equipaments esportius, que van trigar encara anys a veure la llum. «Ahora bien, hay que distinguir entre lo que es un campo de futbol con todos los servicios imprescindibles de vestuarios, agua, luz, etc., y apla-

nar un terreno para poder jugar a fútbol o a lo que sea. Aquí radica el *quid* de la cuestión», comentava Pepe Comas, aleshores secretari de l'entitat, en una entrevista a la revista local *Quatre Cantons*, tot comparant les grans despeses públiques en grans infraestructures esportives en detriment de les destinades a promoure l'esport de base.

Una bona època per a l'Atlètic Poblenu

Entre els anys 1967 i 1982 es viu la millor època de la història de l'Atlètic. Aquest llarg període s'inicia, l'any 1967, amb un partit de la final de la Lliga d'Adherits al camp del Fabra & Coats, a

Sant Andreu, contra la Penya Barcelonista Cinco Copas. L'APN en resultà subcampió. En aquells moments, l'equip blanc i roig figurava entre els setze clubs més importants de Catalunya i entrà a formar part de la categoria preferent. D'entre els seus jugadors van sorgir noms importants (Olivé, Fortuny, Castillo, Roig, Quílez, José Díaz, etc.) que van acabar jugant a l'amateur del Barça, a categoria preferent i a tercera divisió.

Durant la temporada 1976-1977, l'Atlètic va tornar a arribar a la final de la Lliga de Clubs Adherits, una lliga que es va crear per protegir els clubs més modestos, sense categoria nacional, i va guanyar en categoria A contra la Penya Barcelonista de Sant Just, un dels seus triomfs més celebrats.

El setembre del 1976, l'APN tornava a ser notícia. Sota la presidència de Josep Barberà, en plena Festa Major, s'inaugurava l'esperat local social propi. Fins aleshores el tenia, de manera informal, al bar Los Picos de Europa, al carrer de Marià Aguiló amb Joncar. L'espai el van trobar al «rovell de l'ou» del barri, al carrer de Marià Aguiló número 119, però estava en pessimes condicions. Van invertir mans i mànigues per convertir-lo en un lloc acollidor, on els joves es poguessin trobar i crear un clima de joc. Pepe Comas, el secretari en aquell moment, fou qui s'ocupà de traslladar al nou local part de la documentació del club que fins aleshores s'havia guardat al bar esmentat.

I sense adonar-se'n arriben a les noces d'or, l'any 1979. És una altra vegada al camp del Júpiter on se celebra el festival esportiu del 50 aniversari de l'Atlètic, tot i que el temps no els va acompanyar, i la forta pluja va convertir el camp en un autèntic bassal d'aigua. L'obtenció d'una medalla de reconeixement públic, en categoria esportiva, dins dels Premis Sant Martí, per part de la regidoria del Districte, un sopar de socis i un partit amistós entre jugadors

i directius van cloure els actes d'aquesta celebració.

«El futbol de barri està tocat de mort a Barcelona»

Continuant tenint el mateix entusiasme de sempre, el setembre del curs 1984-1985 es crea l'Agrupació de Veterans de l'APN, que encara avui continua batallant per fer possible el futbol de base i popular.

Mentrestant, el temps passa i el dèficit d'un terreny de joc esdevé perpetu. El 26 de març de 1988 s'inaugura el Complex Esportiu Municipal Maresme (carrer del Maresme amb Pujades), amb un partit inaugural presidit per l'alcalde Pasqual Maragall, el qual inicia l'acte amb un simpàtic i simbòlic xut de pilota. I així és com, des d'aquesta mateixa data, l'APN trasllada el seu camp de joc a les noves instal·lacions, una altra vegada fora dels límits del Poblenou.

Coincidint amb la Diada de Catalunya de l'any 1991, l'APN organitza el Primer Torneig de Futbol Juvenil Nova Icària, gràcies al patrocini de la Generalitat de Catalunya, la Caixa de Catalunya i el Cor Comercial del carrer de Marià Aguiló. Aquesta vegada, el Club Esportiu Europa quedà campió, seguit de

l'Hospitalet, que obté el segon premi. Coetàniament, per primera vegada en la història del club, l'APN obté l'esponsorització de Nova Icària, fins a l'any 2001, moment en què aquesta empresa es va desfer. Actualment tenen el patrocini de Citroen Poblenou, tot i que cal destacar que Pintures Titan sempre els ha ofert el seu suport econòmic.

El club, com tants altres de la seva època, està patint les vicissituds de la nostra època. Avui, els nois de divuit anys ja no tenen interès per «passar l'estona» en un equip modest. Aquest fet, juntament amb els problemes organitzatius, la manca de compromís i el poc suport al futbol de barri, generalitzat, per part de l'Administració pública, porta molts mals de cap a la junta actual. Pagar l'usdefruit de les instal·lacions és el gran problema, juntament amb les despeses que comporten la mutualitat dels futbolistes, el lloguer del local social, els sous dels entrenadors i dels àrbitres, entre altres. El cas és que l'Ajuntament de Barcelona no dóna cap mena d'ajut als equips esportius de base. «El futbol de barri està tocat de mort a Barcelona», anoten els dirigents i els simpatitzats del club.

«Caminem cap als 75 anys»

Però no ens enganyem, aquesta situació no és pitjor ni millor que en altres èpoques, si bé és el preu que han de pagar totes les associacions i les entitats modestes pel que fa a categoria, nombre de socis i solvència econòmica. Una plantilla de 80 jugadors, de diferents categories infantils i juvenils, és una bona prova de pes per tirar endavant. L'actual junta directiva, composta per antics jugadors i socis fidels —Dídac Pérez (president), Joaquim Pruna (vicepresident primer), Antonio Martín (vicepresident segon), Jaume Eixarch (tresorer), Ramon Vilà (secretari) i els vocals Óscar Brun, Joan Serra, Tomàs Tejedor, Pasqual Felius, Joan Carles Sayo, Manuel Valentín Ordóñez

Equip de la temporada 1976-77, Campió de la Lliga de Clubs Adherits

i Ramon Almoguera—, no es rendeix i fa temps que ha engegat la campanya «Caminem cap als 75 anys» per celebrar el 75 aniversari de l'Atlètic durant l'any 2004. Un dels actes, al qual han dedicat més esforços i temps i que ha tingut el gran suport de Joan Pedrola i Serrano —un simpatitzant del club— és una exposició gràfica i documental sobre la història de l'entitat i del barri, i que podem veure de l'1 al 30 de maig de 2004, a la sala d'exposicions del centre cívic de Can Felipa. Paral·lelament, també es muntarà una exposició de banderins i cartells a la seu social del

carrer de Marià Aguiló. Entre altres activitats, sopars i festeigs, hi ha la proposta, encara per confirmar, d'organitzar un partit amb un equip de l'Atlètic de Bilbao.

MONTSERRAT SINTES

BIBLIOGRAFIA

- «Los equipos modestos de fútbol», Quatre Cantons, núm. 105 (juliol del 1974).
- CABALLERO, Mercè et al., «Equipos a examen. Arco iris futbolístico», Quatre Cantons, núm. 117 (juliol del 1975).
- CAMPS I PINÓS, Nicasi, «Nou estatge per a l'Atlètic Poblenou», Quatre Cantons, núm. 132 (octubre del 1976).
- Paco i Luis, «Éxito del Atlético Pueblo Nuevo», Quatre Cantons, núm. 113 (març del 1975).
- PEDROLA SERRANO, Joan, Atlètic Poblenou: petit retall d'una gran història (vídeo). Barcelona, 1992. [Vídeo]
- TERRADO, Francisco, «Atlético Pueblo Nuevo: algo más que un club de fútbol». Quatre Cantons, núm. 111 (gener del 1975).

El *David*, un fórmula 1 fet al Poblenou.

Fàbrica Nacional de Cyclecars David

Carrer de Pallars, 71 (1915-1930)

Un gran automòbil català, o millor dit l'autocicle, traducció de la paraula anglesa *cyclecars*, el *David*, sense caixa de canvis, però amb un enginyós sistema de transmissió per politja trapezoïdal, resolgué amb enorme dignitat les necessitats de l'època. Aquest automòbil es fabricava l'any 1915 a Cyclecars David, del carrer de Pallars, 71, prop del carrer de Marina, al Poblenou.

La gènesi de l'empresa David és molt curiosa i poc comuna. L'any 1907, el Centre Excursionista de Catalunya (Club Alpí Català) adquirí un *bobsleigh* per participar en una prova on es disputava la copa donada pel president de la República Francesa. Per pilotar-lo, va ser designat un jove esportista anomenat Josep Maria Armangué. La cursa no es va arribar a disputar per falta de neu.

Aquest contratemps va aguditzar l'enginy del jove pilot, que va idear aplicar rodes de bicicleta a l'aparell i, d'aquesta manera, poder fer a la carretera una prova que no es podia efectuar per falta d'una pista adequada. Aquest va ser el prototip que va donar pas a uns rudimentaris vehicles, similars a *bobsleighs* amb rodes, que van prendre el nom de *down cars*, similars a un automòbil però sense motor.

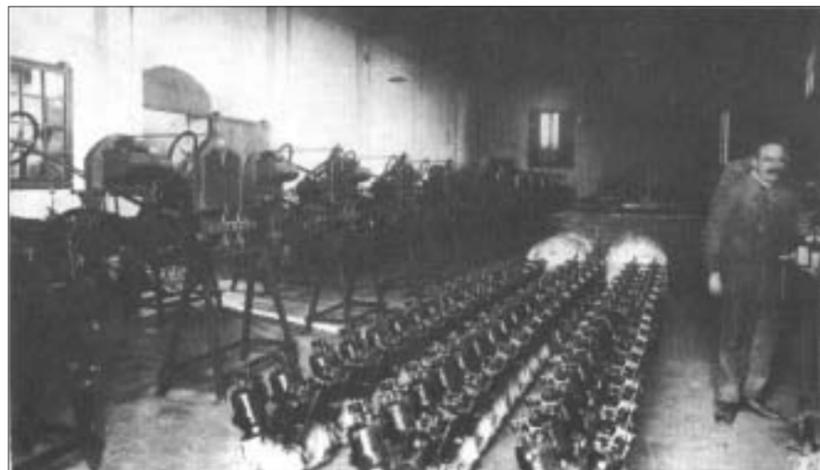
Els germans Armangué, cofundadors del Down Car Club, van pensar a acoblar un motor als *down cars*, però va ser la casualitat la que va donar la solució definitiva. Una vegada va actuar com a remolcador dels vehicles una motocicleta i, d'aquesta manera, va ser com col·locant un motor de moto als *down cars* quedava el problema resolt.

Frick Armangué, que treballava als tallers de la casa Eduardo Schilling i Cia., situada al carrer de Lull, 58, del Poblenou, va construir les politges d'un canvi de marxes d'una sola reducció, que el seu germà Josep Maria havia patentat.

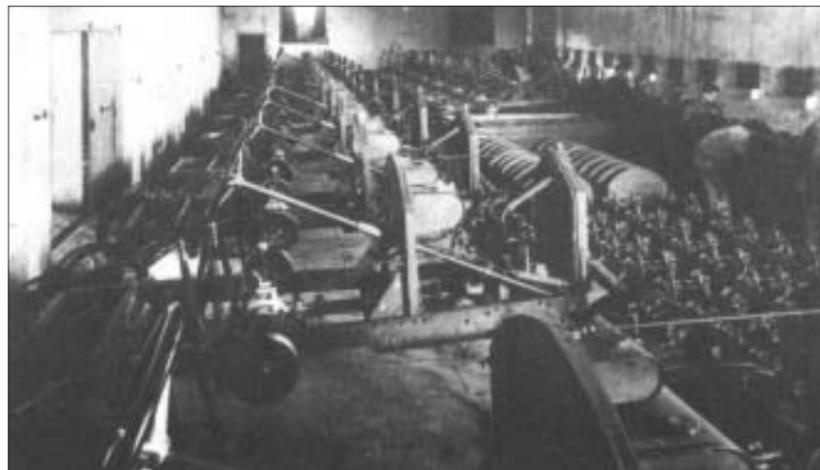
L'automòbil dissenyat va prendre el nom de *David*, com a símbol que sent tan lleuger i petit podia superar altres clàssics de major envergadura, i immediatament es va pensar a constituir una empresa mercantil per a la fabricació en sèrie d'aquests petits automòbils esportius.

Aleshores, els germans Josep Maria i Frick Armangué, Ramon i Josep Maria Morè i Ferran Comes van formar una societat amb un capital inicial de 13.000 duros, el 14 de juliol de 1914. La raó social que va adoptar l'empresa fou Fàbrica Nacional de Cyclecars David. Des de la seva fundació i per espai de quasi trenta anys fou presidida pel doctor Raul de Roviralta i Astoul, marquès de Roviralta de Santa Clotilde -Lloret de Mar-, gran esportista i mecenes.

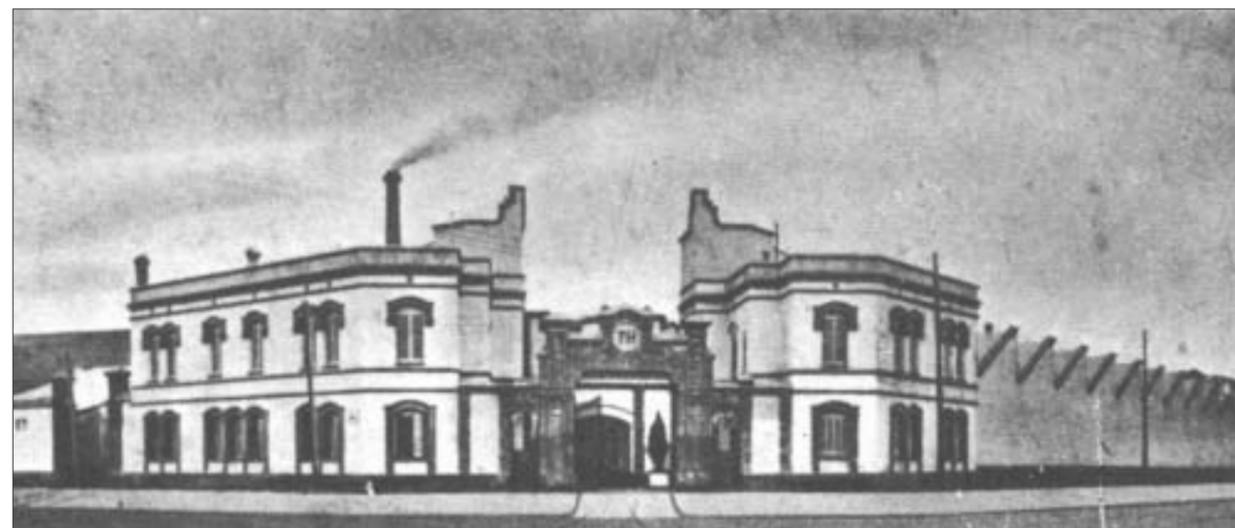
Inicialment es van construir dotze unitats i es va arribar a fabricar més d'un centenar de vehicles a l'any. En una

Aspecte interior de la fabrica DAVID. En primer terme els motors MAG de dos cilindres, que van portar les primeres unitats.

Aspecte dels xassís DAVID durant el muntatge dels seus motors a la fabrica del carrer Pallars del Poblenou.

Fàbrica dels automòbils IDEAL i TH, competidors del DAVID, situada al carrer de Almogàvers, Independència i Vilanova.

dècada es van construir, aproximadament, 1.500 vehicles *David* de diversos tipus.

L'èxit aconseguit per la Fàbrica Nacional de Autociclos David va ser molt gran, fins al punt que les revistes dedicades al món del motor franceses, angleses i fins i tot japoneses demanaven a l'empresa fotografies dels seus vehicles i van arribar a pagar el preu de 200 pessetes per foto, una suma gens menyspreable a l'època.

Moltes van ser les curses en les quals va participar el *David*, i en la majoria va aconseguir la victòria. Una de les primeres i de més ressò fou l'obtinguda per Armangué, el 5 d'abril de 1914, en el circuit Barcelona-Sabadell-Barcelona, en la qual fou premiat amb la medalla d'argent, i en la prova per equips del Reial Moto Club de Catalunya, el 6 d'octubre de l'any següent, en la qual va guanyar Morè, aleshores gerent de la companyia David.

El Reial Moto Club de Catalunya va organitzar l'any 1916 la cursa de resistència Barcelona-Madrid-Barcelona, que es va celebrar de l'1 al 4 de

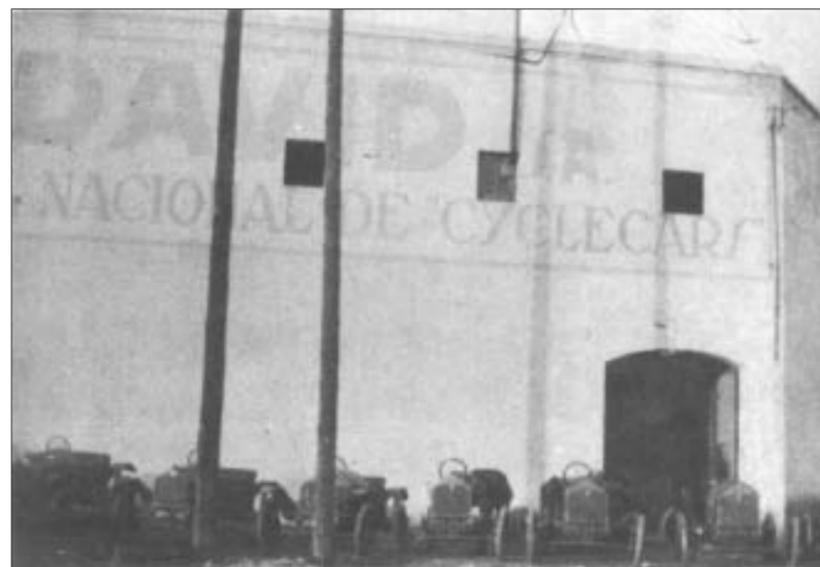
Un altre aspecte de la línia de muntatge dels DAVID un cop acabats els xassís.

juny. En la cursa hi van participar, a més del *David*, els *Ideal*, els *Díaz & Grillo* i altres, tots fabricats a Barcelona, amb un total de 22 inscripcions, dels quals van prendre la sortida 18 i van arribar 10.

La cursa es va desenvolupar en quatre etapes, totes molt dures -cal recordar que l'estat de les carreteres de l'è-

poca era molt precari. El primer classificat fou un *David*, pilotat per Gué, que va fer el recorregut en 28 hores, 28 minuts i 24 segons a una mitjana de 44,120 km per hora.

Una de les majors adversitats que va tenir l'empresa David la va experimentar el mes d'octubre del 1917, amb

Els primitius tallers de la DAVID estaven ubicats al carrer Pallars del Poblenou. La façana dels mateixos s'aprecia a la present fotografia.

Anunci de la fabrica Cyclecars DAVID, publicat a "Barcelona Artística e Industrial" el 1915.

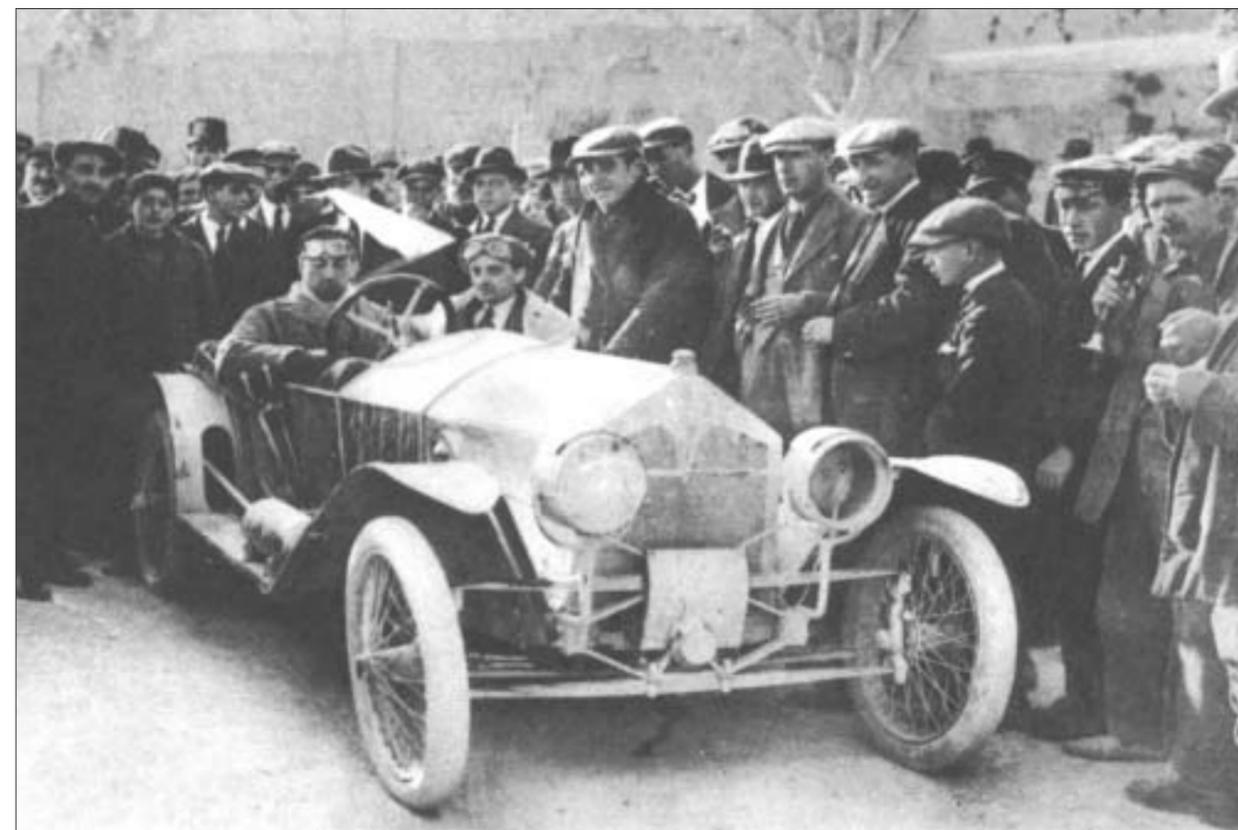

Anunci de la fabrica Schilling del Poblenou publicat al *Catalogo de Exportadores y Productores Españoles* de 1928, on treballava Frick Armangué, inventor del canvi de marxes d'una sola reducció dels DAVID.

motiu de la tràgica mort del seu creador i impulsor de la fabricació dels autocicles, Josep Maria Armangué. Portat per la seva passió per tot el relacionat amb el motor i sent amic íntim del pilot aviador Salvador Hedilla, el primer aviador civil, director de l'Escola Catalana d'Aviació i fundador de l'empresa Pujol, Comabella i Cia., fabricant d'aeroplans i hidroplans, també ubicada al Poblenou, al carrer d'Almogàvers, 163, van perdre tots dos la vida en un arriscat vol d'acrobàcia.

Poc després de l'accident, la família Armangué es va separar de la companyia David, en la qual van continuar els germans Josep Maria i Ramon Moré. L'empresa es va constituir com a Sociedad Anónima David, i va ampliar el capital d'1 milió de pessetes a 2 milions.

En aquesta època i vist l'èxit obtingut a Barcelona per la implantació de les motocicletes amb sidecar per al servei del taxi, es va pensar a introduir els autocicles David en substitució de les

Un dels primers automòbils DAVID, conduït per Josep Maria Moré esperant rebre la sortida en una prova esportiva.

Un dels vehicles denominats "down cars", conduït per en Josep Maria Armangué, baixant la barcelonesa avinguda del Tibidabo. El copilot esta atent a la palanca del freno.

motos i, d'aquesta manera, va començar l'explotació, per part de David, SA, de la indústria del cotxe de lloguer a la ciutat de Barcelona, l'any 1922.

Fins a l'any 1930, la fàbrica David va estar instal·lada en un rudimentari garatge del carrer de Pallars, 71, que, encara que espaiós, no reunia les condicions per a l'embranchida i la magnitud que havia adquirit l'empresa, i fou llavors quan es va inaugurar un monumental edifici de vuit plantes al carrer d'Aribau, amb rampes interiors i muntacàrregues, i va començar una nova etapa, allunyada del món de la competició i del barri del Poblenou.

Nota. L'article és un resum del capítol dedicat a David del llibre *Historia del automòvil en España*, d'Ediciones CEAC i del qual és autor **Joaquín Ciuro**.

Ulls a l'infinit: Miquel Clivillé, un noucentista poblenoví reivindicat

Mireu la imatge del Sant Proletari. És la portada de la revista Poble Nou,¹ del Primer de Maig del 1926.

L'home té força i poder. Dempeus, al centre d'una icona del Manchester català. És la seva obra. Circular, densa, aquesta ciutat industrial està representada com la Jerusalem celestial de les pintures religioses.

L'artista, Miquel Clivillé, dóna al sant una eina impressionant. Aquest gegant podria destruir-ho tot. Però és dolç i és un màrtir, un sant Sebastià, el cap lleugerament de costat, sense les fletxes. En el mateix número de la revista, Miquel Clivillé, en un dels seus «Instants» signats Xèspir, parla del Primer de Maig i de la «profunda i mística significació d'aquesta festa». Ens explica: «Ha intervingut el treball, l'esforç feixuc, el martirologi, fins moltes voltes el morir en sofriments horribles per crear riqueses pels altres.» Ell coneixia la realitat d'aquestes vides esguerrades per l'univers de les fàbriques. La frase té un ressò premonitori: Miquel Clivillé va morir el juny del 1943, amb els pulmons cremats, després d'una explosió a l'empresa on treballava. Fa seixanta anys.

Un poblenoví republicà

I doncs, parlem de Miquel Clivillé, aquest creador polifacètic, home de teatre, escriptor, periodista, pintor, escultor, tan desconegut avui, i que volem treure de l'oblit.

Miquel Clivillé i Esteve va néixer a Reus (la família tenia una casa a Alforja; el patró del poble és Sant Miquel) el 1897. El seu pare portava una petita empresa de transport al Poblenou, on Miquel Clivillé va passar la seva infància. Va estudiar a l'Escola del Treball i, del 1919 al 1923, a l'Escola Catalana d'Art Dramàtic, al mateix temps que, amb el seu germà Isidor, ajudava l'empresa familiar. Va dirigir l'empresa des de principis dels anys vint. Era ubicada al número 82 del carrer de Catalunya (després Martí Vilanova, ara Ciutat de

Granada) i al número 12 del carrer del Dos de Maig i, a partir d'octubre del 1925, al número 33 del carrer de Lope de Vega (ara número 73), «davant del CD Júpiter».

Una activitat important era la recollecció de sorra i de vidre trencat que lliurava al «carrer del vidre», a la fàbrica de can Vilella; també la recollecció d'ossos per a la fàbrica de botons del carrer de Pujades (on va treballar com a químic). L'empresa fou una reeixida econòmica i permetia a Miquel Clivillé desenvolupar la seva activitat artística sense massa inquietud material. Fou col·lectivitzada durant la Guerra Civil.

L'arrelament de Miquel Clivillé amb el barri tenia diverses formes: la seva empresa, la col·laboració amb la revista Poble Nou i la seva vida personal. El 1926 es va casar amb Lluïsa Marí, filla d'un fuster del barri i professora de piano i de dansa rítmica al Poblenou. Va prendre una part activa en la vida local. Era seguidor del Júpiter. El 1927 fou elegit vicepresident de l'Ateneu.

Sobre Miquel Clivillé, l'home, tenim el testimoniatge de Xavier Benguerel en les seves Memòries: «Em dic Miquel Clivillé, sóc coix,² ateu i avantguardista –ens va dir el primer dia–, francòfil, antifloralesc –em mirà amb sarcasme–, anti-Les joies de la Roser i enemic públic de don Àngel. Per arrodonir-ho, en moral, sóc partidari del joc ras i patada al cap.»³ Encara que la metàfora futbolística li doni un caràcter autèntic, és un *portrait* provocatiu i exagerat. Més lluny, Xavier Benguerel parla del «pobre Miquel Clivillé en un estat d'ànim melangiós i avinagrat. –L'home i la lírica?– es preguntava. –L'home i la merda!– es responia amb tristesa col·pint el terra de la rambla amb la seva sabata deforme.» Benguerel va utilitzar aquests trets psicològics enèrgics i aspres per crear el personatge de Rosend en la seva novel·la *Suburbi* (1936), amb diferències humanes i polítiques importants.

No es pot dir que Clivillé sigui un artista compromès en el sentit estretament polític. És cert Miquel Clivillé tenia opinions polítiques i a vegades les expressava directament. Pertanyien al catalanisme republicà; ho palesa la seva obra escrita i pictòrica. Entre els textos directament polítics, destacarem «El corneta de la República» (*Mirador*, 3 de maig de 1934). El punt de partida és l'existència de la nació («els homes representatius del nostre poble proclamaren la república») i l'aspiració a la llibertat contra la dictadura i la monarquia amb «tots els crims subversius que covaven de molts anys en la sala i alcova del nostre esperit». Per a Clivillé, la república és un fenomen normal, que correspon a l'ordre natural: «L'anunci de la naixent República tenia tota la normalitat d'un part feliç, sense complicacions.» No necessita cap altra justificació. En aquest article del *Mirador*, Miquel Clivillé fa l'elogi d'un humil servidor de la causa, el corneta Pere d'Ibars. No amaga les seves simpaties escrivint: «Els bons patriotes saben bé l'informe catalaníssim (Acció Catalana) de Pere d'Ibars.»⁴ El contrast és clar amb la situació anterior, «el règim oprobios que patiem [...], la tirania d'aquell temps».⁵

El compromís no és dubtós. Al mateix temps, l'adhesió de Clivillé a la República no és pas sense matisos. Al final del seu article, recorda al lector que Pere d'Ibars no ha rebut⁶ cap recompensa i sobretot cap funció, en correspondència a la fidelitat política i a les capacitats de l'home, que li donés més oportunitats professionals: «La República [...] no ha pas saldat amb bona moneda la gesta de Pere d'Ibars.» I doncs Pere d'Ibars es va quedar de pregoner de l'Ajuntament. Al mateix moment, quan escrivia aquest article per al *Mirador*, Clivillé demanava un càrrec a l'Institut de Teatre o a l'Escola Massana. Tampoc amb ell la República no va saber reconèixer les seves capacitats.

El Sant Proletari.

El periodisme fou una activitat constant de Miquel Clivillé des del 1923 fins al començament de la Guerra Civil. A la revista *Poble Nou* va escriure més de cinquanta articles sobre qüestions culturals (teatre, exposicions) i de la vida del barri. Fou redactor en cap del butlletí *Teatre* el 1933-1934 i va escriure uns articles signats al setmanari *Mirador* i, també de manera anònima, uns articles breus i tafaners per al «*Mirador indiscret*».

Miquel Clivillé no era sarcàstic, però era molt irònic i no hesitava a atacar personalitats de l'entorn cultural. Vegeu el to d'aquest *portrait* dels mecenes: «Al trobar-se repapats en un silló confortable, tot d'un plegat els hi ve un veement desig de lluita, d'ideal. Del bon habano sorgeixen interrogants fumoses que conviden a divagacions amables», o l'article sobre Josep Pla, «un inconformista de l'olla», o la insolència de la seva «galeria d'intel·lectuals».⁷ Sebastià Sánchez Juan⁸ li va suggerir de col·laborar amb les seves «frases tan deliciosament faccioses» al «*Mirador indiscret*». La

llibertat d'estil de Miquel Clivillé pot haver indisposat certes persones i frenat l'èxit de la seva carrera artística.

Després de la desaparició de la revista *Poble Nou* el 1928, un altre compromís de Miquel Clivillé estigué relacionat amb una aventura col·lectiva dels «actuals catalans»: el Consell de les Arts. Ubicat al número 82 del carrer de Martí Vilanova (la casa on Lluïsa Marí feia les seves lliçons de piano i de rítmica), és format d'una varietat de persones de la vida cultural barcelonina, entre les quals hi havia Josep Tosquelles, Ramon Calsina, Pere Soulere, Fèlix Dedeu, Emili Sabater i Miquel Clivillé. El seu objectiu: «Intervindrem en totes aquelles qüestions que afecten la vida pública, l'art, les lletres, l'urbanisme, emprant tots els mitjans legals que estiguin al nostre abast.» L'estatut afegeix, a propòsit de les reunions, «cada u exposarà els seus punts de vista, i també dirà el que vulgui que es prengui en consideració. Res de política.» L'any 1933, el Consell de les Arts és particularment actiu, amb intervencions a la premsa, a l'alcalde de Barcelona (per

millorar els monuments de la ciutat) o a la comissió de política social de l'Ajuntament. En aquest cas, el Consell de les Arts presenta el 16 de novembre de 1933 un llarg estudi amb l'ambiciós objectiu de «trobar una solució al problema econòmic». Conté una crítica radical al sistema capitalista: «El règim liberal ha matat la consciència del productor, ha lliurat la producció als apetits i a les passions individuals. Ha fet del productor un individu que cerca solament els grans beneficis, sense fre.» Unes consideracions sorprenents quan recordem el «res de política» de l'estatut del Consell, i que continuen analitzant, profèticament, «l'actual conflicte sinojaponès, que amenaça de degenerar en un conflicte de proporcions formidables que repercutirà a Europa». El Consell de les Arts es preocupa també de qüestions molt concretes, i suggereix a l'Ajuntament de fer «construir al subsòl de cada immoble un *pou mouràs* que reculli les aigües dels WC i urinaris de tot l'edifici [...], la qual cosa tindria per conseqüència la desaparició de les rates de claveguera».

Miquel Clivillé en el seu taller, començament dels anys 30.

De cara al mar.

La passió del teatre

És amb el teatre que Miquel Clivillé va combinar afició personal i civisme. L'home que signava Xèspir els seus «Instants» a la revista *Poble Nou* deia del teatre «és el somni meu de tota la vida».

Ja abans d'ingressar a l'ECAD havia escrit nou o deu drames, entre el 1917 i

el 1919: *Els records del passat*, *El festí dels corbs* (també traduït al castellà), *El menestral*, *El precipici*, *El marit pervers*, etc. Els temes, dins d'un marc burgès, són els amors frustrats, els secrets de família, a vegades vergonyosos. Tota aquesta obra teatral és inèdita i mereix un esforç de descoberta.

En *El menestral*, acabat l'abril del 1918, Miquel Clivillé fa seva la denúncia de l'alienació obrera, «una existència rutinària, treballant com una bèstia de càrrega des de la matinada fins que fa fosc, fent-se malbé la vista per guanyar una brutícia que ni pots topar les necessitats que t'imposa el viure amb una mica de decència». Però Clivillé condemna una agitació que s'equivoca d'enemic: és el senyor Ferré, amo d'una botiga d'impremta i litografia, qui té la seva simpatia. El resultat de l'agitació és la destrucció d'aquest «monument, símbol del treball i de l'honradesa».

Molt diferent, *La sinfonia en re*,⁹ comèdia en tres actes, acabada el setembre del 1929, és una variació divertida sobre els somnis d'un jove compositor. És com un exorcisme per a Miquel Clivillé. Coneix les dificultats reals de la vida artística a Barcelona i sap que cap solució màgica no pot venir de París,¹⁰ com per a l'heroi de la comèdia. En un article parla del necessari voluntarisme contra les formes fàcils i comercials d'esbarjo: «Naturalment que, per al qui no té set, no hi ha res a fer. Però nosaltres diem que cal fer-los venir la set [...]»

En sortir de l'ECAD i abans de començar la seva col·laboració amb *Poble Nou*, Miquel Clivillé havia publicat el seu únic llibre, *Teatre d'Art Prometeu*.¹¹ La concepció general (una carpeta de 12 plects), les il·lustracions i la selecció dels textos són de Miquel Clivillé. Però és l'autor d'un sol text, *Mortal angoixa*, un text didascàlic que descriu els últims instants d'una vida. Els altres textos són traduccions o adaptacions d'Anatole France, Musset, Chénier, o obres originals de Maragall, J.M. de Sagarra, Emili Vendrell, Cristòfor de Domènec o Josep Tosquellas. Els textos són curts, d'una o dues pàgines; no són obres completes, sinó resums o extractes.

El llibre apareix com una imatge de la feina feta a l'ECAD, amb els dibuixos

d'escenografia de Clivillé. Per exemple, *La nit d'octubre* de Musset, en la traducció d'Alfons Maseras, fou representada durant la inauguració del curs de l'ECAD 1922-1923 al Teatre Eldorado el 15 d'octubre de 1922, després de la conferència de Ventura Gassol sobre «El nacionalisme i el teatre català». En la seva presentació, Miquel Clivillé parla d'aquests «intents de nou teatre» amb l'orgull d'una generació formada a l'ECAD: el llibre és «una simplificació capaç d'una nova orientació desvetlladora de les latents energies originals que portem nosaltres, els moderns, els actuals catalans». Sentim un eco de la conferència de V. Gassol quan llegim que és «una gaia i profunda manera de mesurar nostres possibilitats catalanes, [...] una afirmació definitiva de la nostra personalitat col·lectiva».

Una prova de la reputació de Miquel Clivillé com a autor dramàtic és la carta d'Adrià Gual del 28 de març de 1933. Adrià Gual explica que té un programa radiofònic on vol «anar donant a conèixer la producció dels novells». En veritat, Clivillé no és un escriptor nou: havia començat a escriure 16 anys abans... Gual li demana: «El que m'interessaria és una cosa en un acte per radiar. La té? No hi fa res que sigui personalíssima, i àdhuc el que la gent en diu estranya.» És important de notar com subratlla l'originalitat de la inspiració de Clivillé.

La seva ambició era contribuir a l'existència d'un teatre de qualitat. «El teatre bo vol *élite* competent. És l'espectacle del bell dir, del bell gest, del color i de la música.»¹² Aquesta exigència, heretada d'Adrià Gual, el seu mestre a l'ECAD, no vol dir elitisme en el sentit estret del mot. Tot al contrari. Miquel Clivillé va consagrar molta energia a difondre i ajudar el «teatre bo». El punt de partida és que la qualitat no es troba en el teatre professional, sinó en els amateurs. En un article sobre les «Ter-

túlies Masriera»,¹³ diu que per a les «innovacions transcendents» els amateurs són superiors als professionals. Però cal una estructura administrativa que permetrà al teatre «ara o més tard» funcionar «amb lleugeresa i força».

Fou particularment actiu a la FCTA (Federació Catalana de Teatre Amateur),¹⁴ com a primer vicesecretari i redactor en cap del butlletí *Teatre*.¹⁵ Informa de la vida dels elencs, del concurs de teatre català amateur (35 agrupaments inscrits el maig del 1934) i el redactor presenta les seves concepcions sobre l'art teatral. Després del tancament del Teatre Romea, al número 2 (gener del 1934) parla de la crisi del teatre català. Pensa que els amateurs són una garantia de supervivència: «Mentre ells rutllin, el prestigi i la difusió de la nostra escena persistirà per damunt de totes les defeccions.» Aquest teatre serà ordenat i pulcre, «fet per amateurs disciplinats i amb el goig inefable de fer l'obra ben feta»: una ambició noucentista. I com ja havia expressat en la presentació de *Teatre d'Art Prometeu*, Miquel Clivillé repeteix que el teatre és una tasca patriòtica, «feient de la personalitat col·lectiva». En el número 6 (maig del 1934), davant de l'èxit comercial i la mediocritat del cinema, Miquel Clivillé demana un esforç de l'Institut de Teatre¹⁶ per formar els homes necessaris: «Doneu-me un bon director i presentarem una gran obra escènica.» Participa a la feina formativa fent articles d'història teatral i il·lustra cada portada de la revista amb una proposta escenogràfica.

Ex-libris per Teresa Boronat.

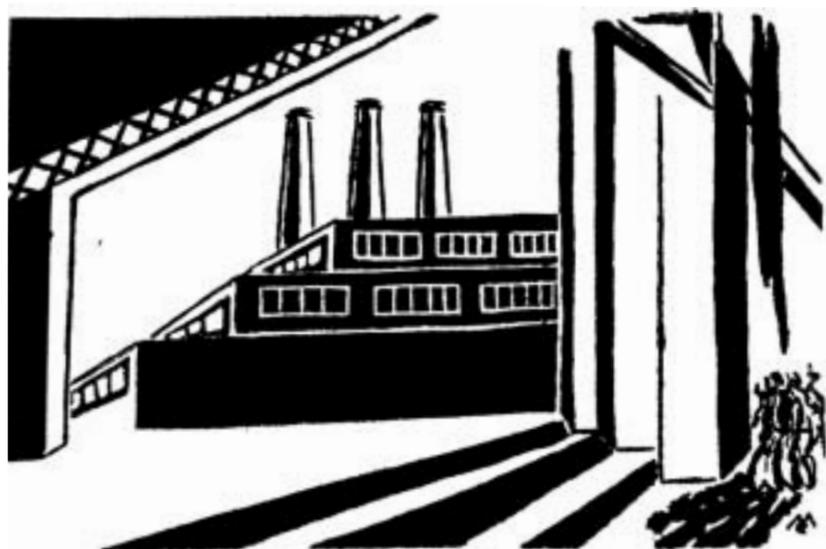
Obra pictòrica i escultura

L'obra escrita de Miquel Clivillé té sempre un contrapunt pictòric.

D'aquesta manera, a *Teatre d'Art Prometeu*, Clivillé subratlla l'aspecte generacional («els actuals catalans») amb un grup d'*ex-libris*. Són amics i sovint exalumnes de l'ECAD. Com ho vol la tradició de l'*ex-libris*, Miquel Clivillé introdueix un tema simbolitzant: l'activitat predilecta de la persona. Ho fa d'una manera directa: en el cas d'Emili Vendrell, el tenor i compositor, un piano, una partitura de *Lieder* i l'evocació de l'interior d'una casa elegant. La mateixa senzillesa es veu en l'*ex-libris* de Teresa Boronat, la ballarina.¹⁷ Dansa al centre d'una petxina i el seu moviment, suspès, és continuat per una sèrie d'espirls vegetals que suggereixen la complexitat i la gràcia del seu art, com el dibuix d'una coreografia.

Després del 1939, Miquel Clivillé va fer una nova sèrie de projectes d'*ex-libris*, de dimensions importants, dibuixats amb tinta negra. Els destinataris són persones d'un cert poder (com ara Juan Vilella Puig, del «vidre») i es veu la intenció d'obtenir una protecció. L'estil és menys abstracte i idealitzat que en la sèrie del 1923, i sovint d'un literalisme pesant (per exemple, «Pedro Roca amb... una roca») o utilitzant clixés de l'època.

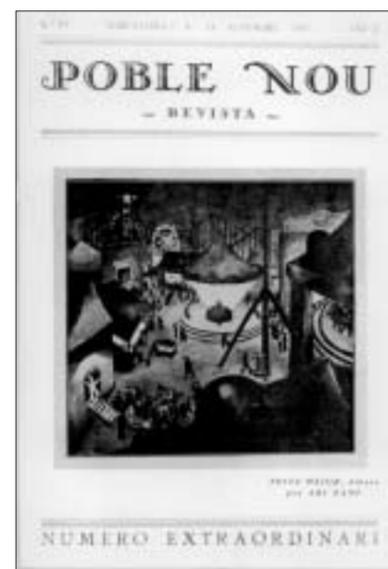
Si l'*ex-libris* és una contribució discreta de Miquel Clivillé a l'activitat artística de la seva època, també trobem discreció i misteri pel que fa a l'escultura. El conreu per Clivillé de l'art de l'escultura, en el seu cas de l'escultura de ferro, no és pas una sorpresa completa. Com a alumne de l'ECAD especialitzat en escenografia, havia rebut la formació tècnica per realitzar accessoris teatrals. A més, el seu treball és una extensió de l'art del dibuix que practicava constantment. És un dibuix en l'espai.¹⁸ De moment és difícil fer-se una opinió

Presentació per a una obra social.

Ex-libris per Emili Vendrell.

Els 74 números de *Poble Nou*

Poble Nou va ser el fruit d'una amistat, la que hi hagué entre Salvador Roca i Roca i Xavier Benguerel. Ells dos van impulsar aquesta publicació que va durar 74 números al llarg de tres anys i mig. El primer número va sortir el desembre del 1924, perquè «notàvem el buit de l'expressió escrita», deien en un escrit d'intencions. Va tenir periodicitat quinzenal i col·laboradors diversos, com ara el doctor Riera i Puntí, Domènec Juncadella o el dibuixant Miquel Clivillé. Costava 30 cèntims i tenia 16 pàgines, tot i que el 1927 van augmentar-les a 20. També buscaven col·laboradors il·lustres, com ara el poeta Sebastià Sánchez-Juan o l'historiador Francesc Carreras Candi, que va establir que la manera correcta d'escriure dos toponímics del barri eren Taulat i Marbella. Tenien la redacció a Lope de Vega, 7, però la correspondència la rebien a Marià Aguiló, 124. El darrer número va sortir el 29 de juny de 1928, i ja hi explicaven que tenien dificultats per aconseguir anuncis i que l'única solució per sobreviure podia passar per fer mensual la publicació. No se'n devien sortir, perquè no consta que aparegués el número 75.

B.C.B.

completa sobre la seva producció. Hi ha dues obres en la col·lecció de la família: una figura de Dafne i un arlequí.¹⁹ Miquel Clivillé va presentar les seves escultures²⁰ als Salons de Primavera del 1932 i del 1934, i sabem que dues obres foren adquirides per l'Ajuntament, en particular un Sant Jordi que ha passat a pertànyer a la col·lecció de la Generalitat. Aquestes escultures encara no estan localitzades. Es pot suposar que altres obres presentades foren comprades per col·leccionistes particulars, com aquesta ballarina representada sobre una pintura de la col·lecció familiar. L'arxiu conté també un grup de dibuixos que hom pot considerar com preparatoris a escultures. Amb una simplificació progressiva dels personatges i dels moviments, hi trobem la mateixa força que en els gravats. Per exemple, en una sèrie d'estudis de la Mare de Déu, Miquel Clivillé aconsegueix, amb una quantitat reduïda de línies (a vegades seguint la tècnica del calc), una mena de *litote* plàstica. I des d'un punt de vista tècnic, aquest minimalisme fa més fàcil la

transposició en metall. Esperem que algun dia aquestes escultures sortiran a la llum.

L'obra de Miquel Clivillé com a «pintor» és molt extensa i mereix una presentació menys superficial que aquestes breus remarques. A més dels *ex-libris*, hem pogut catalogar uns 140 dibuixos i aquarel·les i tres quaderns d'una vintena de pàgines cadascú. Les peces fetes després del 1936 hi ocupen un lloc important. Miquel Clivillé es va refugiar en una forma intimista de l'activitat pictòrica. El sentiment de reconfort i d'equilibri es palesa en una gran quantitat d'aquarel·les de paisatges rurals: l'església de Sant Martí vell, els camps de Montcada i els voltants d'Alforja.

Però el període clau, d'una inspiració forta i infal·lible, correspon als anys 1925-1928. Amb els seus gravats publicats a la revista *Poble Nou*, Miquel Clivillé apareix com un autèntic representant del noucentisme català.

De cara al mar, sobre la portada de *Poble Nou* del 5 de juliol de 1925, és una icona perfecta del Mediterrani noucen-

tista, organitzada d'una manera estricta i, alhora, flexible. A més, correspon a una preocupació cívica de Miquel Clivillé: la prolongació de la rambla del Poblenou fins al mar. En un article del 1927 subratlla «l'encís que tindria la nostra Rambla si fos oberta fins a la mar». No es vol descoratjar; imagina el moment del futur quan «els vianants que des del carrer de Pere IV veuran els rissos escumejant del nostre Mediterrani». És clar que pensa en aquest gravat, fins a la conclusió de l'article: «Ens trobarem el dia menys pensat de cara a la mar i els ulls a l'infinit tot pressentint la vela que ha de venir [...]»

Ens parla Miquel Clivillé, el ciutadà conscient de les lluites necessàries i l'artista davant de l'afany d'ideal que la seva creació implica.

BERNAT CASSAIGNE BORRÀS

NOTES

1. Poble Nou era una revista quinzenal, publicada des del desembre del 1924 fins al febrer del 1928. L'article de Marçal Subiràs i Pugibet, La revista «Poble Nou», en el número 141 (juny del 1999) de la Revista de Catalunya és una anàlisi molt útil. Nogensmenys, sobre Miquel Clivillé, l'autor fa una lectura massa ràpida de les Memòries de Xavier Benguerel i, si esmenta els articles de Clivillé sobre l'art teatral, no diu res de la seva contribució gràfica a Poble Nou.
2. Miquel Clivillé va contreure la poliomielitis quan era nen.
3. Xavier Benguerel, Memòries (1905-1940). Madrid-Barcelona, Alfaguara, 1971, p. 142.
4. En una carta a Ventura Gassol de la primavera o l'estiu del 1934, Miquel Clivillé escriu: «Tinc el document primer sota del qual va anar cristal·litzant-se el partit d'esquerra.»
5. Com un leitmotiv, en cada número de la revista, llegim la frase: «Aquest número de Poble Nou ha estat passat, prèviament, per la censura militar.» Més tard, pocs mesos abans de la seva mort, Miquel Clivillé, per protegir-se i protegir els seus, va escriure una carta a les autoritats franquistes de Barcelona. El tema era les perspectives urbanes, la prolongació de la Diagonal i de la rambla de Poblenou cap al mar. Per complaure els seus lectors va imaginar un instant dir de l'època de Primo de Rivera «la dictadura dulce», però va suprimir l'expressió en l'esborrany de la carta. L'humor no hauria fet riure ningú; si de cas s'haurien recordat del republicanisme proclamat de Clivillé en aquest article del Mirador.
6. El subtítol de l'article és «Tres anys després».
7. Poble Nou, número 63, 9 d'octubre de 1927.

8. Escrivia a Poble Nou i tenia una opinió molt alta de Miquel Clivillé; al número 5 (1 de febrer de 1925), parla de Clivillé com «el més genial dels nostres escassos homes de teatre».

9. El 12 de juny de 2003, la Secció de Teatre del Centre Moral del Poblenou, sota la direcció de Nicasí Camps, en va fer una lectura pública. Aquella nit, un llarg silenci es va trencar.

10. El viatge a França és un tòpic del món artístic català. Però és a casa seva on Miquel Clivillé vol fer teatre i presentar dibuixos: l'art és al centre mateix del seu civisme.

11. Imprès al Poblenou per Enric Calvo, que publicava també la revista Poble Nou. Miquel Clivillé va enviar un exemplar del Teatre d'Art Prometeu a Lluís Companys, el maig del 1934. En la seva carta d'agraïment, el president de la Generalitat parla de l'«exquisida realització» del recull.

12. Poble Nou, número 54, 1 de maig de 1927.

13. Poble Nou, número 27, 21 de febrer de 1926; elogi de la Companyia Belluguet, «l'única [...] amb solvència artística que fa teatre bo de bo».

14. President: Lluís Masriera; vicepresidents: Pompeu Crehuet i Josep Maria Folch i Torres; secretari: Claudi Fernández; president honorari: Apel·les Mestres.

15. Vuit números publicats del desembre del 1933 al juny del 1934. El butlletí fou continuat per altres, com ara la revista ATS, publicació de l'Associació de Teatre Selecte, que aparentment tenia més mitjans econòmics.

16. Clivillé critica el balanç de l'Institut de Teatre i espera molt del nou director, Joan Alavedra. Més o menys al mateix moment li va escriure una carta per proposar la seva col·laboració, sense èxit.

17. Teresina, la més jove dels alumnes de l'ECAD. Formava part de la primera promoció, sortida el 1917.

18. Expressió utilitzada per Juli González per descriure les seves escultures metàl·liques. Vegeu: Dessiner dans l'espace, Zeichnen in Ram, Juli González, Kunstmuseum Bern, Skira, 1997.

19. Un dels ex-libris del Teatre d'Art Prometeu representa un arlequí. És l'ex-libris de Miquel Clivillé mateix. La figura d'arlequí, brillant, seductor i sobretot dotat d'una varietat de talents, sembla molt apta per representar la personalitat de Miquel Clivillé.

20. El Diccionari Ràfols menciona dos escultors en connexió amb els Salons del 1932 i el 1934: el primer, amb el nom de Clivillé Mañé M., i el segon, Clivillé Olivares Miguel, tots dos qualificats de «metalista», el primer per «algunes piezas de tipo escultórico, de metal cromado», i el segon per «un conjunto de obras escultóricas realizadas en metal niquelado». La correspondència en l'arxiu familiar conté una carta rebuda al carrer de Martí Vilanova adreçada per Alexandre Bardinell al senyor M. Clivillé-Mañé. La descripció del Diccionari Ràfols correspon al tipus d'escultura feta per Miquel Clivillé. Suposem, doncs, que havia adoptat aquests dos noms per introduir un cert grau de misteri i despistar el jurat.

AGRAÏMENTS

Sense la comprensió i la confiança de Miquel, Isabel i Susanna Rosselló Clivillé, aquest estudi sobre llur avi no hauria estat possible. Vull donar gràcies també al personal de la Biblioteca de Catalunya, de la biblioteca de l'Institut del Teatre, de l'hemeroteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat i de la biblioteca del Centre d'Études Catalanes de l'Universitat de París IV- Sorbonne per l'ajuda rebuda. B.C.B.

La plaça de la Llibertat d'Expressió

Hi ha una frase feta que, més o menys, diu que «l'infern és empedrat de bones intencions». Una dels temps de la transició va ser quan el PSC del Poblenou va intentar rebatejar la plaça de Sant Bernat Calvó com a plaça de la Llibertat d'Expressió, en els difícils dies que Els Joglars eren a presó per haver estrenat *La torna*. Confio que explicar com va anar exactament la història, ara que fa 25 anys de l'incident, no aixecarà cap polseguera. El fet d'haver-ne estat un dels protagonistes, com a militant del PSC aleshores, m'ha ajudat a conservar papers i documents.

Encara que molts no ho recorden, tot va començar exactament al darrer número de la revista *Quatre Cantons*, del març del 1978, que va publicar una informació de Maria Favà sobre el tema. Des d'alguna instància catalanista s'havia convidat la jove Coordinadora d'Entitats del Poblenou a dir la seva sobre quins noms de carrers i places podien ser canviats al nostre barri amb el retorn de la democràcia. La idea no va prendre cos fins que es van fer les primeres eleccions municipals, que es van retardar fins a l'abril del 1979. La proposta incloïa catorze canvis, dels quals es van dur a terme, amb el pas del temps, quatre: Carlos I esdevingué Marina, Capitán López Varela tornà a ser Icaria, els jardins coneguts com Lope de Vega van passar a dir-se del Doctor Trueta, i el passeig del Triomf acollí el nom popular que ja tenia, el de rambla del Poblenou. Entre els canvis demanats, però, se n'incloïa un altre: que «la plaça que està davant l'església de Sant Bernat Calvó» es dediqués a Na Quimeta (es posava «na» perquè *donya*, com es coneixia a aquesta mestra, no era una expressió catalana).

Ningú no va posar cap objecció en el seu moment, ni tan sols el capellà que feia d'arxiprest al barri, convençut que la plaça no tenia nom, cosa que no era certa. Tanmateix, la proposta de Na Quimeta no va prosperar.

El cantant Pere Tàpies a la festa d'inauguració de la plaça de la Llibertat d'Expressió

Teresa Rebull també va participar als actes festius de l'1 de juliol del 1978

La proposta del PSC

El Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) no devia saber res de la idea de donar el nom de Quimeta Raspall a la plaça de Sant Bernat, i va acordar demanar que se li donés el nom de Llibertat d'Expressió, «nom prou significatiu al llarg de l'any actual»². Signava la petició Guillem Volart, en nom del secretariat de la secció XI de la Federació III del PSC. L'Ajuntament de Barcelona va dir que s'ho pensaria, però els entusiasmes dels socialistes poblenovins no van voler esperar la resposta oficial.

Van encarregar una placa al ceramista Tom Bel, que incloïa la famosa màscara creada per Fabià Puigserver, i van decidir que el dissabte 1 de juliol farien una gran festa i hi posarien la placa al costat de la de Sant Bernat Calvó —encara castellanitzada— fins que es produís la decisió municipal. Van convidar entitats i altres partits, encara molt tendres. Per les mateixes dates, Unió Democràtica havia demanat que es canviés el nom de la plaça d'Adrià per Manuel Carrasco i For-

Juventut pintada amb la màscara creada per Puigserver a l'acte reivindicatiu

miguera, el seu dirigent afusellat per Franco.

L'1 de juliol, en presència de l'actriu Núria Espert, del regidor Felip Solé Sabarís, de la cantant Teresa Rebull i de l'advocat Josep Maria Loperena, que representava els interessos d'Els Joglars, es va fer la festa i es va inaugurar la plaça. I aleshores van començar les protestes.

Cartes als diaris

Els primers dies de juliol van aparèixer en alguns diaris cartes contra la decisió d'esborrar el nomenclàtor Sant Bernat Calvó, que en té dedicada la parròquia que dona a la plaça. Van anar acompanyades de dos articles contraris al canvi (Jaume Castell, Àlvar Maduella) i d'un favorable (Joan de Sagarra). Aquest, molt càustic, deia a *El Correo Catalán*³: «Vamos, que San Bernat Calvó, santo, soldado, obispo, inquisidor, rico, payés y del Campo de Tarragona, no podía estar contra la libertad.» Maduella, pel seu compte, tocava una fibra sensible: «Imposar democràcies amb procediments antidemocràtics no és fer cap favor a la veritable democràcia.»⁴ També l'Associació de Veïns del Taulat va demanar que es mantingués el nom del sant a la plaça.

El 26 de juliol de 1978, vint-i-cinc dies després de la festa, el PSC es va

Núria Espert i el regidor Solé Sabarís a la plaça de Bernat Calvó, per unes hores plaça de la Llibertat d'Expressió

adreçar a Joan Anton Solans, aleshores delegat d'Urbanisme i persona que havia d'agilitar els tràmits pel canvi de nom, per dir-li que, abans de qualsevol decisió, «valdria la pena deixar passar aquest agost tan xafogós que es presenta i parlar-ne el setembre».

No va caldre. Algú va eliminar la placa de la Llibertat d'Expressió, pagada pels benintencionats i precipitats socialistes, i Sant Bernat va continuar essent el nom de l'indret.

JOSEP M. HUERTAS

NOTES

1. M.F., «Els nostres carrers recuperaran els seus noms», *Quatre Cantons*, març del 1978.
2. La instància es va presentar el 19 de maig de 1978 a l'Ajuntament de Barcelona.
3. SAGARRA, Joan de, «San Bernat Calvó, ora pro nobis», *El Correo Catalán*, 12 de juliol del 1978. Catalànitzat, va passar a escriure's amb be alta.
4. MADUELLA, Àlvar. «Vers un 'carreram' barceloní estable», *Hoja del Lunes*, 7 d'agost del 1978.

Tres Poblencins superen els cent anys

Pròleg

Arribar als 101 anys no és fàcil; la prova és que són ben pocs els que ho aconsegueixen, però fer-ho com ho han aconseguit els nostres protagonistes d'avui, amb el cap tan clar, la bona memòria i el seu bon estat de salut en general, encara és més difícil. Es veu que l'any 1902 en què van néixer va ser un any fructífer per a la vellesa.

Tres senyores i un senyor era un programa de TV3 en el qual tres noies periodistes entrevistaven un personatge masculí, però gairebé podria ser el títol del present reportatge, ja que els protagonistes són dues senyores i un senyor.

Abans, però, voldríem remarcar que aquests tres centenaris eren descendents de persones vingudes d'altres terres alienes a les nostres i que aquí, com es remarca al llarg del reportatge, van trobar bona acollida, i ells van escollir la nostra terra com a pròpia. Començarem, doncs, per la més «veterana» dels tres i bona representant del que acabem de dir:

Conchita Julián Gallén, vídua Oliva

Una poblencina de 101 anys, amb una vida de pel·lícula.

Sabedors que des de fa dos anys havia deixat definitivament el Poblenc i s'havia retirat al poble d'Argeleta (en castellà, Argelita), d'on eren nadius els seus pares i on des de l'any 1926 ella té un xalet, van decidir anar a visitar-la. Aprofitem les primeres dates del mes de maig per fer-ho, ja que aquests dies hi ha una doble festa.

Arribem a Villa Conchita, on ens rep la seva propietària. Elegant i ben pentinada. El primer que fa és preguntar-nos pel barri i la seva gent i al nostre requeriment comença a desgranar records:

—Vaig néixer al barri de la Plata el 27 de març de 1902. De primer vaig anar a una escola de caganers a prop de casa, no recordo exactament on era, i després al carrer de Wad-Ras, 220, al col·legi de *donya* Quimeta.

Abans que li diguem s'avança a la pregunta prevista.

—Em recordo molt bé de la Setmana Tràgica, jo tenia set anys. El meu pare tenia un bar, i prop hi van aixecar una barricada. Jo estava allí i m'ho mirava per una finestra. La meua mare volia anar a recollir els meus dos germans, un

de més gran i l'altre més petit, i no la deixaven passar, però ella s'hi va enfrontar... i tant si va passar!

—Sí. Van fer molt de mal. Van matar un dels germans maristes, ells que feien tant de bé!

—El meu pare va començar a comerciar amb oli, després amb el bar i va acabar com a majorista de vi, treballant a l'engròs. El pare va fer venir al barri molta gent del poble i els va ajudar, però sabeu que li deia després més d'un? «Sí, el tío nos ha ayudado, però ahora nos tiene como clientes».

—Vaig fer els estudis que eren normals en una senyoreta d'aquells temps: piano, labors, francès, cosir de blanc, etc.

—Ho recordo perfectament. Anàvem a comprar a la plaça de la Unió.

—No, no, aleshores no s'estilava que una noia fos de cap societat.

—No, tampoc. No havia anat mai al ball. Ni en sé.

—A la platja? Menys! Poques noies hi anaven, només algunes mares amb els nens.

—Doncs passava una vida molt tranquil·la i molt obediència amb els meus pares... Fins que em vaig enamorar i es va acabar de cop i volta l'obediència. Jo tenia 19 anys i ell també era del Poblenc, vivia al carrer d'Atila [avui dia, Ebre] i a casa seva tenien una fàbrica de teixits.

La senyora Conxita no té cap problema a dir el nom i el cognom d'aquesta persona, fins i tot sembla com

alliberar-se de segons quins mals records, però per prudència nosaltres no els diem.

—Ens vam casar sí, però va ser un desastre. El *colmo!* La meua mare em deia: «Mira, nena, t'has casat amb un home que té el vici pitjor del món. El vici de jugar no el perdrà mai. Si són *mujerriegos*, el temps els cura; si són borratxos, el fetge ho soluciona, però els jugadors com més va són pitjors.» I ho vaig poder comprovar, perquè ell era jugador de casino, de jugar fort! Quan va morir el seu pare, al cap de dos mesos de casats, era a Madrid en una farinera, i va fer el testament sense acollir-se a les lleis i el va desheretar a favor dels seus nebots, ja que veia el mal camí que portava.

—Va fer malversació de tots els nostres béns; per tant, al cap de dos anys ja tornava a ser amb els meus pares, amb separació de cossos i béns per l'Església.

—Imagineu-vos! En aquells anys una dona separada del marit i tan jove... Era una cosa molt greu! No podia anar mai sola, sempre anava acompanyada fins a l'autobús o el tramvia Però jo, deu anys després, encara continuava enamorada del que havia estat el meu marit.

I és aleshores quan, sortint-li del fons del cor, ens deixa anar la seva sentència:

—Diuen que un només es pot enamorar una vegada a la vida, i no és veritat!

S'imposa la pregunta de com i per què ho diu i ella no es fa pregar i, somnadora, ens ho explica.

—Era l'any 1929, havia mort el meu pare i anava amb la meua mare pel carrer de Marià Aguiló a casa de la meua cosina Rosita Buj, que vivia al carrer de Llull, i ens vam creuar amb un noi alt i ben plantat, eren les nou del vespre i jo vaig pensar: «Mira, aquest jove deu anar a casa seva a trobar-se amb la seva dona, que bonic!», ja que jo el creia casat, perquè tenia 31 anys. Ell també en va mirar intensament. Era en Josep Oliva Blanich, també del Poblenc, i crec que en principi li vaig fer llàstima per la meua història, però al mateix temps ens vam sentir atrets tots dos.

—Ens vam continuar veient sense dir-nos res, fins que en arribar la República, un dia en ple carrer, la meua mare havia entrat en una botiga i ell se m'acosta i em diu: «Jo vinc amb bones intencions. Vinc per casar-nos, i ara amb la nova llei del divorci ho podem fer!» Jo li vaig dir que no, que no ho faria mai, si no podia fer-ho per l'Església. Ell em va dir que tampoc no li agradava la idea de fer-ho pel civil. Per tant, vam intentar aconseguir la nul·litat del meu matrimoni. El senyor rector, mossèn Pius, em va dir que teníem una base sòlida, ja que qui s'havia casat amb mi mai no ho va fer amb l'ànim de formar una família, que era la finalitat del matrimoni, i tots els familiars del meu ex em va donar suport.

—Sense acabar-se el procés, va esclatar la guerra del 1936. En Josep estava a Valladolid i jo al Poblenc. Ell a un bàndol i jo a un altre! La mare i jo vam venir a Argelita. Vam trobar els de la CNT a casa, però jo els vaig fer fora i la gent del poble em va donar la raó. I així van passar els anys. Jo ja havia perdut l'esperança de tornar a veure el Josep, quan els darrers temps se'n devia assabentar d'on érem i em va enviar un paquet amb tot de coses que aquí no teníem, com ara sabó, que no n'hi havia!

—Malament ho van passar. L'església, cremar-la no, però les imatges, sí, i la van convertir en un corral. El poble va

amagar la relíquia de la Santa Creu. Van fer mal, però després hi va haver represàlies; per tant, no em puc posar ni a favor d'una banda ni de l'altra. Encara que de l'Església ho he estat sempre i ho seré, si és que no em trastoco més endavant.

Els seus ulls semblen humitejar-se pels records, però es reanima explicant:

—Teníem el front de guerra a pocs quilòmetres, i vam patir molt el bombardeig. Nosaltres érem l'últim poble roig, encara que a mi em sap greu el nom. Un dia em vénen uns milicians aconsellant-nos marxar, ja que només érem dones i hi havia perill que vinguessin els moros, i jo li vaig dir: «¡Si allí están los moros, aquí hay los cristianos, que vengan!»

—En acabar-se la guerra en Josep va venir, encara que els deu quilòmetres des de Fanzara va haver de fer-los amb burro, que els peus li tocaven al terra. Ens vam veure poc i ell se'n va tornar a la seva feina per Castella. Es va instal·lar a Madrid i jo al Poblenc. Aleshores vivia a la casa de la viuda Lloveras, a la Rambla, a tocar de l'antiga casa de fotos Rafael. Si em venia a visitar sortíem a passejar pel Park Güell, això sí, sempre acompanyats per la Rafaela, per la meua fillola Lolita o per la seva germana.

La Rafaela era una senyora que va tenir 51 anys al seu servei i, en posar-se malalta del cor i no voler reposar, la van enviar amb la neboda, «fent el que havia de fer per part meua».

—Va passar un temps i vam rebre una esquela amb el nom del meu primer

«Diuen que només es pot estimar una vegada a la vida, i no és veritat», afirma.

marit, encara que allò no va ser marit, ni res... Vam fer indagacions i tothom el donava per mort; per tant, el dia 13 de juny de 1941 ens vam casar a Sevilla, davant del Jesús del Gran Poder. Sí, això té una explicació: en Josep durant la guerra havia estat a Sevilla, i davant d'aquella imatge va prometre que si ens tornàvem a trobar i ens podíem casar, ho fariem allí.

Un cop casats i per la seva feina s'instal·len a Madrid, «al carrer d'O'Donnell, número 8», ens concreta. Però aquest plàcid viure es va estroncar de sobte, ja que la vida també guarda sorpreses.

—Un dia inesperadament es presenta al despatx del meu marit el meu primer espòs, dient-li que donaria facilitats per anul·lar el meu primer matrimoni, si tenia una bona gratificació pels seus serveis, i en Josep li va respondre que, si no sortia de seguida per la porta, ell el faria sortir per la finestra.

—Doncs vam recórrer a la Nunciatura Apostòlica reafirmant el nostre desig de continuar el nostre matrimoni, demanant l'anul·lació de l'anterior, però, sense acabar-se el llarg procés, al cap d'un parell d'anys, es va morir de veritat el qui s'havia casat amb mi per primer cop.

Bust de la Conchita Julián al poble on viu actualment, Argeleta, a València

Carrer batejat amb el seu nom al mateix poble

—Vam ser molt feliços. Vivíem a Madrid, però tot sovint anàvem al Poblenou i a Argelita. Com que el pare del meu marit, també Josep de nom, havia estat regidor de l'Ajuntament de Sant Martí de Provençals i havia participat en els plans d'urbanització de la Rambla, ell recordava que el seu pare li deia: «Quan estigui acabada del tot, serà magnífica!»

Però tot té un final i el seu marit va morir el 8 d'agost de 1976 a Madrid. Està enterrat a la capella de la Santa

Creu de la parròquia de Santa Ana de Argelita (any 1700, barroc valencià). Una làpida a l'esquerra de la capella ho recorda: «José Oliva Blanich, 1898-1976». A la banda dreta hi ha un espai reservat perquè el dia de demà ella faci companyia al seu marit.

—Privilegi? Bé... Crec que estaven agraïts perquè nosaltres vam fer tot el que vam poder tant per a l'església com per al poble.

Recordem, la torre, el parc... Les moltes imatges i joies. I ara, molt

il·lusionada ens avança el secret reservat pel dia 3, festa de la Santa Creu. Al ja per si mateix valuós reliquiari hi ha fet afegir un brillant de quatre quirats que el seu marit li va regalar el dia del primer aniversari del seu casament.

—No. Ara, de joies, pràcticament no me'n queda cap. Com que ho he anat regalant tot... Ara que en fer-ho sempre també li donava, a qui fos, el meu cor.

La senyora Conchita conserva la coqueteria femenina. Llueix escollits models de la senyora Teresa Oriol, (medalla de Sant Martí, 2001). Per a la festa, porta un vestit de ras negre i estrena una elegant capa; una pell delicadament fina. Conserva una bona mobilitat i una pell molt fina. No li agrada però, finalment, acaba reconeixent que una vegada va tenir una pneumònia, que va estar vuit dies a la Teknon, que va tenir un tumor benigne i que porta marcapassos.

—Secret per viure tants anys? Cap... Potser portar una vida molt moderada... i no fumar!

La pregunta és obligada i ella en dóna la resposta esperada amb vehemència:

—Fills...! És l'únic que he desitjat i no vam poder tenir. Com que ens vam casar grans...

La llarga entrevista s'ha fet en dues etapes. En la segona la trobem al seu despatx llegint publicacions del barri que li vam portar, i en acabar ens acompanya no sols a la porta d'entrada, com té per costum, sinó que surt al jardí i ens acompanya fins a la porta del carrer.

L'endemà, dia de la gran festa en sortir de l'ofici religiós, i mentre tots mengen el «pan bendito», una espècie de coca, amb què som obsequiats els assistents, en pujar al cotxe ens saluda. Sembla emocionada, segur que mai no ha estat entrevistada; mai no ha vist la seva història escrita en lletres de motlle. Torna a donar gràcies a l'Arxiu pel nostre interès, i es recorda un cop més dels poblenovins. El cotxe se'n va. Em quedo evocant aquest senyora de 101 anys, que va viure intensament dos amors amb dos homes tan diferents i que tota la seva vida també la va compartir amb dues poblacions: una, on va néixer, i l'altra, on finarà. El Poblenou i Argelita.

NICASI CAMPS I PINÓS

Antònia Lluch i Alberich

Una teixidora amb una salut de ferro

Troblem la nostra protagonista envoltada per la seva família, amb la qual viu actualment. Va néixer el 16 d'agost de 1902; per tant, quan surti publicada aquesta entrevista ja haurà complert els 101 anys, i hem d'afegir que fins als noranta-quatre anys va viure tota sola. Ara viu en un bonic pis a la rambla del Poblenou, amb el seu fill petit, l'Albert, la seva jove l'Anna i la seva família.

És el seu fill qui a poc a poc l'ajuda a recordar i ens explica moltes anècdotes de la llarga història de la seva mare. Com, per exemple, que gairebé mai no ha patit cap malaltia una mica seriosa, o que quan tenia uns setanta anys més o menys el metge li va dir que per l'edat que tenia no calia que s'operés de cataractes... I d'això ja fa uns trenta anys!

Aquesta tarda l'acompanyen el seu fill, la seva senyora, els seus dos néts i fins i tot el seu besnet, qui es refereix a la nostra entrevistada com a la «iaia velleta», per tal de diferenciar-la de la seva àvia, l'Anna.

Amb un fil de veu, la senyora Antònia ens comença a explicar detalls de la seva infantesa...

—No vaig anar gairebé a escola, ja que ajudava els pares a les feines de pagès.

L'Antònia era la més petita de sis germans. La família sembla que s'ha caracteritzat per la seva longevitat, ja que la seva germana Maria Rosa també va viure també fins als cent anys.

De petita, vivia al carrer de l'Amistat. Certament, no va anar massa a escola, només aprengué a llegir i a fer la signatura. Ajudava els pares al camp, en uns terrenys que segons les indicacions que ens dóna l'Albert situariem prop de l'antic camp del Júpiter¹. El que recollien ho portava per vendre al Mercat de la Unió: bàsicament eren cebes, alls, algunes verdures, etc.²

També rememora que, amb vuit o nou anys, li portava el menjar al seu pare, que treballava al Gas Lebón, i ens parla que per arribar a la fàbrica s'havia

«Els meus llargs anys de vida es deuen al fet que mai no m'he barallat amb ningú», ens diu.

d'ajupir en passar per sota les vies del tren al costat de les pestilents aigües del Bogatell.

Fem un salt en el temps i li demanem que ens parli del seu marit. Ella somriu i ens diu dolçament:

—Era molt bo, no ens vam barallar mai... No em va deixar mai sola... Ni una nit.

Ens comenta que va conèixer qui fou el seu marit, en Santos Rodríguez, a través dels seus germans. Tot i que, a ells, no els hi agradava gaire com a pretendent per a la seva germana. Era orfe i tenia nou anys més que ella, i molta més experiència de la vida. Ell, per convèncer els seus futurs cunyats, els va prometre que no la deixaria mai sola, i ens afirma somrient:

—I ho va saber complir!

El marit era natural de Santander, va venir al Poblenou de ben petit, a la França Xica, i va treballar a Vicens Illa com a tintorer. Es van casar a Santa Maria del Taulat i tingueren dos fills, l'Antònia i l'Albert³.

Amb molt d'esforç es van construir una caseta a uns terrenys que van comprar al passatge de Piqué. Allà hi tenien bestiar (coloms, gallines, conills, etc.) i gràcies a aquest bestiar van viure bé fins i tot durant la guerra del 1936 i la llarga postguerra dels anys quaranta.

—Jo també treballava al tèxtil. Era teixidora, però l'empresa va plegar... Sort que jo mateixa m'he pagat el *retiro*, ja que, si no, no hauria cobrat res... A més, sempre comprava un cupó dels cecs a un senyor que duia una cadira de rodes i no em va tocar mai... La sort que he tingut amb la salut no l'he tinguda amb el joc.

—Vaig ser teixidora a Can Marsal⁴. Treballava a preu fet de 6 del matí a 2 del migdia, fent sacs, amb dos telers; no és

L'Antònia Lluich al centre, envoltada pels seus quatre germanes

per dir-ho, però era una bona treballadora.

Segons sembla, guanyava més diners que el seu home i diu que no recorda vagues ni conflictes.

A la fàbrica la tractaven força bé perquè treballava de valent i no donava problemes, i ens explica que sortia de casa quan sentia les sirenes de les fàbriques⁵ i anava corrents cap a la feina. Tan bon punt entrava, el contra-mestre, que l'esperava, tancava les portes, ja que volia dir que era l'hora en punt.

Quan li preguntem pel seu temps d'oci, ens parla sobretot de quan era jove.

—Anava a ballar... Ballava molt bé, jo, anava a l'Estora, a l'avinguda d'Icària, amb una veïna. Evidentment, no hi podia anar tota sola.

L'Antònia ens comenta els seus records sobre les festes de cavalls, com ara els Tres Tombs, i ens canta suaument una caramella que parla de l'Aliança.

—Vaig anar a aprendre sardanes a l'Aliança Vella, i anava també a patinar al Rellisquín⁷.

També té un record especial del bar del senyor Picón, al carrer de Curtidors⁸, on hi havia un piano de maneta, o manubri, que era molt modern, i quan els clients descobrien una nova melodia la cantaven a l'amo del manubri i ell la traslladava al *rodillo*, que emetia la peça en qüestió⁹.

—També m'agradava anar al cinema. Al Rellisquín i al Catalunya¹⁰.

—Vivia al carrer de l'Amistat, tinc molts records de la Festa Major. Guanyaven el primer premi de carrers moltes vegades, ho guarnien tot... Recordo

quan van fer la decoració de la sardana, la de la Bernardette o la de la bola del món... Ballàvem, amb la Maria, una amiga, i el «primet»... Amb ell ballava sovint...

Tornem a records menys agradables i li demanem que ens parli sobre la Setmana Tràgica i la Guerra Civil al barri.

—La meua imatge de la Setmana Tràgica són les barricades al carrer de Taulat i els canons al cementiri.

—Recordo que, durant la guerra, un dia anava a buscar el pa i a mig camí van tocar les sirenes anunciant el bombardeig. Vaig amagar-me a una escala al carrer de Marià Aguiló i allà mateix va caure una bomba, que va quedar-se enganxada a l'edifici i no va explotar. També al passatge de Piqué, on vivíem, van caure tres bombes; d'aquestes, dues van quedar colgades i van fer moltes destrosses però no van explotar; la tercera sí, a Can Piqué¹¹.

A més, ens parla dels refugis antiaeris.

—A prop de casa, a Lope de Vega amb Ramon Turró, davant de la farmàcia, n'hi havia un on ens amagàvem. Hi accedien pel carrer i hi havia tamborets per seure.

—Encara que fou una època de molta misèria, a nosaltres, gràcies al nostre hortet i l'aviram que criàvem, no ens va faltar mai menjar... A més, com que també fèiem espardenyas...

L'Albert ens explica que la seva mare, tot ajudant el seu marit, feia espardenyas de beta, trenant-les i cosint la roba i les cintes. Aleshores, en Santos anava pels pobles i les canviava als pagesos per menjar.

—També, al camp de la Bota, a Ca l'Albert, una mena de *merendero* menjaven farinetes amb uns cupons.

I ja per acabar, la pregunta imprescindible és la de com creu que ha arribat a aquesta edat amb tan bona salut. Quin deu ser el seu secret?

—Segur que els meus llargs anys de vida es deuen al fet que mai no m'he barallat amb ningú.

La família ens confirma el seu bon caràcter de sempre. Nosaltres ho transmetem així i pensem que seria una bona fórmula, senzilla i a l'abast de tothom. Potser hauríem d'intentar imitar-la.

YOLANDA PIRLA I LUNA

NOTES

1. Efectivament, els seus pares tenien uns horts, que per les indicacions que ens dona la senyora Antònia devien estar, més o menys, al que ara són els jardins Gandhi, prop d'on estava l'antic camp del Júpiter. Uns socis del nostre Arxiu, els germans Braut, tenen unes fotografies de la dècada dels anys 1910-1920 també d'uns horts situats al mateix indret.

2. Si la quantitat era important ho feien amb parada oficial, pagant els corresponents arbitris municipals. Si no, lliurament, vigilants que els guàrdies municipals no els prenguessin la mercaderia.

3. En aquest punt convé aclarir que l'Albert —que havia format part de la Junta del Casino—, emparant-se en la legislació vigent, va alterar l'ordre dels seus cognoms i va passar a dir-se Lluich i Rodríguez. Els seus fills, per tant, es diuen Lluich Portell, ja que la seva esposa, Anna Portell, era de la família de Can Portell, la popular indústria d'instal·lacions del carrer de Llull amb Rambla.

4. Hijos de Pablo Marsal, SA, una empresa situada dins de Can Saladrigas.

5. Cal recordar que la majoria d'indústries del barri, un quart d'hora abans de començar el torn de feina, feien sonar les seves respectives sirenes. Un aspecte sonor que a moltes persones de certa edat els costa oblidar.

6. Segons sembla, es tracta de Sociedad Recreativa La Juventud Obrera, del passeig del Cementiri, 202 (ara, avinguda d'Icària).

7. Tot i que teníem perfectament identificada aquesta pista de patinar, de l'actual carrer del Doctor Trueta, que va donar el sobrenom de Rellisquín al cinema que es va obrir en el mateix indret, ara ocupat pels Estudis Ideal, la senyora Antònia és la primera persona que ens parla directament d'haver conegut i patinat en aquelles antigues instal·lacions.

8. Ara, carrer dels Pellaires.

9. Els manubris eren una espècie de piano sense teclat i sobre rodes en els quals, mitjançant una maneta, es feien sonar músiques conegudes, i donaven «concerts» pel carrer a canvi de passar el plateret per recollir unes quantes monedes. Molt de tant en tant, també es feien servir com a música de ball. En barris com el nostre eren molt populars.

10. Ja ho hem dit, el Rellisquín o Ideal era als actuals Estudis Ideal, i el Cine Teatro Catalunya, a l'antic carrer de Catalunya, ara Ciutat de Granada, entre Llull i Ramon Turró. Actualment és una caldereria.

11. La fàbrica del ram de l'aigua que, tot i tenir l'entrada pel carrer de Lope de Vega, per darrere estava tocant al passatge.

Francesc Xavier Martí Duran

Una vida dedicada al treball i a l'esport

Viu al carrer de Marià Aguiló, 66, en la mateixa casa a la qual es van instal·lar els seus pares i ell va néixer. La seva mare era d'Angostrina, de família benestant, i volien casar-la per interès, i el seu pare era d'Age, a la Cerdanya francesa. Es van enamorar, van mig fugir i es van casar a Puigcerdà i, després, vingueren a Barcelona. El cognom Marty, d'origen català però afrancesat, es va tornar a catalanitzar quan es van establir aquí, i també el seu segon cognom tenia quelcom de francès, ja que l'escrivien amb *d* final, deixant constància de la procedència dels seus progenitors.

Arribem a casa de Francesc Xavier Martí Duran, el nostre home centenari del Poblenou. Només entrar podem veure el mostrador i altres elements de l'antiga cansaladeria que era el negoci familiar. Al pati conserven l'antic obrador, amb el privilegi de poder dir «Elaboració pròpia», i ens endinsem en una acollidora casa antiga, amb una gran quantitat de records acumulats al llarg dels anys per una mateixa família i on trobem el patriarca de la família còmodament assegut al sofà.

L'ambient de la casa pot produir múltiples sensacions a una persona jove que no ha viscut intensament la vida al nostre barri. Es tracta de sensacions molt agradables, entre les quals destaca una: la sensació que allà dins el temps no ha passat. La llarga vida de l'entrevistat reforça aquesta imatge. La seva néta, Mercè Borrego Martí, li anuncia la nostra arribada.

Segons el seu DNI, el nostre protagonista va néixer el dia 12 d'octubre de 1902. Curiosament, una partida de naixement estesa a Santa Maria del Taulat pel rector mossèn Pius Bosch l'any 1925 —en aquells moments constava com a Santa Maria de Pueblo Nuevo—¹ situa el seu bateig una setmana abans del seu naixement (5 d'octubre de 1902), o sia que, tal com era costum bastant corrent en aquells temps, i més vivint com

«Sort en tinc de la meua néta», assegura

vivien els Martí davant mateix de la parròquia, el van batejar l'endemà mateix de néixer, però no van tenir cap pressa a inscriure'l al Registre Civil.

En Francesc Martí Duran, malgrat que d'entrada ens comença respondent a cada pregunta amb un rotund «No me'n recordo», quan la seva néta li torna a plantejar la qüestió, amb tota fluïdesa i amb una veu potent comença a explicar-nos la seva història:

—Van ser els meus pares els que obriren el negoci. Al principi, era una botiga de queviures però amb el temps es convertí en *tocineria*. També vaig treballar a l'escorxador de Sant Martí² on hi havia una font i un *merendero* a dins. Anys després, vaig entrar a treballar al de Barcelona.

Allà, la calor els feia treballar mig descamisats; i en aquell àmbit el coneixien com *el pelut*, però entre altres amistats, com les del barri, és conegut com *el Paco*.

—A la família jo era l'únic noi, tenia moltes germanes, moltes: la Consuelo, la Mercè, la Sabina... La Sabina s'havia de casar el mateix dia que jo, però es va morir quinze dies abans, amb 22 anys. No, cap de les germanes ja no viu.

Sorprèn una mica com explica la mort de la Sabina, aparentment sense immutar-se. De ben segur ha vist moltes desgràcies en tants anys que ha viscut i s'ha fet extraordinàriament fort.

—Estudiava al col·legi dels protestants de la Rambla, que estava tocant al que ara és el Casino³.

—Els nostres jocs eren ben senzills: jugàvem amb pilotes de drap, no hi havia gaire «diner».

—Sí, sí, encara recordo la Setmana Tràgica, hi havia molts canons i cavalleria militar. En aquella època van cremar Santa Maria.

Encara no havia fet els 7 anys i no és estrany que el que realment l'impressionés fossin l'exèrcit a cavall i el gran incendi i, en canvi, no conservi altres tràgics records⁴.

—No, no recordo res de la mort del rector.

—Als 9 anys vaig començar a treballar a les Galetes Viñas, al carrer de Castillejos, cap a la banda de dalt. Anava a peu a treballar, trigava una mitja hora a arribar a la feina.

—Fèiem 10 hores al dia i treballàvem de dilluns a dissabte. Guanyava quatre peles a la setmana; ara, que podia menjar-me totes les galetes trencades que volgués. Un bon dia em van augmentar de categoria, però no de sou. Em van posar a empaquetar galetes senceres i, és clar, com que ja no me les podia men-

Francesc Xavier Martí en un sopar de l'Agrupació Excursionista Icària

jar, vaig buscar un lloc nou per treballar. Vaig anar a treballar a la foneria Can Llopart, a la carretera de Mataró.

—No. Guanyava el mateix, però com a mínim no havia de caminar tant. A Can Llopart tampoc no hi vaig estar gaire temps. Després vaig passar a treballar al ram de l'aigua; era una feina que em quedava lluny, gairebé a la Riera d'Horta⁵. Després d'això vaig continuar a Cal Negre, també del ram de l'aigua, situada a la carretera de Mataró.

L'any 1925 va ser important a la seva vida. És l'any del seu casament amb Mercè Viladrosa Garganté. Té quelcom de curiós la manera com la va conèixer.

—La vaig conèixer a casa del meu oncle, al carrer de Jerusalem, on estava de minyona i on aprengué també a despatxar a la cansaladeria.

Era de Torà (Lleida), segons ens explica la seva néta —que duu el mateix nom que la seva àvia. La Mercè havia vingut a Barcelona amb el seu germà i primer va treballar en un forn de Ciutat Vella, on li feien anar a repartir el pa pels prostíbuls d'aquell barri. Amb un mig somriure, ens explica que el dia que van assassinar Salvador Seguí, *el Noi del Sucre*, se'n va anar a veure'l amb el seu cistell del pa a les mans.

—La meva germana Sabina i jo ens havíem de casar al mateix dia i ella s'havia de quedar a la botiga. En morir-se de

sobte, vam venir viure en la mateixa casa que els meus pares i vam continuar treballant a la *tocineria*.

—La Mercè de seguida es va quedar embarassada. Sí, vam anar per feina.

L'altra Mercè, la néta, fa comptes: exactament nou mesos i una setmana després del casament va néixer la seva única filla: l'Anna, o Anita.

—Sí, és veritat el que us han dit: a la meva dona no li agradava massa parlar castellà i quan despatxava sempre feia servir el català, perquè n'aprenguessin.

—I tant si me'n recordo, de la guerra del 1936! Vaig anar-hi com a voluntari d'aviació, però mai no vaig pujar a un avió. Vam estar un temps al Prat i després vam anar a parar a Cabanes. Vigilàvem els aparells; no vaig volar cap vegada.

—En acabar la guerra, me'n vaig anar exiliat a França i vaig estar al camp de concentració d'Argelers.

No va estar-s'hi gaire temps, perquè un cosí germà seu de Perpinyà el va reclamar aviat, afegint la seva néta, mentre ens ensenya el paper del camp de concentració. Encara conserva el paper del camp de concentració esmentat; està molt doblegat perquè durant molt de temps el va portar a la carter. La seva néta ens explica que baixava de Bourg-madame a Barcelona a peu per veure la família. Anava amagant-se de la Guàrdia Civil. Al cap de tres dies es

Francesc Xavier Martí amb la seva filla Anna i en Ferran Borrego, el seu gendre, aleshores president de l'Agrupació Excursionista Icària

presentà al tribunal de depuració. Li van dir que es presentés cada mes i al cap de quatre o cinc mesos li donaren la llibertat definitiva.

De la seva vida al barri cal destacar que encara és soci d'Icària, fundada el 1916 i que en principi es deia Júpiter⁶. Més tard va ser membre de la directiva. La seva néta ho corrobora, perquè va ser secretària de la junta. El seu gendre, Ferran Borrego Martí, va ser president d'Icària més de sis anys:

—En Ferran Borrego Martí era el meu gendre, va ser president més de sis anys. Va ser molt bon president, va crear els Jocs Florals d'Icària, però morí jove, amb seixanta-quatre anys.

—Altres afeccions? Tenia molta afeció a la bicicleta, molta, vaig anar a Montserrat, a la collada de Tosses, a... En fi, a tot arreu.

El nostre protagonista va ser molt viatger, perquè, a més d'aquests petits viatges amb bicicleta, també va estar a diferents llocs d'Espanya amb la marxa de veterans, que va guanyar diverses vegades. Sembla que s'anima quan diu: —Vaig anar a Múrcia, Oviedo, Palència, amb la marxa de veterans⁷.

Però no tot s'acaba aquí, perquè novament ens sorprèn enumerant viatges que tots hem somiat i que poca gent del seu temps no va poder fer:

—He estat a França, Itàlia, Alemanya, Àustria i Suïssa.

Marxava amb autocar mentre la seva senyora es quedava atenent la botiga, ja que era molt complidora i no volia deixar la clientela desatessa.

—M'agradava el teatre i el cinema que feien a l'Aliança i a la Barraqueta⁸. Anava a tot arreu. Anava tot sol mentre la senyora es quedava treballant; allò que deia de les obligacions d'una *tenda*.

—Sí. Jo l'estimava molt, a la meva senyora.

La néta ens remarca que la generació del seu avi rebia una educació molt diferent a l'actual, i que realment la parella s'estimava molt.

L'any 1991 es va tancar la botiga quan la seva filla Anna Maria es va jubilar. L'Anita va morir amb 72 anys i és la seva filla la que s'ocupa ara de l'avi, i no fa cas de qui li aconsella que el porti a en asil.

Francesc Xavier Martí Duran viu encara a la casa on van estar els seus pares, els seus fills i ara la seva néta, amb qui comparteix l'estatge. La mira dolçament mentre afirma:

—Sort en tenim, d'ella!

Unes paraules significatives que li dedica a la seva néta i que reflecteixen l'agraïment pel sacrifici d'una dona que ha deixat de banda moltes coses a la seva vida per poder fer-se càrrec de qui ha estat avui el nostre protagonista.

ELENA DE LA CRUZ ASTASIO

NOTES

1. Document històric degut a la crema arxíu parroquial el 1936.

2. L'antic Escorxador de Sant Martí de Provençals estava a l'actual carrer de Perú, on hi ha l'escola Virrei Amat.

3. Després estigueren els populars Magatzems Jané. Ara hi ha un edifici d'habitatges nou.

4. Mort del rector, mossèn Ramon Riu i Ceriola, ofegat pel fum de l'incendi, i posterior profanació del seu cadàver.

5. Amb la denominació de «ram de l'aigua» era coneguda la indústria tèxtil.

6. Inicialment era una secció de l'equip de futbol CD Júpiter, del barri.

7. Veterans Icària.

8. Amb aquest nom era conegut el Cinema Triunfo, de la Rambla amb Pere IV, tot i ser reedificat de nova planta.

Epíleg

Un cop rellegides les tres entrevistes, els tres redactors no volem deixar passar l'ocasió de fer remarcar el que —sense nosaltres proposar-nos-ho expressament— creiem que és el present treball. A part fer una petita crònica dels descendents dels que van arribar d'altres indrets, i es van saber adaptar al nostre barri, creiem que el present text representa quelcom més: els tres personatges signifiquen l'àmplia gamma social del barri al llarg de més de cent anys.

Tenim el retrat d'una representació d'una família que, tot i d'origen modest, fa fortuna i educa la seva filla com una autèntica senyora, amb estudis de francès i piano, que es casa amb el fill d'un industrial.

El d'una senyora que, com moltes del Poblenou d'aquella època, amb prou feines pot anar a l'escola, ja que ha d'ajudar els seus pares i després ha de treballar a preu fet en una fàbrica.

El d'un home que des dels 9 anys comença a treballar, però que, gràcies a la botiga dels pares, després acaba convertint-se en un petit botiguer que elabora els seus propis productes porcins.

També la representació política és variada: monàrquica de tota la vida; republicana que s'apunta voluntari abans que la seva lleva el reclami al front; i la potser menys destacada, la d'una treballadora que fa viu el somni d'en Macià de la caseta i l'hortet i que aconsegueix per als seus fills uns estudis que ella no va tenir.

Són també tres històries d'amor i de fidelitats, que fan que cadascú dels entrevistats parli amb afecte de la seva parella.

Igualment sense proposar-nos-ho, és també un retrat a favor del feminisme: la noia de casa bona que no pot anar sola enlloc pel que dirà la gent; l'obrera que, malgrat que les dones siguin més mal pagades, arriba a guanyar tant o més que el marit, i que a sobre encara a casa fa espartanyes de betes per ajudar l'economia familiar, i també el de la petita comerciant que per no desatendre la clientela no pot fer vacances i deixar la botiga, mentre el marit viatja amunt i avall d'Europa.

Sí. Una entitat com la nostra no solament ha d'inventariar indústries, edificis, carrers i fets històrics, cosa que, sobretot en les notes a peu de text, també fem a bastament, sinó que també estem convençuts que hem de fer esment de la seva gent, dels poblenovins que, com les tres persones que us hem donat a conèixer, a la seva manera són uns veritables representants de tots els que formem el Poblenou.

NOTA DE LA REDACCIÓ

Estant en procés d'edició aquesta revista, ens arriba la notícia que en el barri tenim una veïna de més edat. És tracta de la senyora Maria Feliu Martínez, Vda. Fossas. Nascuda el 1901 i resident tota la vida al carrer Pujades quasi xamfrà amb Venero.

ARXIU HISTÒRIC DEL POBLENOU

Agenda del setembre del 2002 al juliol del 2003

Any 2002

07-09 Arrenca amb una cercavila la Festa Major del Poblenou. El pregó va anar a càrrec d'Alex Leris, de la llibreria Etcètera.

12-09 La comissió de govern de l'Ajuntament de Barcelona aprova la construcció de 70 pisos de protecció oficial, reservant una part per a joves, d'uns 70 m² a la confluència dels carrers de Cristóbal de Moura i Josep Pla, dins de l'àmbit d'influència del Poblenou 22@.

21-09 Dins dels actes de les festes de la Mercè s'inaugura el Parc de Diagonal Mar, amb més de 12,5 hectàrees d'extensió, el tercer parc més gran de la ciutat. El nou parc es caracteritza per la presència d'espècies autòctones, al costat d'un gran llac. El parc va ser dissenyat per l'arquitecte Enric Miralles.

19-10 Se celebra la primera edició del Festival d'Arts Escèniques del Poblenou, que ofereix un cap de setmana de 30 espectacles diferents, tots gratuïts.

22-10 Es presenten les guies *Viu al districte de Sant Martí* i *Plànol guia del districte de Sant Martí* a la sala de plens del Districte, amb la participació de Mercè Tatjer (geògrafa i professora de la Universitat de Barcelona).

11-11 Atorgats els guardons dels 40 Premis Sant Martí. Entre els guardonats en la categoria esportiva hi ha l'equip infantil de waterpolo del Club Natació Poblenou, per tots els èxits assolits en la temporada 2001-2002.

20-11 El centre comercial Barcelona Glòries acull l'exposició «Viure, treballar, aprendre. 22@BCN. El futur de Barcelona. El futur del Poblenou». L'alcalde Joan Clos inaugura la mostra, que resta oberta fins al 15 de desembre.

20-11 La Guàrdia Civil deté els farmacèutics Avelino Xalabarder i G.T.P., propietaris d'una farmàcia del carrer de Pujades, acusats de preparar fórmules magistrals amb presumptes substàncies prohibides.

22-11 L'Associació de Veïns i Veïnes del Poblenou celebra els seus 30 anys fent barri amb un sopar a Can Felipa.

23/24-11 El mal temps s'emporta un altre cop gran part de les platges del Bogatell, la Mar Bella i la Nova Mar Bella.

28-11 Veïns del Front Marítim afectats pels defectes de construcció dels edificis on viuen porten les seves queixes per escrit a l'Institut Català de Consum.

03-12 La companyia asseguradora Liberty inaugura una nova seu de l'empresa a Espanya al número 54 del carrer de Zamora (en l'àmbit del Pla 22@), en un solar que va ser amb anterioritat la fàbrica barcelonina de les samarretes Damart. La instal·lació de Liberty al Poblenou ha requerit una inversió de 5 milions d'euros.

07-12 Els veïns del Poblenou porten la seva protesta contra la subestació elèctrica que es vol construir en un solar qualificat com a equipament situat al carrer de Tànger, entre la rambla del Poblenou i el carrer de Sant Joan de Malta, a l'exposició 22@ que se celebra al centre comercial Barcelona Glòries.

10-12 El regidor del Districte, Francesc Narváez, anuncia en el ple del Districte que l'alcalde Clos ha autoritzat la paralització de la subestació elèctrica del 22@ al carrer de Tànger amb la rambla del Poblenou.

10-12 Inauguració de la remodelació de la vella fàbrica de Can Jaumeandreu com a escola d'oficis. Després d'una in-

versió de 2,7 milions d'euros, la fàbrica del carrer de Perú amb Sant Joan de Malta, també coneguda amb el nom de La Llana, manté els murs de totxo i recorda la seva història com una de les principals fàbriques de la ciutat a finals del segle XIX, quan tenia 747 treballadors.

19-12 Diverses caravanes instal·lades sense permís en un solar del carrer de Selva del Mar són desallotjades per operaris de l'empresa propietària dels terrenys, amb el suport de la Guàrdia Urbana.

Any 2003

05-01 Se celebra la Cavalcada dels Reis d'Orient, organitzada per l'Associació de Comissions de Festes de Carrers de Poblenou.

06-01 Els Gegants del Poblenou compleixen 50 anys. La Colla de Gegants del Poblenou organitza diverses activitats durant l'any amb motiu del seu mig segle de vida. El programa va començar amb una cercavila pel barri.

07-01 S'inaugura Música & Co, centre de formació musical privat, a la plaça de Can Felipa.

10-01 Veïns del Poblenou surten al carrer per clamar contra el tancament amb reixes del passatge Fluvià que impedeixen l'ús públic de l'espai.

15-01 El Monopol celebra el seu 75è aniversari. Va ser fundat el 15 de gener de 1928

16-01 A la biblioteca Xavier Benguerel es presenta el llibre *El cementiri del Poblenou*, escrit per Margarida Nadal Pla i Jordi Pujol Forn. La presentació és a càrrec del periodista i membre de l'Arxiu Josep M. Huertas Claveria.

Celebrant la desaparició del pont sobre la Gran Via, davant de la Rambla
FOTO: VALENTÍN VINAS

30-01 Comencen els actes de celebració del cinquè aniversari de la Residència Venero, situada al carrer de Venero, 4-6, de la fundació privada Pere Relats.

02-02 Un noi de 17 anys mor a la tarda a la rambla del Poblenou després de rebre diverses punyalades de la mà d'un altre noi.

09-02 Desenes de familiars i amics del menor mort es manifesten pels carrers del Poblenou per reclamar justícia.

14-03 Els centres educatius dels diferents barris del districte de Sant Martí es mobilitzen contra la guerra de l'Iraq. L'acte central és la lectura, entre les 12 i les 12.15 hores, a tots els patis dels centres escolars, d'un text anònim musicat i cantat per Ovidi Motllor.

15-03 Dins dels actes del 50 aniversari dels Gegants del Poblenou es projecta el vídeo *Gegants i barri* al centre cívic de Can Felipa.

26-03 Entra en funcionament el Parc de Bombers de Llevant, al carrer de Castella. La instal·lació obliga a tancar la vella caserna d'Almogàvers. El local estarà dotat amb vehicles especialitzats

per cobrir el districte 22@. L'1 d'abril se celebra una jornada de portes obertes amb la visita de l'alcalde Clos.

04 S'obre un nou aparcament de rotació i abonaments mensuals al passeig de Taulat, entre els carrers Jonquera i Lope de Vega.

06-04 La Comissió contra el 22@ organitza un acte popular amb actuacions musicals i diverses activitats infantils per mostrar el seu rebuig a la transformació urbanística que ha patit el barri del Poblenou i que recull una exposició de fotografies als jardins de Ca l'Aranyó.

08-04 La Guàrdia Urbana obliga José Valderrama i Dolors Arambudo a deixar el seu pis de lloguer, a la confluència de Diagonal i Pere IV, afectat per un pla de reforma municipal.

14-04 S'inaugura al carrer Pallars, 277 (davant del centre cívic de Can Felipa), l'exposició «Sant Martí. Bufo fort!», que recull l'activitat feta al Poblenou els últims anys.

15-04 El Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC) fixa en 30.000 eu-

ros la indemnització que haurà d'abonar el municipi de Barcelona a Carmen P., que es va lesionar el 1994 quan travessava un pas de vianants a la cruïlla del carrer de Llull i la rambla del Poblenou.

24-04 Diversos joves ocupen l'antiga discoteca Garatge Club del carrer de Pallars. Segons l'Assemblea de Joves del Poblenou, l'acció va ser una mesura de protesta per la falta d'equipaments públics destinats als joves.

25-04 Obre la 32 edició de la Fira d'Abril de Catalunya, al costat de la platja de la Nova Mar Bella. El *Real* té aquest any 32.400 m², a més de 16.000 m² destinats a albergar les atraccions firals.

27-04 L'Associació de Veïns del Poblenou organitza a la Rambla una festa reivindicativa per reclamar els equipaments previstos en el pla per al districte 22@, com ara casals per a la gent gran, una àrea bàsica de salut i centres de barri a Diagonal Mar i la Vila Olímpica.

13-05 El bisbe Joan Enric Vives, de 53 anys, nascut al Poblenou, és el nou co-príncep d'Andorra.

Dietari

15-05 El club Fitness Land, situat als baixos de l'antiga cooperativa Pau i Justícia al carrer de Pere IV, tanca les seves portes per dificultats de finançament bancari. El club va obrir l'octubre del 2002.

18-05 Celebració de les Festes de Maig del Poblenou, que compleixen 25 anys (1979-2003).

31-05 Més de 200 motos de la llegendaria marca Harley-Davidson es reuneixen a la plaça de Sant Bernat Calvó per recórrer després els carrers del Poblenou.

08-06 La policia fa una batuda de matinal a la discoteca Sr. Lobo, situada al *triangle golfo* del Poblenou, i deté cinc persones per presumpte tràfic d'estupefaents.

17-06 Dos semàfors «frenen» la Gran Via entre les Glòries i el Poblenou. El regidor del Districte, Francesc Narváez, posa en funcionament dos semàfors a la Gran Via a l'alçada del carrer de

Llacuna i la rambla del Poblenou. Al mateix temps, s'hi han col·locat passos de vianants per poder travessar la Gran Via a peu.

23-06 A les 10 de la nit s'encén la foguera de Sant Joan al Poblenou, al carrer de Taulat, davant del Parc de la Paperera. L'acte és organitzat per la Colla del Drac del Poblenou.

30-06 Se celebra, a la Nau J de la fàbrica La Escocesa, al carrer de Pere IV, 345, la primera Jornada de Reflexió i Debat sobre Llegat Industrial i Innovació. El Patrimoni en el Futur al Poblenou.

01-07 Les obres d'estiu arriben al Poblenou. Els treballs de remodelació del carrer de Pere IV, entre el carrer de Castella i la Diagonal, obliguen a tallar dos carrils en sentit Llobregat.

04-07 Dins dels actes de la Festa Major de la Vila Olímpica se celebra la trobada Havaneres a la Platja del Bogatell, amb la participació dels grups Xarxa, Bergantí i Barca de Mitjana.

05-07 S'inaugura l'exposició «Gegants i barri» al centre cívic de Can Felipa, un acte lligat a la celebració del 50 aniversari d'en Bernat i la Maria, els gegants del Poblenou.

05-07 A partir de les 22 hores, amb una festa popular, es comença a desmuntar el pont de la Gran Via a l'alçada de la rambla del Poblenou, organitzada per l'Ajuntament de Barcelona amb el suport de la Generalitat de Catalunya.

21-07 Lliurament de 55 pisos protegits al Poblenou. El nou edifici, construït per la societat Regesa a la cruïlla del carrer de Fluvià amb Pere IV, serà ocupat per veïns afectats pel Pla especial de reforma interior Diagonal-Poblenou.

24-07 El centre cívic de Can Felipa (Pallars, 277) exposa projectes per a la Vila Olímpica, el Poblenou, Diagonal Mar i altres barris de Sant Martí, en què han participat 365 alumnes d'arquitectura de la Universitat Internacional.

ARXIU HISTÒRIC DEL POBLENOU

Memòria de les activitats

28-11 A la sala de teatre de Can Felipa se celebra l'Assemblea General de l'AHPN i es presenta el setè número de la revista *Icària: papers de l'Arxiu Històric del Poblenou*, dedicada a la platja del Poblenou.

11-12 Presentació a la sala de conferències de Can Felipa de la pel·lícula de cinema independent *MobyDick* de David Fernández i Jordi Vera, rodada en gran part al barri del Poblenou.

15-02 L'Arxiu Històric fa una sortida amb autocar a Badalona, que consta de la visita la fàbrica Anís del Mono, un itinerari guiat pel barri del Progrés, dinar al Club Nàutic de Badalona i, a la tarda, visita al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, situat a cavall dels municipis de Badalona i Santa Coloma de Gramenet. Som cinquanta els assistents i tothom queda molt content.

29-04 Parteix de l'Arxiu la iniciativa d'estudiar la possible conservació de la masia coneguda amb el nom de Cal Gran, situada a l'interior de l'illa limitada pels carrers Bac de Roda, Pallars i Camí Antic de València.

18-05 Dins de les activitats de les Festes de Maig del Poblenou 2003, l'Arxiu participa a la Fira d'Entitats i Artesans, que se celebra a la rambla de Poblenou.

31-05 Sortida per conèixer el nostre barri, en especial algunes de les antigues fàbriques amb nous usos. D'aquesta manera, es visita la fàbrica Talsa, encara en funcionament, el restaurant Oven, on el seu propietari, Minos Digenis, ens obsequia amb un aperitiu, i l'interior de Can Jaumeandreu, rehabilitada fa poc i seu de Barcelona Activa, i es remata l'excursió del matí d'una manera ben lúdica, prenent un complet vermut a

l'Ovella Negra, una antiga caldereria situada en el conegut *triangle golfo*. A la tarda es fa un recorregut pel cementiri del Poblenou comentat pel periodista **Josep M. Huertas**.

12-06 Conjuntament amb el Centre Moral del Poblenou es presenta al Centre la lectura dramatitzada de l'obra teatral *Simfonia en Re*, de l'autor i dibuixant poblenoví Miquel Clivillé, segons adaptació de Nicasi Camps.

30-06 L'Arxiu participa amb una breu intervenció a la Jornada de Reflexió i Debat sobre Llegat Industrial i Innovació. El Patrimoni en el Futur al Poblenou, celebrada a la Nau J de La Escocesa, del carrer de Pere IV.

05-07 L'Arxiu i, en especial, en Robert Nebot col·laboren en el muntatge de l'exposició «Gegants i barri».